

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta právnická

D i p l o m o v á p r á c e

Náhoda v občanském právu

Zpracovala: Gizela Andrejová

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta právnická
Katedra soukromého práva a civilního procesu

D i p l o m o v á p r á c e

Náhoda v občanském právu

Studijní program: Právo a právní věda

Studijní obor: Právo

Zpracovala: Gizela Andrejvoá

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Jindřich Psutka, Ph.D.

Plzeň 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Náhoda v občanském právu vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura jsou označeny způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Bibliografické odkazy a citace dokumentů jsou dle ČSN ISO 690 (třídící znak 01 0197) vydané Úřadem pro technickou normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví, platné od 1. dubna 2011.

Plzni dne 9.5. 2012

.....
Gizela Andrejová

Poděkování

Na tomto místě se sluší poděkovat všem, bez jejichž pomoci by tato práce nevznikla. Není to jen otázka slušnosti a zdvořilosti. Z mé strany nejde o pár řádků mezi úvodní stránkou a obsahem práce s uvedením pár jmen.

Je to jen zlomek, který lze touto cestou vyjádřit. Předně patří mé poděkování a vyjádření hluboké vděčnosti rodičům Emanuelovi a Zdeňce, kteří mě podporovali a dodávali naději, i když měli sami strach, zda-li dojde k dokončení této práce.

Zvláštní poděkování patří mému bratrovi Danielovi, který při mě stál až do konce, mnohdy do hluboké noci a poslouchal mé beznadějně monology.

Tato práce by jistě nebyla tím, čím je, bez zodpovědného odborného vedení, věcných rad, cenných připomínek JUDr. Jindřicha Psutky, Ph.D., vedoucího této práce, kterého si velmi vážím nejen jako odborníka, ale také jako člověka s ohromnou trpělivostí.

Zapomenout bych neměla ani na ostatní, kteří v průběhu psaní pobývali v mé přítomnosti a kteří se těší se na přečtení, byť je pro některé z nich oblast práva španělskou vesnicí.

Vám všem patří mé poděkování a neskonalá úcta.

Gizela Andrejová

Anotace

Předložená práce je rozbořem vybrané části právní úpravy občanského práva v České republice. Hlavním cílem práce je nastínit problematiku vymezení pojmu náhody v souvislosti s institutem náhrady škody a vymežit základní typy náhody. S ohledem na hlubší pochopení je zařazen exkurz do římského práva, které vytvořilo základ pro kontinentální systém práva. Výklad je dále rozšířen o stručný nástin vybrané německé právní úpravy náhody v občanském právu.

Klíčová slova

náhoda, nahodilost, vyšší moc, vis maior, zavinění, nedbalost, příčinná souvislost, škoda, odpovědnost, náhrada škody, objektivní teorie, subjektivistická teorie, typologie náhody, objektivní odpovědnost, závazek plnění, náhrada škody při činnosti, náhrada škody při provozu, aleatorní smlouvy

1. Úvod	1
2. O náhodě obecně	3
2.1 Náhoda ve filosofii a běžném životě	3
2.2 Základy pojetí náhody v matematice a dalších přírodních vědách	6
3. Náhoda v právním smyslu	9
3.1 Úvodní poznámky	9
3.2 Základy moderního pojetí náhody – římské právo	10
3.3 Náhoda v pojetí občanskoprávní nauky	13
3.3.1 Náhoda v právní nauce do roku 1950	14
3.3.2 Pojetí náhody po roce 1950	20
3.4 Typologie náhody	30
3.4.1 Vztah vyšší moci, neodvratitelné náhody a prosté náhody	30
3.4.2 Vnější a vnitřní náhoda	35
3.4.3 Náhoda zaviněná a nezaviněná, náhoda smíšená	38
3.4.4 Shrnutí	40
4. Náhoda v rámci úpravy náhrady škody	41
4.1 Úvodní vymezení	41
4.2 Jednotlivé případy povinnosti k náhradě škody způsobené náhodou	43
4.2.1 Škoda způsobená náhodou v souvislosti provozem	44
4.2.1.1 Provoz podle § 420a občanského zákoníku	44
4.2.1.2 Provoz dopravních prostředků	48
4.2.1.3 Provoz zvláště nebezpečný	55
4.2.1.4 Provoz jaderných zařízení	57
4.2.2 Škoda způsobená náhodou v souvislosti s plněním závazků ze smluv ...	59
4.2.2.1 Škoda vzniklá na věci převzaté za účelem splnění závazku	59
4.2.2.2 Škoda způsobená povahou přístroje nebo věci, jichž bylo použito při plnění závazku	61
4.2.2.3 Škoda podle § 433 a násl. občanského zákoníku	62
4.2.2.4 Škoda vzniklá při přepravě osob a nákladu	63
4.2.2.5 Škoda vzniklá v souvislosti s plněním příkazní smlouvy	65
4.2.2.6 Jednatelství bez příkazu	66
4.2.2.7 Smlouva o úschově	67
4.2.3 Škoda způsobená při vstupu na cizí pozemek	69

4.2.4	Některé další (nové) případy odpovědnosti za náhodu podle nového občanského zákoníku	70
5.	Náhoda v rámci úpravy dalších vybraných institutů občanského práva	72
5.1	Náhoda v souvislosti s plněním závazku	72
5.2	Náhoda a nahodilost v kontextu tzv. odvážných smluv	76
5.2.1	Pojistná smlouva	76
5.2.2	Sázka a hra	77
6.	Obecné pojetí náhody v německém občanském zákoníku	78
7.	Závěr	84
8.	Resumé	86
9.	Použitá literatura	88

1. Úvod

Zpracování diplomové práce na katedře občanského práva jsem si vybrala zcela záměrně. Občanské právo je právní odvětví, které mě během studia zaujalo zdaleka nejvíce. Vedle pravidelné výuky občanského práva hmotného jsem absolvovala i řadu volitelných předmětů, zaměřených na hlubší rozbor vybraných institutů. O volbě diplomové práce z oboru občanského práva jsem tedy uvažovala od počátku přednostně.

Téma samotné práce *Náhoda v občanském právu*, je přitom tématem individuálním, které jsem si zvolila po konzultaci s vedoucím mé seminární skupiny JUDr. Jindřichem Psutkou, Ph.D., který se zároveň ujal jejího vedení. Již v při samotné volbě jsem byla upozorněna, že se jedná o téma velmi zajímavé a plně způsobilé k rozboru prostřednictvím diplomové práce, že ovšem zároveň nejde o téma nijak jednoduché. Tento předpoklad se plně potvrdil při samotném zpracování. Při bližším pohledu na problematiku náhody je totiž zjevné, že jde o problematiku mající značně průřezový charakter. Výrazným znakem je tu absence jasně dané úpravy koncentrované v několika zákonných ustanovení. Celá problematika je tak „roztroušena“ v řadě spolu zdánlivě nesouvisejících ustanovení, která vzájemně spojuje právě jen prvek náhody a to většinou ani ne výslovně. Výklad náhody se tedy už v samém základu podstatný způsobem odlišuje např. od popisu takových institutů jako je podílové spoluvlastnictví či kupní smlouva.

Základním problémem bylo proto hned v úvodu stanovení struktury práce, protože nebylo možné vyjít z žádného osvědčeného tradičního vzoru. Ani během celého následného zpracování se mi nepodařilo najít žádnou ucelenou práci v českém právním prostředí, která by se výslovně zabývala tímto tématem jako základním a jediným předmětem zkoumání. Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé práce, který se mnou v úvodu celé téma probral a naznačil mi několik možných způsobů jak ho rozvrhnout tak, aby se zpracování bylo přehledné a pokud možno ucelené. Současně mě upozornil na několik základních publikací, které se daným tématem rozsáhleji zabývají. Právě tyto monografie od A. Randy, Š. Lubyho, J. Švestky a A. Kandy se staly základním zdroji informací a

umožnily mi získat hlubší, přehledné a jasně strukturované penzum informací o pojmu náhody. Zároveň byly i zdrojem informací o další dostupné literatuře.

V konečné podobě je práce členěna do šesti částí. V první je proveden pokus o obecné vyjádření termínu náhoda v běžném jazyce i ve vybraných oblastech lidského zkoumání odlišných od práva.

V druhé části jsem se pokusila o pokud možno co nejpodrobnější rozbor pojmu náhoda v soukromém právu. Tuto část je možné pokládat za stěžejní. Až při zpracování práce jsem si uvědomila, kolik možných pohledů na náhodu v právu je a kolika různých typologií a přívlastků se tomuto pojmu dostalo. Bez jasného zákonného vymezení je přitom pojem ponechán tak říkajíc v rukách právní nauky. Zjištění, jaký je převažující trend při výkladu náhody v právním slova smyslu je tedy pro tuto práci zásadní.

Třetí část je věnována náhodě v rámci úpravy náhrady škody. V této části jsou zmíněny jednotlivé případy náhrady škody, v nichž náhoda hraje svoji roli, ať již kvůli tomu, že je zakotvena jako liberační důvod, nebo proto, že se za ni naopak v určitém rozsahu odpovídá. Problematice je věnována značná pozornost, protože je to právě oblast náhrady škody, kde se náhoda projevuje nejvýrazněji. Patrné je to z toho, že většina použitých publikací se náhodou zabývá právě v souvislosti s odpovědností za škodu.

Čtvrtá část je věnována naznačení dalších institutů, které se v určitém rozsahu váží na náhodu. Jde spíše o stručný přehled těchto situací než o hlubší rozbor. Ten by vyžadoval prostor, který by vysoce přesáhl možnosti této práce. Je tak nutné podotknout, že hlavní pozornost je v práci, věnována pojmu náhody jako takové a jejímu vztahu k náhradě škody (části 2. a 3.). Toto pojetí mi bylo ostatně doporučeno i vedoucím práce.

Dílicí pozornost je pak v kapitole šesté věnována některým aspektům pojetí náhody v německém občanském právu.

2. O náhodě obecně

Exaktní vymezení pojmu náhoda je velmi obtížné. Je jasné, že jde o pojem, který se používá v řadě souvislostí, a to v různých významech. V běžné řeči náhoda znamená, že se stalo něco, co jsme nezamýšleli a ani nečekali (hodíme si mincí, protože chceme, aby výsledek byl náhodný).¹ Obecné vymezení významu slova považuje za náhodu sběh událostí z nepředvídaných příčin, nahodilou událost.² Náhodné je to, co neúmyslné, nezamýšlené ani nepromyšlené. Náhoda neplyne z pravidla nebo zákona a o náhodě hovoříme jen tam, kde neznáme příčiny, resp. něco, co nemáme, ani nemůžeme mít pod kontrolou. Přičemž náhodností nebo nahodilostí se myslí podstatná vlastnost nahodilé věci.³

2.1 Náhoda ve filosofii a běžném životě

Myšlenkový směr tzv. deterministů učí, že každá událost by se dala předvídat z předešlých, kdyby člověk měl neomezené vědomosti, tedy, že náhoda neexistuje. Latinské slovo *determinare*, ze kterého pochází slovo determinismus, v překladu znamená ohraničovat, určovat nebo vymezovat. Jedná se o filosofický postoj, podle kterého je vše nevyhnutelně a nutně určeno předem.⁴ Opakem deterministického učení je kontingentismus⁵, směr, jehož název rovněž pochází z latiny, *contingit*, stává se, přihodilo se. Kontingencí se rozumí náhodnost či nahodilost. Jedná se o vlastnost jak jevů, tak vztahů a také věcí, které se mohou stát, případně existovat, ale stejně tak existovat nemusí a nemusí se ani přihodit. To má za následek také jejich vznik, změnu případně zánik. Podle tohoto směru existuje objektivní náhoda, která spočívá v jednotlivostech, podobně jako

¹ SOKOL, Jan. *Malá filosofie člověka a Slovník filosofických pojmů*. 4. rozš. vyd., (ve Vyšehradu 2.). Praha: Vyšehrad, 2004. s. 152 – 153. ISBN 80-7021-713-8.

² *Příruční slovník jazyka českého. Díl III., N-O*. V Praze: Školní nakladatelství, 1940. xiv, 1272 s. 77 – 79.

³ Tamtéž.

⁴ BLECHA, I., et al. *Filosofický slovník*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2. vydání, 2002, s. 86.

⁵ Více např. In MONOD. *Náhoda a nutnost: Jacques Monod v zrcadle naší doby : sborník statí*. Editor Anton Markoš. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2008, 443 s. Amfibios, sv. 9. ISBN 978-808-6818-665.

ve statistice, na kterou se v tomto ohledu odvolávají.⁶ Stejně jako determinace, tak kontingence nejsou výhradně filosofickými pojmy, nýbrž i jiných oborů.⁷ Náhodou lze nazvat také speciálně neočekávanou shodu okolností, z nichž každá sama o sobě se očekávat dá.⁸ Lze hovořit i o náhodě tzv. šťastné či naopak nešťastné v závislosti na charakteru, potažmo prospěšnosti náhodné události.

Velký slovník naučný popisuje náhodu coby událost, jejíž příčiny nejen nejsou známy, ale navíc se předpokládá, že žádné nemá. Proto je často chápána jako vyřazení příčinnosti a zákonitosti, někdy dokonce jako jakási náhradní spravedlnost.⁹ Míněno tím ve smyslu férovosti jako nevychýlenosti pro jednu stranu, např. hod mincí je nestranný. Naproti tomu se lze setkat s výkladem, že se jedná o nepředvídané dějství, jenž sice má nutnou příčinu, nicméně i tak je nečekané.¹⁰ Náhoda vzniká zvláštním propojením jevů či procesů. Značí teda jednak to, co není nutné a jednak to, co nebylo zamýšleno. Někdy bývá chápána jako výraz neznalosti pravých příčin.¹¹

V souvislosti s náhodou je třeba se zmínit také o nutnosti, co by jejím protikladu. Nutnost a náhoda, případně nahodilost je dvojí typ důsledku vztahu příčiny a účinku. Nutnost plyne z podstaty věci a nastává vždy při splnění určitých podmínek. Souhrnně je nutnost to, co nemůže být jinak nebo u čeho je nemyslitelná kontradikce, protože kontradikce je nutně nepravdivá. Obecně platí, že příklon ke krajní nutnosti vede zejména k fatalismu, kdežto ke krajní nahodilosti např. ke skepticizmu či voluntarismu. Střední pozice uznává realnost náhody, avšak jen jako průsečíku dvou a více nutných kauzálních řetězců.¹²

⁶ *Ottův slovník naučný nové doby: Dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému. Díl čtvrtý svazek první. Majon-Od.* fotoreprint pův. vyd. Praha: Argo, 2001, s. 420. ISBN 80-720-3007-8.

⁷ Např. determinace a kontingence v matematice, teologii, biologii, aj.

⁸ *Ottův slovník naučný nové doby: Dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému. Díl čtvrtý svazek první. Majon-Od.* fotoreprint pův. vyd. Praha: Argo, 2001, s. 420. ISBN 80-720-3007-8.

⁹ *Velký slovník naučný. m/ž. 1. vyd. Praha: Diderot, 1999. s. 964 – 966. Encyklopedie Diderot.* ISBN 80-902723-1-2.

¹⁰ *Masarykův slovník naučný: lidová encyklopedie všeobecných vědomostí Díl V., N-Q.* Praha: Československý kompas, 1931. s. 19.

¹¹ *Filosofický slovník. 2., opravené a rozšířené vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1998. s. 294.* ISBN 80-7182-064-4.

¹² Tamtéž.

Za náhodu tedy považujeme zpravidla skutečnost, která se děje nezávisle na naší vůli. Jedná se o situaci, kterou jsme nezamýšleli a nesnažili se ji navodit jako konkrétní výsledek. Nemá přitom jasná a předem daná pravidla, podle kterých by bylo dopředu možné určit její obvyklé nastoupení, průběh a následky. Náhoda je v podstatě mimořádný jev, který je vždy spojen s určitou nepředvídatelností nastoupení náhody a zároveň neovlivnitelností jejího průběhu vlastní vůlí. Jde zjevně o něco, co vybočuje z obvyklého řádu věcí, jak mu rozumíme. To ovšem neznamena, že by šlo nutně o něco originálního či nového, dosud nepoznaného, mnohdy je tomu právě naopak. O možnosti vzniku nějakého náhodného působení v dané situaci často víme a dokážeme si představit i jeho možné následky, nicméně netušíme, zda náhoda v dané situaci skutečně nastane a zda již podle předchozích obdobných případů očekávatelné následky způsobí i tentokrát. Příčiny k ní vedoucí jsou nepředvídatelné a neočekávatelné. Označíme-li něco za náhodnou skutečnost, vyvstává otázka, co takovou skutečnost způsobilo. Výše bylo nastíněno několik možných závěrů týkajících se vzniku a v podstatě samotné existence náhodné skutečnosti. Nelze nalézt jednoznačnou odpověď na otázku, co náhodu způsobilo, případně proč náhoda vznikla.

Shrneme-li dosavadní poznatky, v základním pojetí buď příčina existuje či vůbec neexistuje. O náhodě mluvíme právě proto, že zde existuje příčina, která není známá, případně tuto příčinu nedokážeme nalézt, a proto můžeme takovou situaci označit za náhodu. Nebo, na druhé straně, se zde objevuje názor, že náhoda neexistuje, neboť vše je předurčeno a náhoda je tedy vyloučena a její výskyt je nemožný. Tento směr sice převládal v 18. a 19. století, kdy docházelo k velkým úspěchům na poli přírodních věd, které se snažily objasnit zákonitosti přírody a společnosti, nicméně byl záhy překonán.

2.2 Základy pojetí náhody v matematice a dalších přírodních vědách

K doplnění náhledu na pojem obecně, míněno tím nikoliv právně, je zapotřebí se také krátce věnovat i jiným částem lidského vědění než je výklad slova náhoda v češtině či filosofii, přičemž je nutné si uvědomit, že žádný obor není izolován, tedy dochází k prolínání myšlenek a lze tak např. připustit vliv fyziky na filosofii a obráceně. Determinismus ve vědě byl zpochybněn v souvislosti s největší novověkou změnou ve fyzikálním chápání světa – s kvantovou mechanikou, jejíž základy byly objeveny začátkem 20. století takovými fyziky, jako byl Max Born, Niels Bohr nebo Erwin Schrödinger. Kvantová mechanika zavedla pojem objektivní, příp. ontologické náhody a objektivní neurčitosti. Podle principu neurčitosti není možné změřit všechny fyzikální veličiny kvantového objektu tak, aby byly absolutně přesné. Na rozdíl od představ fyziky 19. století se podle kvantové teorie nedá s naprostou jistotou předpovídat, co se stane. Jediné, co lze určit, jsou pravděpodobnosti, s nimiž nastanou různé výsledky.¹³ Jedním z nejvýznamnějších argumentů proti hlavní myšlence determinismu spočívající ve zcela chybějící svobodné vůli je právě neurčitost a náhodnost kvantově mechanického popisu, jehož základem je projev svobodné „vůle“ částic. Náhodnost, která je obsažena v kvantové mechanice, nebyla přijata některými významnými fyziky, například Albertem Einsteinem, který svými slavnými slovy „V každém případě jsem přesvědčen, že (Bůh) nehází kostkami“, naznačil, že přírodní zákony musí být popsány přesnou deterministickou matematikou, která náhodnosti neposkytuje žádný prostor.¹⁴

S náhodou operuje i teorie pravděpodobnosti a matematická statistika, která využívá jejich výsledků. Alespoň velmi stručné naznačení teorie pravděpodobnosti je zajímavé i pro zkoumané téma. Počátky teorie pravděpodobnosti lze nalézt v samotných hrách.¹⁵ Za jednu z nejstarších her je

¹³ ROSENTHAL, Jeffrey S. *Zasažen bleskem: podivuhodný svět pravděpodobnosti*. Vyd. 1. Překlad Magdalena Hykšová. Praha: Academia, 2008, s. 272. Galileo, sv. 20. ISBN 978-802-0016-454.

¹⁴ ROSENTHAL, Jeffrey S. *Zasažen bleskem: podivuhodný svět pravděpodobnosti*. Vyd. 1. Překlad Magdalena Hykšová. Praha: Academia, 2008, s. 276. Galileo, sv. 20. ISBN 978-802-0016-454.

¹⁵ Za počátek teorie pravděpodobnosti v matematickém pojetí, můžeme považovat korespondenci mezi Pascalem a Fermatem, která začala probíhat od roku 1654, kdy Méré požádal Pascala o radu,

považováno házení různými předměty, např. hlezennými kůstkami zvířat, z kterého se pak vyvinula hra v kostky.¹⁶ Teorie pravděpodobnosti spočívá v popisu zákonitosti určitých jevů, které mohou, ale nemusí nastat, resp. jejich výsledná hodnota není předem jistá. Používáme ji v případech tzv. náhodných pokusů. Výsledkem takového pokusu je náhodný jev, o kterém lze rozhodnout, zda po provedení pokusu nastal nebo nenastal. Každý náhodný má určitou hodnotu, jež je proměnná. Tuto proměnnou označujeme jako náhodnou veličinu, která každému jevu přiřazuje určité číslo a určitý stupeň pravděpodobnosti.¹⁷ To znamená, že při opakování náhodných pokusů dostaneme různé výsledky, což je způsobeno nedostatečnou znalostí podmínek a údajů, jež stály na začátku pokusu.¹⁸ Při opakování náhodného pokusu dostáváme náhodné veličiny, které tvoří určitou posloupnost čísel, jež nazýváme náhodnou sekvencí. Tato sekvence je využívána v informatice, kde je ovšem s ohledem na deterministické fungování počítačů nahrazována pseudonáhodnými čísly. Posloupnost pseudonáhodných čísel není sice náhodná, ale je založena na předvídatelných rovnicích, které jsou ovšem natolik chaotické, tedy citlivé na malé změny, že pseudonáhodná čísla, která produkují, vypadají zcela náhodně, bez zřejmého systému.¹⁹ S takovými čísly pracuje například metoda Monte Carlo, jež se v matematice používá pro řešení zejména vícerozměrných integrálů a diferenciálních rovnic, ke zjištění hodnoty Ludolfova čísla, apod. Kromě matematiky nachází tato metoda uplatnění např. v rámci počítačové grafiky, pátracích a záchranných akcí (např. rozšiřování ropné skvrny na moři), šifrování, kryptografii²⁰, financí a pojišťovnictví

jak být úspěšným hazardním hráčem... Srov. ACZEL, Amir D. *Náhoda: příručka pro hazardní hráče, zamilované, obchodníky s cennými papíry a pro všechny ostatní*. Praha: Dokořán, 2008, 165 s. ISBN 978-80-7363-191-8.

¹⁶ KOTOUČKOVÁ, Hana. *Historie robustních matematicko – statistických metod*. Brno, 2009. Disertační práce. Masarykova univerzita, Fakulta přírodovědecká.

¹⁷ PŁOCKI, Adam a Pavel TLUSTÝ. *Pravděpodobnost a statistika pro začátečníky a mírně pokročilé*. 1. vyd. Praha: Prometheus, 2007, s. 127. ISBN 978-80-7196-330-1.

¹⁸ Typickým příkladem je házení kostkou, kdy nelze předpovědět, jaké číslo padne. Kdybychom věděli, v jaké poloze se kostka při hodu nachází, jak je orientována v prostoru, vektor rychlosti, jakou byla vržena, okolní podmínky prostředí, apod., mohli bychom s určitostí říci, jaké číslo padne. Ovšem toto jsou právě ty podmínky, které způsobují náhodnost pokusu.

¹⁹ ROSENTHAL, Jeffrey S. *Zasažen bleskem: podivuhodný svět pravděpodobnosti*. Vyd. 1. Překlad Magdalena Hykšová. Praha: Academia, 2008, s. 267. Galileo, sv. 20. ISBN 978-802-0016-454.

²⁰ Zjednodušeně řečeno, jedná se o náhodně zakódované zprávy, resp. šifrování veřejným klíčem (public key cryptography), které se používá např. u platby kreditní kartou v internetovém obchodě

a konečně v hazardních hrách, které jsou mechanizovány díky generátorům pseudonáhodných čísel, a tak nastavují všem alternativám stejnou pravděpodobnost.²¹

Náhodnost nachází své uplatnění i v rámci biologie. Pomineme-li filosofickou a teologickou problematiku vzniku světa a člověka a zaměříme se čistě na biologickou stránku věci, zjistíme, že z jednoduchých chemických sloučenin vznikla hmota, ze které se pak vyvinuly živé buňky, primitivní ryby, plazy, savci a nakonec lidská bytost. Samotná evoluce stojí na genetické mutaci a rekombinaci. Tento proces vede k rozmanitosti potomků v každé generaci. Jde v podstatě o uplatňování náhodnosti.²² Když v roce 1859 publikoval Charles Darwin knihu *O původu druhů*, začala jedna z nejvýznamnějších revolucí v dějinách vědy, a to revoluce darwinistická. Pochopitelně, že měl Charles Darwin, resp. jeho učení řadu zastánců a odpůrců, a to nejen mezi biology, ale také mezi sociology a dokonce politiky. Nicméně od té doby se svět biologie a evolucionismu změnil díky novým poznatkům k nepoznání. Došlo k revolučnímu rozvoji genetiky za pomoci matematiky, statistiky, teorie pravděpodobnosti a byla také objevena struktura DNA.²³ Čistě náhodné mutace by nakonec mohly vytvořit širokou plejádu možných řetězců DNA, ovšem je nepravděpodobné, že by lidská DNA jen tak náhodně vznikla. Odpověď nám poskytuje proces přírodního výběru. Robert Dawkins tuto myšlenku dále rozvádí ve svém díle *Boží blud*, ve kterém píše, že přírodní výběr není jen úsporným věrohodným a elegantním řešením, ale je to právě jediná přijatelná alternativa náhody.²⁴

nebo při zasílání důvěrných informací. Zásadním krokem je volba náhodného tajného klíče v každém z počítačů. Náhodný klíč vybírá generátor náhodných čísel.

²¹ FABIAN, František. *Metoda Monte Carlo a možnosti jejího uplatnění*. 1. vyd. Praha: Prospektrum, spol.s.r.o., 1998, s. 116. ISBN 80-717-5058-1.

²² ROSENTHAL, Jeffrey S. *Zasažen bleskem: podivuhodný svět pravděpodobnosti*. Vyd. 1. Překlad Magdalena Hykšová. Praha: Academia, 2008, s. 217. Galileo, sv. 20. ISBN 978-802-0016-454.

²³ FOLEY, Robert. *Lidé před člověkem*. Vyd. 1. Překlad Lenka Urbanová. Praha: Argo, 1998, s. 15 – 20. ISBN 80-720-3070-1.

²⁴ DAWKINS, Richard. *Boží blud: přináší náboženství útěchu, nebo bolest?*. Vyd. 1. Překlad Zuzana Gabajová. Praha: Academia, 2009, s. 142. Galileo, 25. ISBN 978-802-0016-980.

3. Náhoda v právním smyslu

3.1 Úvodní poznámky

Vymezení pojmu náhody v právním smyslu slova má dalekosáhlé historické kořeny, které ve svých základech sahají až do práva římského (viz dále). Na toto římskoprávní pojetí navázala moderní právní nauka, která se pojmem náhody zabývala velmi intenzivně zejména v druhé polovině 19. století a počátkem 20. století. Prudký, v mnoha ohledech až hektický, přerod společenských a zejména výrobních vztahů v tomto období, vedl k hledání zcela nových právních konstrukcí, popřípadě rozšiřování stávajících postupů i na vztahy a situace do té doby právně neupravované. Zájem právní nauky se v souvislosti s náhodou upíral především do oblasti náhrady škody, konkrétně pak na vztah zavinění a náhody, hledání vzájemných odlišností a návaznosti aj. (podrobněji viz dále). Do tohoto období spadá řada pokusů o vymezení náhody v právním slova smyslu, o její třídění, resp. kategorizaci. Detailně tak byl rozpracován pojem náhody prosté, vyšší moci, vnější a vnitřní náhody atd.

V současné právní nauce se s vymezením a definováním těchto pojmů setkáváme spíše omezeně. Je to dáno především užíváním odlišné terminologie, ovšem nikoliv tím, že by náhoda, a zejména odpovědnost za ni přestala být významná. Lze říci, že je tomu právě naopak. V současné době platném a účinném občanském zákoníku²⁵ je pojem náhoda výslovně užíván přímo v některých ustanoveních, kromě toho se s náhodou počítá i v řadě dalších ustanovení, ačkoliv v nich zákonodárce doslovně termín náhoda neuvádí. Pro další výklad je tedy zásadní jasně stanovit, co je to vlastně náhoda a jaké je její pojetí v soukromém právu.

²⁵ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (v textu dále jen „občanský zákoník“, u paragrafů „OZ“).

3.2 Základy moderního pojetí náhody – římské právo

Význam římského práva pro celé moderní evropské soukromé právo je nepopíratelný. Římské právo se dochovalo v téměř celistvé podobě a přes odstup téměř jednoho půl tisíciletí se stalo základem velkých evropských kodifikací soukromého práva. Dalo by se říci, že až v průběhu 19. století, v souvislosti s vydáváním moderních zákoníků občanského a posléze i obchodního práva, přestalo být římské právo právem pozitivním a postupně se stalo historickoprávní disciplínou.

Dodnes je římskoprávní terminologie běžně užívána v právu a stejně tak římskoprávní zásady. Samotné římské právo jako *tertium comparationis* umožňuje doposud objasňovat podmínky vzniku jednotlivých právních institutů, jejich vývoj včetně komparativních aspektů.²⁶

Co se týče vztahu českých zemí a římského práva, můžeme říci, že s přijetím ABGB v roce 1811²⁷ sice přestalo římské právo subsidiárně platit, avšak nepřestalo platit úplně. Dostalo se vlastně do praxe prostřednictvím občanského zákoníku, který převzal systematiku justiniánských Institucí.²⁸

Častým předmětem obligace byla v římském právu náhrada škody. Římské právo narozdíl od moderního práva neznalo obecný pojem náhrada škody. Rozlišovaly se pouze jednotlivé skutkové podstaty. Z římského práva se dodnes zachovaly dvě zásady – tzv. příčinná souvislost, tj. že škodu má nahradit ten dlužník, který ji způsobil a zásada zavinění, tedy, že se vina přičítá tomu, kdo zavinil škodu. Přičemž se vycházelo z toho, že chování dlužníka má být v souladu se slušností, statečností, důvěrou a dobromyslností v mezilidských vztazích (*bona fides*). V jednotlivých obligačních vztazích se pak rozlišoval

²⁶ SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 9 – 10. ISBN 978-80-7380-334-6.

²⁷ ABGB znamená zkráceně „Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie“, tedy zákon č. 946/1811 Sb. z. s. Na našem území byl přijat zákonem č. 11/1918 Sb. zákonů a nařízení státu československého, též známým jako recepční norma; konkrétně čl. 2. (dále jako „ABGB“)

²⁸ BLAHO, Peter, Ivan HARAMIA a Michaela ŽIDLICKÁ. *Základy římského práva*. 1. vyd. Bratislava: Manz, 1997, s. 89. Učebné texty Právnické fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě. ISBN 80-716-0086-5.

různý stupeň zavinění (viz dále).²⁹ Obecně vzato platilo, že škoda postihuje toho, v jehož majetku nastala, tedy vlastníka. Vlastník tedy nesl škody, které by na jeho majetku vznikly bez zavinění dlužníka, tj. náhodou.³⁰ Mezníky smluvní odpovědnosti tvořilo na jedné straně zavinění (*culpa*) a na druhé straně na zavinění nezávislá událost (*casus*).³¹

Zavinění pak bylo již v římském právu členěno způsobem, který v základních rysech přetrval až dodnes. Základem je obecný pojem *culpa*, který znamená zavinění v širším smyslu. Je to subjektivní postoj škůdce ke škodě, kterou způsobil svým vlastním jednáním a vztahuje se jak na deliktní, tak i smluvní odpovědnost. Dvě základní formy zavinění v římském právu byly zlý úmysl (*dolus*) a nedbalost (*culpa*). Nedbalost zahrnovala různou míru intenzity. V některých zvláštních případech byla odpovědnost za zlý úmysl či nedbalost stupňována až k odpovědnosti za náhodu, v podstatě za nezaviněné bezpráví.

Pachatel za *dolus*, příp. *dolus malus* odpovídal vždycky. Tuto odpovědnost nebylo možné smluvně vyloučit, a pokud by se tak stalo, byla by taková smlouva neplatná. Jedná se o vědomé chování člověka, který tak jedná, ačkoliv ví, jaké škodlivé důsledky jeho jednání může mít. *Dolus* je víc než jednání směřující ke škodlivému následku, proto se také někdy jako *dolózní* kvalifikovalo každé jednání, které odporovalo požadavkům slušnosti a poctivosti.

Culpa v užším slova smyslu znamenala stav vědomí člověka, který si neuvědomuje škodlivé následky svého jednání, přičemž se může jednat o jednání, které spočívá v konání či opomenutí, ke kterému by nedošlo při zachování náležité bdělosti.³² Základní myšlenkou smluvního závazku je, aby dlužník zachovával určité abstraktní měřítko pečlivosti a ostražitosti.

²⁹ REBRO, Karol a Peter BLAHO. *Římské právo*. 3., dopl. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2003, s. 350. ISBN 80-890-4753-X.

³⁰ To je vyjádřeno např. v těchto zásadách. Náhodu pocítí vlastníka (*casus sentit dominus*). Za náhodu nikdo neodpovídá (*casus a nullo praestatur*).

³¹ BLAHO, Peter, Ivan HARAMIA a Michaela ŽIDLICKÁ. *Základy římského práva*. 1. vyd. Bratislava: Manz, 1997, s. 293 – 294. Učebné texty Právnické fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě. ISBN 80-716-0086-5.

³² KINCL, Jaromír, Valentin URFUS a Michal SKŘEJPEK. *Římské právo*. 2., dopl. a přeprac. vyd., V nakl. Beck 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1995, s. 111. Právnické učebnice (C.H. Beck). ISBN 34-064-0082-5.

Pokud dlužník nezachoval patřičnou pečlivost, dopustil se nedbalosti (tedy *culpa* v užším smyslu). V závislosti na této míře bylo možné rozlišit nedbalost ve formě *culpa lata*, *culpa levis* a *custodia*, která v podstatě plynule přecházela do náhody (viz dále).

Culpa lata znamenala hrubou nedbalost, která se blížila úmyslu, neboť je to zaviněné jednání spočívající v neopatrnosti až nepochopitelné, kdy někdo udělá něco, co by jiný neudělal. Porušení veškeré opatrnosti je tak flagrantní, že se nabízí jednání přímo ve zlém úmyslu.

Za lehkou nedbalost, které se příležitostně dopustí člověk, který je jinak pedantní označujeme *culpa levis*. Jde v podstatě o porušení průměrné péče, která se posuzuje podle obecného měřítko.³³

Náhoda (*casus, casus fortuitus*) byla pojímána obecně jako dlužníkem nezaviněná událost³⁴, za kterou dlužník zpravidla neodpovídá. Rozlišováno bylo mezi vyšší, neodvratitelnou náhodou (*vis maior, casus maior*) a nižší, odvratitelnou náhodou (*casus minor*), která byla úzce spojena s odpovědností za *custodia*.

Právě *custodia* tvořila v římském právu pomyslnou hranici mezi zaviněním a náhodou. Dlužník v některých případech odpovídá jak za zavinění, tak i za náležité opatrování věřitelovy věci. Posledním stupněm nedbalosti, který zbývá, je *custodia*, odpovědnost za nižší náhodu (*casus minor*), které mohl dlužník zabránit, pokud by věc opatroval s větší pečlivostí. Při této odpovědnosti se nezkoumá zavinění dlužníka, a proto patří *custodia* do sféry nižší náhody.³⁵ Šlo o případy, kdy dlužník měl u sebe věc z majetku věřitele, a proto byl povinen ji opatrovat a odpovídal za řádnou péči o tuto věc. Stejně tak jde o ručení za nezaviněné bezprávi, které postihovalo majitele některých živností anebo bylo důsledkem určitých smluv. Za *custodii* odpovídali ti, kteří

³³ KINCL, Jaromír, Valentin URFUS a Michal SKŘEJPEK. *Římské právo*. 2., dopl. a přeprac. vyd., V nakl. Beck 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1995, s. 112. Právnické učebnice (C.H. Beck). ISBN 34-064-0082-5.

³⁴ Náhoda je to, co žádný lidský důmysl nemůže předvídat (*fortuitus casus est, quo nullo humano consilio praevideri non potest*).

³⁵ BLAHO, Peter, HARAMIA, Ivan, ŽIDLICKÁ, Michaela. *Základy římského práva*. 1. vyd. Bratislava: Manz, 1997, s. 297. Učebné texty Právnické fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě. ISBN 80-716-0086-5.

byli v prodlení, dále pak lodníci (*nauta*), hostinští (*caupo*), majitelé stájí (*stabularius*), kteří dávali slib svému zákazníkovi, že vnesené věci budou náležitě opatrovány. Původně se jednalo o slib, ze kterého se časem stal závazek, který vznikal pouhým vnesením věcí. Kapitán lodi odpovídal ještě za zničení věci v důsledku ztroskotání lodi nebo přepadení piráty. Co se týče kontraktů, u kterých se vyskytuje ručení za *custodii*, jsou to ty, u kterých se předpokládá vrácení věci – např. výpůjčka (*commodatum*), smlouva o dílo (*locatio-conductio operis*) nebo kupní smlouva (*emptio-venditio*).

Odpovědnost dlužníka byla stupňována až ke *custodii*, pokud se nemohl osvobodit odkazem na zásah *vis maior*.³⁶ Do odpovědnosti za *custodii* tedy není možné zahrnout odpovědnost za *vis maior* a některými autory je *custodia* dokonce chápána jako objektivní odpovědnost, která je spojena s rizikem.

Obecně přitom platila zásada *casus a nullo praestatur*. K nezaviněné události, tj. k náhodě, patřilo i neovlivnitelné jednání třetího (např. věřitelovu věc, kterou měl mít dlužník, někdo poškodil nebo ukradl).³⁷

3.3 Náhoda v pojetí občanskoprávní nauky

Následující výklad je zaměřen na bližší prozkoumání a popis jednotlivých přístupů k vymezení náhody v tuzemské právní nauce. Je třeba si uvědomit, že pojem náhody v právním smyslu slova byl různými autory vymezován značně odlišně. Vliv na to měly zejména různé teoretické základy, z nichž jednotliví autoři vycházeli. Jasně diferujícím kritériem bylo pochopitelně i odlišné znění zákonné úpravy, která sloužila jako podklad výkladu. V právním pojmání pojmu náhody se zřetelně projeví i změny politického systému, který stál na jiných hodnotách, filosofických východiscích a v oblasti práva sledoval jiné cíle. S ohledem na to, že pojetí náhody a nahodilosti v právu má úzkou vazbu na filosofické pojmání obou těchto pojmů, je jasné, že se tyto změny projevíly

³⁶ KINCL, Jaromír, Valentin URFUS a Michal SKŘEJPEK. *Římské právo*. 2., dopl. a přeprac. vyd., V nakl. Beck 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1995, s. 259. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 34-064-0082-5.

³⁷ BLAHO, Peter, HARAMIA, Ivan, ŽIDLICKÁ, Michaela. *Základy římskeho práva*. 1. vyd. Bratislava: Manz, 1997, s. 294. Učebné texty Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. ISBN 80-716-0086-5.

mnohdy velmi významně. Pro lepší orientaci bude přehled vybraných právně teoretických přístupů k vymezení náhody rozdělen do dvou částí, před rokem 1950 a po tomto roce. Ne náhodou se toto dělení kryje s datem pozbytí účinnosti ABGB.³⁸

3.3.1 Náhoda v právní nauce do roku 1950

V české právní civilistice lze jistě na prvním místě uvést vymezení náhody, které podal A. Randa.³⁹ Ten pojem *náhoda* vymezoval především v souvislosti s otázkou náhrady škody.⁴⁰ V souladu se zcela převažujícími principy tehdejšího deliktního práva patřily mezi základní předpoklady k náhradě škody z činu *nedovoleného*:

- 1) *čin o sobě bezprávný*;
- 2) *škoda majetková*;
- 3) *příčinná souvislost mezi činem a škodou*;
- 4) *vina škůdcova*.

Randa přitom dospívá k závěru, že chybí-li poslední dva jmenované předpoklady, tedy příčinná souvislost a vina (zavinění), *sluší škodu pokládati za nezaviněnou, událost za nahodilou a platí věta casus a nullo praestatur*.⁴¹ O náhodě je tedy podle Randy možné hovořit jako o události, ke které nevede zaviněné porušení právní povinnosti a není dána jasná příčinná souvislost. Nárok za škodu, kterou nikdo přímo či nepřímo způsobil, ale nezavinil, nemůže být uplatněn. Je pak jedno, spočívá-li nahodilý zásah do cizího majetku v jednání cizí osoby, který není možné nikomu přičítat, v přírodní katastrofě nebo v jiné

³⁸ Viz [(27)].

³⁹ Pojmem náhody se však zabývala i řada autorů před ním, resp. současně s ním. Připomenout lze např. F. Zeillera, který vymezoval náhodu jako událost odůvodněnou ve fyzických zákonech neživé přírody. Mělo jít například o případy, ve kterých následek vyplývá ze zevních okolností (povodeň, blesk).

⁴⁰ RANDA, Antonín. *O závazcích k náhradě škody*. 7. vyd. Praha: nákl. J. Otty, 1912, s. 15 an.

⁴¹ RANDA, Antonín. *O závazcích k náhradě škody z činů nedovolených dle rakouského práva občanského*. Právník, 1879, s. 493; RANDA, Antonín. *O závazcích k náhradě škody*. 7. vyd. Praha: nákl. J. Otty, 1912, s. 32.

okolnosti, která je nezaviněná. Z tohoto pravidla bylo možné činit výjimky, ty však musely být vždy blíže upraveny.⁴²

Je tedy zřejmé, že toto pojetí vychází z klasického modelu odpovědnosti vázané na zavinění (*Verschuldensprinzip*), ovšem s některými výjimkami. Za náhodu je v této souvislosti možné v nejobecnějším smyslu slova označit jakoukoliv příčinu, která nebude kryta zaviněním.

Nutno v tomto směru pouze doplnit, že Randa vycházel u zjišťování příčinné souvislosti z pravidla, že příčinná souvislost musí být prokázána u prvého, bezprostředně po činu vzniklého poškození. Ohledně dalších škod, které nastaly teprve přidružením jiných nahodilých okolností, se spokojuje s prokázáním, že byly prvotním protiprávním jednáním podmíněné. V tomto směru se tak odklání jak od teorie podmínky, tak i od teorie adekvátní příčinné souvislosti. Škůdce může zprostit viny jen zjištěním, že by ke škodě došlo i tehdy pokud by se protiprávního jednání vůbec nedopustil. Není tak důležité, zda by se škoda nastala následkem později nastalých, klidně i zcela nahodilých okolností, pokud tyto okolnosti byly podmíněné původním protiprávním jednáním. Je zřejmé, že toto chápání se poněkud odchyluje od pojetí bezprostřednosti a předvídatelnosti (adekvátnosti) příčiny a ve výsledku umožňuje i vyvození povinnosti k náhradě takových škod, které nejsou pro jednatelovo při jednání očekávatelné a blíží se tak z jeho pohledu škodám vzniklým nahodile. Nicméně asi i v tomto pojetí je třeba vycházet z toho, že podmíněnost vychází tak jako tak z určité obvyklosti.

Podle dalšího autora, F. Bauera, naopak podstata náhody nespočívá v tom, že je tu událost vysvětlitelná zákony neživé přírody, ježto žádný přírodní jev nelze vysvětlit jinak než přírodními zákony, nýbrž v tom, že je to událost vymykající se výjimečností svého výsledku běžné zkušenosti.⁴³ Bauer otázku náhody zkoumá ve vztahu k existenci příčinné souvislosti u tzv. nepřímých škod. O nepřímé způsobení škody jde přitom tehdy, byla-li nějaké událost příčinnou určitého výsledku, a je-li teprve tento výsledek vlastní příčinou vzniku škody.⁴⁴

⁴² RANDA, Antonín. *O závazcích k náhradě škody*. 7. vyd. Praha: nákl. J. Ottý, 1912, s. 61.

⁴³ BAUER, František. *O povinnosti k náhradě nepřímé škody*. Praha: Právnícké nakladatelství JUDr. Václava Tomsy, 1945, s. 115.

⁴⁴ BAUER, František, tamtéž, s. 74.

U nepřímé škody je třeba zkoumat, zda je vzniklá škoda pravidelným, předvídatelným výsledkem zaviněného jednání, byť se takový výsledek vzhledem k obvyklým skutečnostem nemusí dostavit s naprostou pravidelností, nebo nikoliv. Tam, kde se následek vymyká svojí výjimečností běžné zkušenosti, je třeba hovořit o náhodném způsobení.⁴⁵

Dle dalšího významného českého civilisty J. Krčmáře lze náhodu vymezit negativně tak, že jde o případy, ve kterých nebyla škoda způsobena ani jednáním volným, ani jednáním nevolným, ani zvířetem, ani stavbou.⁴⁶ V těchto případech podle Krčmáře nikdy nikomu nevzejde povinnost k náhradě škody.

Neortodoxním způsobem se k vymezení náhody postavil i další významný český civilista E. Svoboda. Podle něj nám občanský zákoník (myšleno tím ABGB) *mnoho o pojmu náhody nepovídá a dává tak široké pole úvahám vědeckým i praktickým.*⁴⁷ I on se následně vypořádává s pojmem náhoda v souvislosti se škodou způsobenou náhodou a zkoumá pojetí náhody v obecném zákoníku občanském v porovnání s návrhem tehdy připravovaného vládního občanského zákoníku z roku 1937. Není podle něj přítom pochyb o tom, že kdo vykonává své právo v mezích, které vytýká právní řád, není odpovědný za škodu, která by z takového jednání i jen náhodou vznikla. Stejně tak nejsme odpovědní za škodu, která by byla způsobena ve stavu, kdy naše jednání není podřízeno vědomé vůli. Nikdo nemůže být odpovědný ani z jednání osoby, se kterou je sice v určitém spojení, na samotném jejím jednání se však nijak nepodílí.⁴⁸ Ve všech těchto případech se podle Svobody jedná o náhodu. Základním znakem náhody je i tady nedostatek zavinění. V tomto směru se shoduje s vymezením Randy, ovšem v mnoha jiných ohledech jeho pojetí náhody nepřijímá.

Kritice podrobuje zejména jeho odklon o adekvátnosti příčinné souvislosti. V okamžiku, kdy příčinnou souvislost kritériem obvyklosti a předpokládatelnosti nepoměříme, mizí podle Svobody poslední objektivní měřítko hodnocení. Dle Svobody vede železný řád kauzality jednoznačně *k tomu, že jakési omezení*

⁴⁵ BAUER, František, tamtéž s. 73 – 75.

⁴⁶ KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské 3. Právo obligační*. Praha: Všehrad, 1932, s. 311.

⁴⁷ SVOBODA, Emil. *Výbor prací z práva občanského a z právní filosofie. K otázce ručení za náhodu*. Praha: Melantrich, 1939, s. 122.

⁴⁸ SVOBODA, Emil, tamtéž, s. 124.

nepřímých důsledků kauzality dosáhneme jen užitím málo oblíbené myšlenky adekvátnosti. ⁴⁹ Zjišťování podmíněnosti následných nepřímých škod ve vztahu k původní, přímé zaviněné příčině je podle něj neudržitelný. *Všechno bude pak ležeti pouze na soudcově individualitě a na vlivech hodnocení zájmů, tedy na činitelích, ležících mimo uvažování v pravém smyslu slova juristickém.* ⁵⁰

Na závěr svého výkladu pak Svoboda uvádí: „Náhodu bych nazval událost, kterou podle § 1297, resp. 1299 (nebylo možno předvídati, a které také ve smyslu těchto § nemohlo být zabráněno. Že se přesto v některých případech ukládá odpovědnost za nastalou škodu, tj. věci účelnosti...“. Svoboda se tedy odklonil od výše uvedeného pojetí náhody, jak ji vymezil Randa. ⁵¹ Náhodu primárně nedefinuje jako skutečnost nezaviněnou, rozhodujícím je pro něj kritérium předvídatelnosti a možnosti takové příčině zabránit či předejít. Je jasné, že v mnoha ohledech obě pojetí vycházejí ze stejných základů. I zavinění stojí obecně vzato na vědomosti a nevědomosti o možnosti vzniku následku a chtění resp. nechtění takového následku. Svoboda však dodává předvídatelnosti objektivní ráz (vycházející z kritérií příčinné souvislosti). Nejde jen o to, zda někdo o možnosti vzniku škody subjektivně věděl nebo nikoliv, ale spíše o tom, zda byl vznik škody objektivně pro kohokoliv předvídatelný nebo nikoliv. Stejně tak je to s tím, zda mohlo nebo nemohlo být zabráněno, není tu podstatné, zda chtěl nebo nechtěl zabránit.

S pojmem náhody se v komentáři hned k několika ustanovením obecného občanského zákoníku vypořádává i J. Sedláček. ⁵² I v tomto případě je náhoda rozebírána především v souvislosti s náhradou škody. Výklad směřuje k odstranění sporných momentů, které se dlouhodobě vyskytovaly při výkladu jednotlivých ustanovení ABGB, v nichž se pojem náhoda vyskytoval. V rámci

⁴⁹ SVOBODA, Emil, tamtéž, s. 127.

⁵⁰ SVOBODA, Emil, tamtéž, s. 125.

⁵¹ K Randově výše uvedené definici Svoboda podotýká, že mu připadá trochu jako *circulos vitiosus*. *Ptám-li se, co je škoda nahodilá, dostanu odpověď, že je to nezaviněně způsobená škoda. Ale zeptám-li se, kdy dlužno považovati škodu za nezaviněnou, dostanu asi odpověď, že asi tehdy, jde-li o škodu, vzniklou náhodou.* (srov. SVOBODA, Emil. *Výbor prací z práva občanského a z právní filosofie. K otázce ručení za náhodu.* Praha: Melantrich, 1939, s. 127).

⁵² Jde o komentář ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír et al. *Komentář k obecnému zákoníku občanskému, díl V.* Praha: Linhart, 1937.

komentáře k § 1294 ABGB⁵³ je podle Sedláčka náhoda jasně zakotvena jako příčina vzniku nepříznivého následku. Škoda podle tohoto ustanovení vychází buď z bezprávního jednání nebo opominutí jiného, nebo z náhody. ABGB v tomto ustanovení vyjmenovává a dále rozvádí všechny příčiny vzniku škody, bez ohledu, jestli samotná škoda z nich vzniklá bude nahrazována, nebo nikoliv. *Náhoda je tu brána do protikladu k bezprávnosti (protiprávnosti) a znamená v podstatě, že škoda způsobená náhodou není důvodem nároku na náhradu škody. Taková škoda je právně irelevantní.*⁵⁴ Tzn. náhoda je uvedena jako příčina vzniku škody, ale tato náhoda vystupuje v § 1294 ABGB negativně, tj. jde o škodu, za niž se neodpovídá, kterou tedy nese poškozený sám. *Jde-li o odpovědnost až po hranici vyšší moci, jde o odpovědnost za jednání nevolní. Vyšší mocí je třeba rozuměti událost neodvratnou, která se vůbec nedala předvídati ani zameziti. Jde o neodvratnou událost i o neodvratnou škodu, která z této události povstala.*⁵⁵

S vymezením pojmu náhody se setkáváme i v komentáři k § 1311 ABGB. I podle něj je za náhodu nutné považovat jakoukoliv škodnou událost, za kterou se neodpovídá, ať již přímo ze zákona nebo podle uvážení soudce (§ 1310 ABGB). Výklad, zejména Krčmáře, který by náhodu omezoval na škodnou událost, která nebyla způsobena ani jednáním volním ani jednáním nevolním, ani zvířetem, ani stavbou, byl v komentáři odmítnut jako příliš úzký.⁵⁶

Je tedy zjevné, že náhoda je zde pojímána jako právní skutečnost, jako událost. Je to příčina vzniku škody.

V komentáři je přitom podáno svébytné rozlišování případů náhrady škody, které vybočuje z obvyklého rámce tehdejší právní nauky. Ta zpravidla rozlišovala odpovědnost za zavinění a za výsledek. Sedláček však případy člení jinak. První skupinu tvoří škoda způsobená volně přímo (do ní

⁵³ § 1294 - Škoda vzniká buď z protiprávního jednání nebo opomenutí jiné osoby, nebo z náhody. Protiprávní poškození může být způsobeno buď samovolně nebo mimovolně. Samovolné poškození může se však zakládati buď na zlém úmyslu, byla-li škoda způsobena s vědomím a vůlí, nebo nedopatření, byla-li způsobena ze zaviněné nevědomosti, nebo z nedostatku náležité pozornosti neb péče. Obojí nazývá se zaviněním.

⁵⁴ J. Sedláček In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír et al. *Komentář k obecnému zákoníku občanskému, díl V*. Praha: Linhart, 1937, s. 680.

⁵⁵ J. Sedláček, tamtéž, s. 694.

⁵⁶ J. Sedláček, tamtéž, s. 834.

spadaly případy upravené v § 1295 – 1304 a v § 1309 ABGB)⁵⁷, druhou skupinu pak škoda způsobená volně nepřímo (do ní spadala úprava § 1311 až 1318 ABGB). Sem byl řazen i § 1311 ABGB, který pojednával o škodě způsobené náhodou. Ustanovení však současně pojednávalo i o *casum mixtum*, tedy smíšené náhodě, která dle Sedláčka patří mezi jednání zaviněná a jde jen o určení rozsahu odpovědnosti za zavinění. Jednající osoba tu zaviněně porušuje svojí povinnost a vzniká z toho újma, kterou bychom nepočítali k t. zv. příčinné souvislosti.⁵⁸ V takovém případě je tu zaviněné protiprávní jednání *causa proxima* (například nedovolení vniknutí do bytu a přestěhování věcí) a na ně navazující nepříznivý důsledek vyvolaný takovým zaviněným jednáním – *causa remota* (dojde-li například při takové vystěhování ke ztrátě peněz uložených ve stěhovaných věcech). Hovoří se sice o škodě způsobené náhodou, nicméně se jedná jen o důsledek protiprávního jednání a o náhodu tak, jak ji vymezuje v předchozím výkladu, vůbec nejde. Vznik újmy zde má příčinu v protiprávním zaviněném jednání, byť nepřímo.

Samostatné případy pak tvořila škoda způsobená nevolně (§ 1306a – 1308, 1310, 1319 – 1322 ABGB) a škoda právně irelevantní (§ 1305, 1306, 1313 ABGB).

Nutno dodat, že toto členění bylo značně novátorské a ani v samotném komentáři není pro výklad doslovně dodržováno. Většina ustanovení zařazených mezi škody právně irelevantní a škody způsobené nevolně, ale i mezi škody způsobené zaviněním nepřímo, byly jinými autory řazeny mezi škody způsobené náhodou s tím, že v některých případech počítá zákon se skutečností, že budou nahrazeny, neboť tak stanoví zákon a v jiných naopak náhradu vylučuje.⁵⁹

⁵⁷ Zásadní významu tu přitom měl § 1295, dle kterého platilo: „Každý jest oprávněn požadovati na škůdci náhradu škody, kterou mu zaviněně způsobil; ať již škoda byla způsobena porušením smluvní povinnosti nebo beze vztahu na nějakou smlouvu. I kdo způsobem přičícím se dobrým mravům, úmyslně působí škodu, jest za to zodpověden, stalo-li se to však při výkonu práva, jen tehdy, jestliže výkon práva měl zřejmě účel, poškoditi druhého.“

⁵⁸ § 1311 – „Pouhá náhoda postihuje toho, v jehož jmění neb osobě se přihodí. Jestliže však někdo náhodu zaviněním přivodil, porušil-li zákon, který snaží se zabrániti nahodilým poškozováním, nebo vmísil-li se bez nutné příčiny do cizích záležitostí, ručí za každou újmu, která by jinak nebyla nastala.“

⁵⁹ Odlišnosti v rozčlenění případů vzniku škody jsou patrné zejména při porovnání s jinými autory. Například § 1308, škoda způsobená šílenými nebo blbými je dle Randy způsobená nezaviněně, a tudíž náhodou, stejně tak je tomu u škody. Stejně tak je tomu s § 1306 – Škodu, kterou někdo způsobil bez zavinění neb mimovolným činem, není zpravidla povinen nahraditi, nebo v § 1321 škoda způsobená dobyt看em, i když ho vlastník sám nepásl a měl na to pastýře, atd. („Kdo postihne

Tyto odlišnosti byly dány výše uvedenou změnou pojetí, v jakém je vznik nepříznivého následku kryt vzdálenějším zaviněním a v jakém již nikoliv.

3.3.2 Pojetí náhody po roce 1950

Pojímání náhody a nahodilosti po roce 1948 v mnoha ohledech reflektovalo změnu společenské a ekonomické situace tehdejší společnosti. Potlačení soukromého vlastnictví a upřednostnění majetku a majetkových vztahů státu a socialistických organizací vedlo spolu s rozsáhlým přebíráním a zkoumáním závěrů sovětské právní nauky k mnohým změnám ve vnímání náhody. Nicméně i zde je možné většinou najít jasnou návaznost na předchozí závěry právní nauky s hlubokými kořeny až v římském právu. Většina autorů se přitom i v této době otázkou náhody zabývala především v souvislosti s odpovědnostními vztahy, konkrétně s odpovědností za škodu. Rozvíjí se koncepce objektivní odpovědnosti, odpovědnosti za riziko a odpovědnosti za výsledek. V mnohem větší míře nabývá na důrazu preventivní působení úpravy deliktního práva atd.

Na pozadí těchto změn již v roce 1956 V. Knapp konstatoval, že v literatuře se často používá pojem náhoda jako prostý název pro nezaviněné porušení povinnosti. Toto pojetí je však podle něj mylné. Ve skutečnosti *pojem náhody a pojem zavinění nejsou protikladné a dokonce nejsou ani ve vztahu protivity (kontrárnosti), neboť z hlediska logického jsou to pojmy nesrovnatelné. Srovnává se tu na jedné straně zavinění, tedy subjektivní vztah člověka k výsledku jeho chování, a na druhé straně způsobení výsledku (náhodou, poškozeným, třetí*

na svém pozemku a půdě cizí dobytek, nemá ještě proto práva jej zabít. Může jej zahnat přiměřenou mocí, nebo utrpěl-li tím škodu, vykonati právo soukromého zájmu tolika kusů dobytka, kolik stačí, aby byl odškodněn. Musí se však do osmi dnů s vlastníkem dohodnouti, nebo podati u soudu žalobu, jinak však musí zabavený dobytek vrátiti.“). V jiných případech sice řadí Randa takové případy „jen“ mezi případy ručení za třetí osoby bez naší viny (např. 1316 – „*Hostinští, kteří poskytují přístřeší cizincům a ostatní v § 970 uvedené osoby, dále plavci a povozníci ručí za škodu, kterou jich vlastní nebo od nich přidělené služebné osoby způsobí hostu neb cestujícimu na vnesených neb převzatých věcech v jejich domě, ústavu neb vozidle.“* Nebo § 1318 – „*Byl-li někdo poškozen tím, že spadla věc nebezpečně pověšená neb postavená, nebo že bylo z bytu něco vyhozeno neb vylito, ručí za škodu ten, z jehož bytu bylo něco vyhozeno neb vylito, nebo věc spadla.“*), nicméně jde jasně o případy, kdy ke vzniku škody nevedlo zavinění osoby, která ve výsledku bude muset poskytnout náhradu.

osobou), tedy objektivní vztah jevů. ⁶⁰ Tuto myšlenku dále rozvíjí poukazem na zkoumání nutnosti a nahodilosti příčinných jevů a následků. Při zkoumání příčinné souvislosti je třeba se vždy ptát, jestli se určitá příčina vyskytla nutně, nebo nahodile, zároveň je důležité, jestli určitá příčina způsobila nutně, nebo nahodile určitý následek. Toto zjišťování je však vždy zjišťováním objektivních souvislostí a s vinou, resp. zaviněním nesouvisí. Nejprve tak musí být zjištěna příčina a až následně je možné zkoumat otázku zavinění. Z toho, že nelze náhodu stavět do protikladu k zavinění podle Knappa vyplývá, že mohou existovat škody, které vznikly ze spolupůsobení nahodilých okolností, ale přesto je možné někomu přičíst k vině. Tuto situaci popisuje na příkladu, kdy vlak vjede v důsledku špatného přehození výhybky na špatnou kolej, kde pracuje dělník. Ten z úleku dostane šok, omdlí a je přejet vlakem. Dělníkův šok je nahodilý, ale opomenutí výhybkáře však bylo nedbalostním jednáním. Ve výsledku však odpovídá jak za tuto nedbalost, tak za náhodu spočívající v mdlobách poškozeného. ⁶¹

Závěru o objektivním pojetí náhody odporoval například A. Kanda, který konstatoval, že objektivní kategorií je příčinná souvislost. *Ovšem závěr o tom, že zde existuje určitý kauzální vztah, neodpoví na otázku, zda jde o zavinění či náhodu. Zjištění kauzálního vztahu je pouze předpokladem této další úvahy. Dále totiž je nutno zkoumat, zda daný výsledek byl jednajícím subjektem zaviněn (ať již úmyslně nebo z nedbalosti), či zda se zavinění nedostává. Nedostává-li se vůbec zavinění (tj. nejde-li ani o případ tzv. casus mixtus), pak jde z hlediska práva o případ náhody, za nějž se obecně neodpovídá.* ⁶² Podle něj je proto chybou ztotožňovat pojem nahodilosti jakožto objektivní filosofické kategorie a pojem náhody jakožto subjektivní právní kategorie protikladné pojmu zavinění.

Snad nejrozsáhleji rozpracoval v českém, resp. přesněji československém právu, pojem náhody Š. Luby. ⁶³ Jeho velmi obsáhlý rozbor tohoto pojmu se stejně jako v předešlých případech zaobírá především náhodou v souvislosti

⁶⁰ KNAPP, Viktor. Některé úvahy o odpovědnosti v občanském právu. *Stát a právo*. 1956, č. I, s. 79.

⁶¹ KNAPP, Viktor. Některé úvahy o odpovědnosti v občanském právu. *Stát a právo*. 1956, č. I, s. 81.

⁶² KANDA, Antonín. *Vliv změny poměrů na trvání závazků*. Praha: Academia, 1966, s. 86.

⁶³ LUBY, Štefan. *Prevencia a zodpovednosť v občianskom práve*. sv. I. Bratislava: Vydavateľstvo slovenskej akadémie vied, 1958, s. 571 an.

s odpovědností za škodu. Jde přitom o výklad, který vychází z předválečných teoretických východisek, nicméně s ohledem datum vydání, rok 1958, nutně odráží změnu politického i společenského systému, a tím i změnu právního řádu. Na poli občanského práva bylo takovou změnou zejména vydání nového občanského zákoníku⁶⁴, který v pojmání náhrady škody zakotvil řadu odlišností.

Podle Lubyho se náhoda projevuje jako prvek subjektivní stránky skutkové podstaty odpovědnosti. Z tohoto pohledu je náhoda brána jako negativní znak, který způsobuje újmu. Zároveň je však třeba si dle Lubyho uvědomit, že náhoda odpovědnost vylučuje. Náhodou ovšem nelze pojímat jako okolnost vylučující protiprávnost. Luby ji výstižně označuje jako okolnost vylučující samotnou odpovědnost. Náhoda totiž zpravidla způsobí škodu sama od sebe bez přičinění subjektu, u kterého by bylo možné odpovědnost dovodit a u kterého by bylo zároveň možné vůbec dovodit samotnou protiprávnost, která by měla být vyloučena.

Náhoda má v tomto pojetí velmi blízko k zavinění. Je dokonce možné říct, že se oba tyto prvky doplňují. Tam, kde končí zavinění, nastává náhoda, a naopak *tam, kam sahá náhoda, nemůže být řeč o zavinění.*⁶⁵ Náhoda je proto nedostatkem zavinění.⁶⁶ Nicméně přesto je náhodou dle Lubyho třeba pojímat subjektivně. *Spočívá-li náhoda v osobním uplatnění (míněno tím nejspíš chování) člověka, tedy nikoliv v objektivní skutečnosti [...] stýká se náhoda se zaviněním a současně se s ním vylučuje na čáře, na které je danost zavinění proti nedostatku zavinění vymezená dolní hranicí vědomé nedbalosti a dolní hranicí nevědomé nedbalosti.*⁶⁷ Náhoda je tedy tam kde, člověk při svém jednání věděl, že protiprávní výsledek jednání může způsobit, ale nechtěl ho způsobit a z přiměřených důvodů spoléhal na to, že ho nezpůsobí, popřípadě tam, kde nevěděl, že může způsobit protiprávní výsledek a ani to vědět neměl.⁶⁸ Zkoumáme-li náhodou v podmínkách odpovědnostních vztahů, pak v případě, že jsou založeny na zavinění, je povinnost nahradit náhodně vzniklý důsledek

⁶⁴ Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník (dále jen „střední občanský zákoník“).

⁶⁵ LUBY, Štefan, tamtéž, s. 575.

⁶⁶ LUBY, Štefan, tamtéž, s. 576.

⁶⁷ LUBY, Štefan, tamtéž, s. 577.

⁶⁸ LUBY, Štefan, tamtéž, s. 577.

výjimkou z obecného pravidla, u kterého je vždy nutné, aby vyplývalo přímo ze zákona, popř. ze smluvního závazku.

Uvedené pojetí je třeba doplnit Lubyho tvrzením, že náhodou nejsou „objektivně nahodilé souvislosti“. Pokud by tomu tak bylo, pak by znamenalo to, že se neodpovídá, resp. odpovědnost nespočívá v tom, že by zda nebylo zavinění, ale naopak v tom, že zde neexistuje příčinná souvislost. To podle Lubyho nedává smysl, protože v případech, kde se nakonec za náhodu odpovídá, jde o situace, které nejsou objektivně nahodilé. Nejde o případy, kdy by existovaly objektivně nahodilé výsledky. Jde naopak o případy všeobecně objektivně nevyhnutelné, ale zpravidla jen pro daný okamžik nepoznatelné (vzhledem k úrovni lidského vědění a techniky), těžko dokazatelné, popřípadě neovladatelné. Odpovídá se tedy za výsledky objektivně nevyhnutelné, byť neovladatelné a nepoznatelné (doprava, provoz), ale ne za výsledky objektivně nahodilé.⁶⁹ Vztah příčiny a následku zde existuje a existovat musí. Podle Lubyho je tedy třeba důsledně odlišovat náhodu, která začíná tam, kde končí zavinění a objektivně nahodilé výsledky, kde o nedostatku zavinění nemá vůbec cenu uvažovat. Jedná se o dva různé pojmy.⁷⁰

Z tohoto pohledu Luby důrazně rozlišuje v právu mezi náhodou a nahodilostí.⁷¹ Náhodu zařazuje do oblasti subjektivních psychických jevů, je tak nedostatkem zavinění. Nahodilost ve smyslu objektivním naopak patří do světa objektivních příčinných jevů. Nahodilost tedy existuje bez ohledu na to, zda subjekt mohl či nemohl, resp. musel či nemusel rozpoznat následky svého jednání.⁷² Náhoda je podle Lubyho kategorie, *kteřá je daná nebo chybí v závislosti na tom, zda subjekt věděl nebo nevěděl, resp. měl nebo neměl vědět o výsledku svého jednání*. Náhoda je proto dána, jak tehdy, když subjekt *o objektivně nahodilých výsledcích nevěděl a neměl vědět*, tak i tehdy, *když nevěděl a neměl vědět o objektivně nevyhnutelných výsledcích svého jednání*. *V tom, že náhoda tu může být i v případech, kdy se jedná o objektivně nevyhnutelné*

⁶⁹ LUBY, Štefan, tamtéž, s. 576.

⁷⁰ LUBY, Štefan, tamtéž, s. 576.

⁷¹ Objektivní pojmání náhody a její sloučení s nahodilostí bylo dle Lubyho jen omezeným a již překonaným směrem sovětské civilistiky, který se rozvíjel v okamžiku, kdy byla upřednostňována odpovědnost bez ohledu na zavinění. (LUBY, Štefan, tamtéž, s. 573).

⁷² LUBY, Štefan, tamtéž, s. 574.

výsledky je třeba hledat rozdíl mezi náhodou a nahodilostí. ⁷³
Sám Luby však konstatuje, že mnoho autorů náhodu a nahodilost ztotožňují v jedno. ⁷⁴

Poměr vztahu náhody a nahodilosti v tomto pojetí je jistě velmi zajímavý. Platné právo, resp. konkrétní zákonná úprava mezi oběma pojmy v tomto smyslu výslovně nerozlišuje. Lubyho závěry se však zdají být především odrazem jiného problému, se kterým se v teorii občanského práva i jiných odvětví, ve kterých problematika odpovědnostních vztahů představuje důležitý předmět zkoumání, často setkáváme. Jde o střet zavinění, a z něj vyplývající otázky předvídatelnosti popř. nepředvídatelnosti následku jednání s objektivností příčinné souvislosti. Zatímco zavinění je pojímáno subjektivně z pohledu jednajícího subjektu, příčinná souvislost jako objektivní kategorie by měla být dovozována v zásadě bez ohledu na jednající, resp. povinný subjekt. Tedy zejména bez ohledu na to, zda o možných následcích věděl či nikoliv i bez ohledu na to, zda je chtěl či nechtěl způsobit. Je však zřejmé, že se obě tyto kategorie v mnohém sbližují. U zavinění i občanskoprávní nauka bez dalšího přijímá závěr vyslovený jasně především v trestním právu, podle kterého by zavinění mělo být vždy do určité míry objektivizováno. Závěr často zmiňovaný v trestním právu, že zavinění nemá být privilegiem pro duševní lenost, je třeba přijmout i v právu soukromém. Je tak zřejmé, že není vždy podstatné, zda o možnosti způsobit škodu nevěděla jen daná jednající osoba, ale je třeba přihlídnout k možnosti tuto skutečnost vědět u průměrné jednající osoby nacházející se v obdobné situaci za daných podmínek. V opačném případě by právní úprava zvýhodňovala toho, kdo neví o možných následcích a jsou pro něj tedy nepředvídatelné a náhodné, proto, že ho to prostě nezajímá. Škůdce by tedy neměl být posuzován samostatně jako individualita, ale vždy jen v poměru k osobám, jejichž vlastnosti, zkušenosti, vzdělání atp. jsou v průměru srovnatelné. ⁷⁵ U příčinné souvislosti je situace do značné míry subjektivizována kritériem příčinné souvislosti korigované hlediskem

⁷³ LUBY, Štefan, tamtéž, s. 574.

⁷⁴ KNAPP, Viktor. Některé úvahy o odpovědnosti v občanském právu. *Stát a právo*. 1956, č. I, s. 60.

⁷⁵ FIALA, Josef et al. *Občanský zákoník. Komentář. I. díl*, 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 674. ISBN 978-80-7357-395-9.

adekvátnosti následku ve vztahu k příčině. Pokud teorie adekvátní příčinné souvislosti vychází z toho, že daný subjekt nemohl předvídat, že podle obvyklého chodu věcí, přírodních zákonů a obvyklých zkušeností průměrného člověka daná příčina způsobí konkrétní následek (tedy že následek je ve vztahu k příčině neadekvátní), dostává zjištění příčinné souvislosti jistou subjektivnost. Byť je tato předvídatelnost zkoumána objektivně, není to přeci jen pro každého, ale opět zde srovnáváme na úroveň převažující, průměrnou. Adekvátní příčinná souvislost je přitom pojímána jako převažující teorie příčinné souvislosti.⁷⁶

Je tedy patrné, že i v situacích, kdy se odpovídá za o náhodu, se jedná o situace, které nejsou objektivně nahodilé v tom smyslu, že by nebyly příčinou následku, následek je při jejich nastoupení nevyhnutelný.⁷⁷ Je možné připomenout na tomto místě závěr Svobody, podle kterého se vše na světě děje s naprostou nutností. Není možná následek, pokud tu není dostatečná příčina, ať jakkoliv složitá a sebenepřístupnější lidskému bádání. Naopak, zároveň logicky platí, že není možné, aby se následek nedostavil, je-li tu pro něj dostatečná příčina. Podle Svobody v této železné souvislosti najdeme *spíše zázrak než skutečnou náhodu pojímanou jako následek bez dostatečné příčiny*.⁷⁸ Ve světě empirického dění se vše děje s naprostou nutností. Nahodilost a nevyhnutelnost proto nestojí v protikladu.

Na základě uvedených východisek Luby rozlišuje dvě skupiny případů, kdy můžeme mluvit o náhodě v právním smyslu slova. Do první patří objektivní přírodní nebo sociální skutečnosti. Těmi jsou například živelné pohromy (např. vichřice, blesk, povodně), škodlivé nezaviněné působení věcí (např. útok zvířete, stavby, energie) a sociální skutečnosti jakými jsou například epidemie, hospodářská krize, znehodnocení měny, válka aj. Náhodou mohou být vedle toho i subjektivní skutečnosti spočívající v jednání člověka. Do této druhé skupiny patří zejména jednání třetí osoby, za kterou jinak (jindy) odpovědná osoba, neodpovídá (tzn. nejedná se o žádnou použitou osobu – např. nějaká třetí

⁷⁶ KNAPPOVÁ, Marta, Jiří ŠVESTKA a Jan DVOŘÁK. *Občanské právo hmotné*. 4., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: ASPI, 2006, s. 450. ISBN 807-35713-154.

⁷⁷ LUBY, Štefan. *Prevenia a zodpovednosť v občianskom práve*. sv. I. Bratislava: Vydavateľstvo slovenskej akadémie vied, 1958, s. 576.

⁷⁸ SVOBODA, Emil Výbor prací z práva občanského a z právní filosofie. K otázce ručení za náhodu. Praha: Melantrich, 1939, s. 123.

osoba zničí předmět dlužníkovou plnění). Zařadit je sem však nutné i jednání osoby, která by jinak odpovídala, její jednání je však nezaviněné (např. jednání nezpůsobilé osoby, mimovolní pohyby, mdloby).

Podobné pojetí náhody lze nalézt i u J. Švestky. Stejně jako Luby vymezuje náhodu jako nedostatek zavinění. Vymezením náhody se zabývá především v rámci výkladu o předpokladech vzniku odpovědnosti za škodu. *Vznikne-li podle něj nějakému subjektu škoda a nelze-li žádnému subjektu přičíst na porušení právní povinnosti s takto následně způsobenou škodou zavinění, ať ve smyslu úmyslu nebo nedbalosti, jde dle Švestky o náhodu v právním smyslu (casus).*⁷⁹ Stejně tak jako u Lubyho se i podle Švestky zavinění a nedbalost doplňují a do značné míry na sebe plynule navazují. Stupeň nedbalosti nevědomé, má již velmi blízko k nezaviněnému způsobení škody (k tzv. náhodě v právním smyslu jakožto nezaviněné skutečnosti). Tam, kde si subjekt možnost způsobení škody neuvědomil a vzhledem k okolnostem, za kterých ke škodě došlo, ani uvědomit neměl, je vznik škody výsledkem náhody. Možnost vědění je třeba i tu, podobně jako již u vědomé nedbalosti, vymezit objektivními kritérii.⁸⁰ Švestka se ztotožňuje s Lubyho pojetím i v případě vztahu náhody a nahodilosti.⁸¹ Stejně tak jako při uvádění jednotlivých příkladů náhody.⁸²

Významným způsobem se na formulování pojmu náhody podílel v druhé polovině 20. století rovněž J. Macur. Jeho pojetí je nutně ovlivněno dobou svého vzniku, nicméně i zde jeho rozbor navazuje na předchozí závěry již dosažené v rámci první nauky. Podle Macura nelze rozlišovat mezi nahodilostí v objektivním a subjektivním smyslu slova. Pojem náhody je vždy nutné vnímat jako objektivní kategorii a nelze jí spojovat se subjektivním vnímáním světa. Náhoda není v tomto pojetí opakem zavinění. Oba tyto pojmy jsou vzájemně nesouměřitelné, neboť jsou výrazem zcela odlišných kvantitativních úrovní.⁸³

⁷⁹ J. KNAPPOVÁ, Marta, Jiří ŠVESTKA a Jan DVOŘÁK. *Občanské právo hmotné*. 4., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: ASPI, 2006, s. 461 – 462. ISBN 807-35713-154.

⁸⁰ ŠVESTKA, Jiří *Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku*. Praha: Academia, 1966, s. 131 a 133.

⁸¹ ŠVESTKA, Jiří *Odpovědnost za škodu při provozech zvláště nebezpečných*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960, s. 92.

⁸² ŠVESTKA, Jiří, tamtéž, s. 91-92.

⁸³ MACUR, Josef *Odpovědnost a zavinění v občanském právu*. Brno: Univerzita J.E. Purkyně, 1980, s. 118.

Opakem zavinění proto není a nemůže být náhoda v subjektivním smyslu, *ale nedostatek zavinění, čili nevina*. Macur v tomto směru odmítá rozlišování subjektivní náhody jako protikladu k pojmu vina a náhody objektivní, kdy je společenský subjekt nezávisle na možnosti předvídání zbaven možnosti odvrátit v dané situaci nepříznivé následky, i když není schopen ani povinen tyto následky předvídat.

V období po vydání občanského zákoníku z roku 1964 pojem náhody a jeho výklad ustupuje v české právní civilistice do pozadí. Je to dáno zejména tím, že na rozdíl od středního občanského zákoníku, který pojem náhoda znal a výslovně zakotvoval úpravu odpovědnosti za náhodu v § 341, zákoník z roku 1964 tuto koncepci, resp. přesněji řečeno terminologii opustil. Pojem náhoda vůbec neobsahuje. To však jistě neznamená, že by instituty, ve kterých bylo počítáno podle předchozích úprav s náhodou, nebyly v nové úpravě zakotveny, právě naopak. V mnohem širší míře jsou upraveny případy objektivní odpovědnosti jak v případě odpovědnosti za škodu, tak i v dalších odpovědnostních vztazích. Namísto pojmu náhoda se však u těchto institutů setkáváme spíše s pojmem událost. Ta je pojímána zpravidla jako právní skutečnost na lidské vůli a na lidském chování nezávislá (tedy objektivní právní skutečnost)⁸⁴, která vede ke vzniku nějakého právem předvídané, následku, tedy následku, který s ní právo spojuje.⁸⁵

Pojem události detailně rozebrala M. Knappová v souvislosti s výkladem předpokladů vzniku tzv. odpovědnosti za výsledek. Odpovědnost za výsledek podle ní totiž není odpovědností, která by vylučovala odpovědnost za porušení právní povinnosti, nýbrž jde o odpovědnost, při níž není právně důležité, zda nějaká právní povinnost byla či nebyla porušena, při níž se tedy vznik odpovědnosti váže toliko výsledku (ke vzniku škody) a nikoliv též k důvodu, pro který tento výsledek nastal.⁸⁶ Případ, kdy bude škoda zapříčiněna čistě událostí

⁸⁴ J. Fiala In HENDRYCH, Dušan. *Právní slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009, 1459 s. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-059-1.

⁸⁵ Je však třeba podotknout, že se můžeme setkat s pojmem událost i v řadě dalších souvislostí, které této definici nemusí plně odpovídat. Například Knappová pod pojem škodná událost řadí lidské chování, tj. protiprávní úkon, nebo událost, jimiž byla způsobena škoda. Nejde tedy vždy jen o objektivně na lidském jednání a vůli nezávislou skutečnost. Srov. KNAPPOVÁ, M. Vznik a splnění závazku k náhradě škody. *Právník*. 1979, č. 11, s. 1048.

⁸⁶ KNAPPOVÁ, Marta. *Povinnost a odpovědnost v občanském právu*. Praha: Academia, 1968, s. 232.

bez současného porušení právní povinnosti je podle této koncepce výjimkou z pravidla. Časté je, že škoda je i tady důsledkem porušení právní povinnosti.

Podle Knappové je třeba dospět k závěru, že v případech, kdy je škoda způsobena událostí, se vůbec o odpovědnost jednat nemůže. Odpovědnost tu není sekundární povinností odpovědnostní (sankční), nýbrž zvláštním případem povinnosti právní, která vzniká zcela bez porušení právní povinnosti.⁸⁷ Nic na tom nemění, že jsou tyto situace za odpovědnost označeny i přímo v zákonném textu.

Důležité je rozlišování událostí na absolutní a relativní. O absolutní události, která nebyla vyvolána činností člověka, je možné hovořit tam, kde událost vystupuje nezávisle na jeho chování (např. blesk), o relativní události, v případě, že se jedná o událost, která je vyvolána, resp. má původ v činnosti člověka, ale vystupuje nezávisle na příčinách, které ji vyvolaly (smrt člověka způsobená vraždou).⁸⁸

V tomto směru je zjevné, že se pojem událost kryje v mnohém s pojmem náhoda, tak jak byl popsán ve většině předchozích pojetí. Nicméně je třeba si uvědomit, že tomu tak nemusí být v plném rozsahu, resp. že se nejedná o úplná synonyma. Předně je třeba uvést, že právní událost, je bez dalšího pojímána jako právní skutečnost. U náhody je možné se setkat s jinými přístupy k jejímu vymezení (viz výše), které mnohdy směřují spíše k tomu, že se jedná o vlastnost nějaké právní skutečnosti (bude tomu například ve spojení slov náhoda a událost v podobě tzv. nahodilé události⁸⁹). Zároveň je třeba připomenout, že náhoda je mnohými autory vykládána tak, že se jedná o protiklad zavinění. Není-li zavinění, jde o náhodu. V tomto pojetí nelze pojímat náhodu jako právní skutečnost vyvolávající nějaký právem očekávaný, resp. zakázaný následek, ale pouze jako protiklad zavinění, které samo o sobě rovněž není příčinou. Příčinou tedy například může být právní jednání, které je současně zaviněné. Na základě stejné

⁸⁷ KNAPPOVÁ, Marta. *Povinnost a odpovědnost v občanském právu*. Praha: Academia, 1968, s. 233; nebo KNAPPOVÁ, M. Vznik a splnění závazku k náhradě škody. *Právník*. 1979, č. 11, s. 1048.

⁸⁸ J. Fiala In HENDRYCH, Dušan. *Právníkový slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009, 1459 s. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-059-1.

⁸⁹ Srov. ČEŠKA, Zdeněk, KABÁT, Jozef, ONDŘEJ, Josef.; ŠVESTKA, Jiří et al. *Občanský zákoník komentář. Díl II*. Praha: Panorama, 1987, s. 330.

konstrukce lze rovněž říct, že náhoda sama osobě k následku (např. vzniku škody) nevede, ale vede k němu událost, která je náhodná, tedy nezaviněná. S tím úzce souvisí druhý základní rozdíl mezi náhodou a událostí, který je možné dovodit z některých závěrů právní nauky. Událost není pojímána jako právní skutečnost vždy na lidské vůli nezávislá. Událost je spíše možné považovat za skutečnost, u které není přítomnost vůle důležitá. Můžeme tak mít událost, která má původ v lidském jednání i událost na lidském jednání zcela nezávislou.

S nejednotností v tomto směru se tak setkáme i u jednotlivých autorů v rámci jednoho souvislého výkladu o náhodě. Například již zmíněný Luby píše, že náhoda je *nezaviněná skutečnost*, která zasahuje právem chráněné vztahy.⁹⁰ Na jiném místě však konstatuje, že náhoda se projevuje jako *negativní znak skutečnosti* způsobující újmu, jen málokdy jako pozitivní znak.⁹¹ Švestka pojímá *náhodou ve smyslu právním jako právní skutečnost způsobující škodu, kterou nelze přičíst subjektu k vině*.⁹² Knappová za zvláštní případ události, v rámci výkladu o právních skutečnostech, označuje i vyšší moc, kterou definuje jako *vnější přírodní událost, která je i při vyvinutí veškeré péče nepředvídatelná a zároveň při vynaložení veškerého možného úsilí neodvratitelná*.⁹³ Nemluví se zde sice o náhodě jako takové, ale jak bude vysvětleno dále, vyšší moc je jeden ze základních „typů“ náhody. Stejně tak je běžně stavěna neodvratitelná událost nemající původ v provozu do protikladu s tzv. vnitřní náhodou.⁹⁴ Na jiném místě ztotožňuje Švestka neodvratitelnou událost (v souvislosti s § 420a OZ) s kvalifikovanou náhodou.⁹⁵

Zdá se tedy, že se při definování vztahu pojmů náhoda a událost uplatňují různé koncepce. Asi převládající pojetí slučuje náhodou s událostí. V takovém případě se jedná o právní skutečnost, a tedy i například o příčinu vzniku škody.

⁹⁰ LUBY, Štefan *Prevencia a zodpovednosť v občianskom práve*. sv. I. Bratislava: Vydavateľstvo slovenskej akadémie vied, 1958, s. 577.

⁹¹ LUBY, Štefan, tamtéž, s. 571.

⁹² ŠVESTKA, Jiří *Odpovědnost za škodu při provozech zvláště nebezpečných*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960, s. 92

⁹³ ŠVESTKA, Jiří a Jan DVOŘÁK. *Občanské právo hmotné*. 5., jubilejní aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009, s. 147. ISBN 978-807-3574-680.

⁹⁴ Např. HOLUB, Milan. *Odpovědnost za škodu v právu občanském, pracovním, obchodním a správním: praktická příručka*. Praha: Linde Praha, 2003, s. 331. ISBN 80-720-1402-1.

⁹⁵ KNAPPOVÁ, Marta, Jiří ŠVESTKA a Jan DVOŘÁK. *Občanské právo hmotné*. 4., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: ASPI, 2006, s. 595 (rejstřík). ISBN 80735713154.

Ne každá událost je ovšem náhodou. Náhoda je tedy nejspíše jen podmnožinou právních událostí. Každá událost je nahodilá v tom, že je nezaviněná, ale ne každá událost je neočekávatelná nebo nepředvídatelná. Tak je tomu například při narození dítěte nebo při plynutí času. I v těchto případech samozřejmě panuje nejistota, zda se dítě narodí, resp. narodí-li se živé, popřípadě uplyne-li nějaký čas nebo nikoliv, ovšem nejistota tu zjevně nepřesahuje až do nepředvídatelnosti a objektivní neočekávatelnosti výsledku. Skutečnosti bez jakéhokoliv zásahu člověka, tedy události požímané jako přírodní dění (výstižně spojované s označením odpovědnost za přírodu), jsou bezpochyby náhodou ve výše uvedeném smyslu, tedy nezaviněnou skutečností. Je snad tedy možné říct, že tam, kde jde o nezaviněnou a neočekávatelnou a neodhadovatelnou událost, se bude jednat o náhodu a zároveň je tato událost často označována jako nahodilá.

3.4 Typologie náhody

Počáteční výklad pojmu náhody v právním smyslu slova je třeba doplnit rozbořením jednotlivých typů náhody, tak jak s nimi pracuje právní nauka i praxe. Je možné se setkat s velkým množstvím přívlastků, které jsou v právu ke slovu náhoda připojovány. Tradiční je dělení na náhodu prostou a kvalifikovanou, náhodu odvratitelnou a neodvratitelnou, náhodu zaviněnou a nezaviněnou, náhodu vnější a vnitřní aj. Zásadně vyznaný je i pojem vyšší moc. Všechny uvedené typy náhod se nutně nevylučují či nestojí v protikladech. V některých případech se jedná v podstatě o synonyma, jen užívaná v různých souvislostech či v různé době. V dalším výkladu bude proveden pokus o vymezení základních typů náhody a jejich vzájemných vztahů.

3.4.1 Vztah vyšší moci, neodvratitelné náhody a prosté náhody

Vyšší mocí neboli *vis maior*, či také *casus maior* je v právu dlouhodobě užívaný pojem, který nebyl v průběhu vývoje pouze termínem právní nauky, ale byl a je užíván i přímo v zákonném textu.⁹⁶ Rozlišování pojem vyšší moci

⁹⁶ Např. čl. 2 zákona č. 151/1912 ř.z., o ručení za srážku lodí a o nárocích za pomoc a záchranu v námořském nebezpečnosti; § 10 zákona č. 100/1921 Sb., o stavebním ruchu; § 48 a 54 zákona č. 191/1950 Sb., směnečný a šekový; § 9 zákona č. 618/1992 Sb., celní zákon; ale např. § 1417, 1928, 2074 v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, s účinností od 1. ledna 2014; aj.

a prosté náhody je důležité. Je třeba si připomenout, že v případě, kdy budeme náhodu brát jako mez pro vyvození odpovědnosti za zavinění, vedlo by splnutí náhody a vyšší moci v konečném důsledku k tomu, že bude v mnoha případech (zejména objektivní odpovědnosti) docházet k liberaci povinné osoby, ač nepůjde o náhodu nepředvídatelnou a neodstranitelnou a naopak tam, kde je výslovně stanovena odpovědnost i za náhodu, *znamenaloby to rozšíření odpovědnosti, prakticky až do odpovědnosti absolutní.*⁹⁷ Při zkoumání pojmu vyšší moci se setkáme s celou řadou možných přístupů k jejímu vymezení.

V právní literatuře z přelomu 19. a 20. století, kdy se utvářelo moderní pojetí vyšší moci i náhody jako takové, je možné nalézt dva základní směry v uvažování o vyšší moci. První koncepcí je tzv. objektivistická teorie a druhou je teorie subjektivní.⁹⁸

Objektivně pojímaná vyšší moc vychází z charakteru samotné události. Událost je podle této teorie považována za vyšší moc, pokud má různé objektivní charakteristické znaky. Nečastěji se přitom za takové znaky považuje neodvratitelnost a nepředvídatelnost. Zároveň by měla mít taková událost ve vztahu ke konkrétnímu subjektu, který postihuje vnější původ, neměla by však mít původ v jeho činnosti nebo jiném chování.

Subjektivní pojmání vyšší moci vychází naproti tomu z vlastností určitého subjektu. Pro rozlišení „běžné“ náhody a vyšší moci je zásadní zhodnocení péče povinného subjektu vystupňované na nejvyšší rozumnou míru. Otázka, zda šlo, popřípadě nešlo o vyšší moc, by tak měla být závislá na tom, zda bylo nebo nebylo možné zabránit negativním následkům určité události. O vyšší moc by se mělo jednat v situaci, kdy nemohlo být zabráněno negativním následkům ani při vynaložení maximálního úsilí.⁹⁹

⁹⁷ KANDA, Antonín. *Vliv změny poměrů na trvání závazků*. Praha: Academia, 1966, s. 87.

⁹⁸ KANDA, Antonín. *Vliv změny poměrů na trvání závazků*. Praha: Academia, 1966, s. 74.

⁹⁹ Na subjektivně pojímané vyšší moci je založena například čl. 447 švýcarského zákona o obligacích. Srov. např. na několika místech (§ 203, 701, 1996). Podobně je tomu ve Francii, kde se danou problematikou zabývá především čl. 1148 C.C., který stanoví, co je vnější příčinou vylučující odpovědnost dlužníka založenou v čl. 1147 C.C. Takovou příčinou, resp. liberačním důvodem je vyšší moc (*force majeure*) a náhoda (*casus fortuitus*), ostatní vnější příčiny jsou jednání třetí osoby a zavinění poškozeného. Nepředvídatelná i neodvratitelná událost se označuje oběma termíny. Je tedy patrné, že nedochází k výraznějšímu odlišení. Srov. např. KANDA, Antonín. *Vliv změny poměrů na trvání závazků*. Praha: Academia, 1966, s. 78.

V našem právním prostředí můžeme jednu z nejstarších definic vyšší moci nalézt u Randy. Ten za vyšší moc považoval *neobyčejnou příhodu, která nemohla být odvrácena ani při vynaložení nejkrajnější péče a použitím nejúčinnějších opatření, jaká (za trvajících poměrů) v jednotlivém případě mohou být rozumně požadována*.¹⁰⁰ Tam, kde je připuštěna námitka vyšší moci, omezuje se možnost postihu konkrétní osoby za náhodu. Je zřejmé, že tato definice v sobě slučuje, snad po vzoru tehdejší německé právní nauky, subjektivistické a objektivistické pojetí vyšší moci s tím, že to subjektivistické zjevně převažuje. Odvratitelnost vyšší moci je vázána na nejkrajnější péči a použití nejúčinnějších opatření, jaká (za trvajících poměrů) v jednotlivém případě mohou být rozumně požadována.

S poněkud jiným pohledem na vyšší moc se můžeme setkat u Lubyho, který konstatoval, že vyšší moc je třeba pojímat jako objektivní, nikoliv subjektivní kategorii. Podle něj takové pojetí¹⁰¹ správně rozšiřuje pojem neodvratitelnosti, který vede k větší péči a starostlivosti o to nezpůsobovat vznik škody. Podle této koncepce splývají pojmy neodvratitelná nehoda a neodvratitelná škoda, resp. přesněji řečeno jedná se o příčinu a následek. Vyšší moc je třeba pojímat jako skutečnost, která nemůže být vůbec žádným opatřením odvrácena (při daném stavu techniky a hospodářství v dané společnosti). V této souvislosti není důležité, zda nebyl takovou situací schopen odvrátit jednotlivec, ale to, zda by nemohl při přiměřené pečlivosti působení nehody předejít za daných poměrů všeobecně každý.¹⁰² Vedle objektivního vymezení je pak dle Lubyho vyšší moc vymezena i konkrétně (ne abstraktně a ne ani subjektivně).¹⁰³ V každé situaci musí neodvratitelnost vyplývat buď z nepředvídatelnosti zásahu nehody, kdy sama nepředvídatelnost musí být obecná, a ne tedy vztažena jen ke konkrétnímu případu, a ne jen po daný konkrétní subjekt. Pokud by následek bylo

¹⁰⁰ RANDA, Antonín. *Die Schadenersatzpflicht nach össterreichischem Rechte*. 3. vyd. Wien: Manz s. 137. Převzato z SVOBODA, Emil. *Výbor prací z práva občanského a z právní filosofie. K otázce ručení za náhodu*. Praha: Melantrich, 1939, s. 126.

¹⁰¹ LUBY, Štefan. *Prevenia a zodpovednosť v občianskom práve*. sv. I. Bratislava: Vydavateľstvo slovenskej akadémie vied, 1958, s. 580 – 581.

¹⁰² LUBY, Štefan, tamtéž, s. 582.

¹⁰³ Luby tento závěr opírá o znění důvodové zprávy k § 4 odst. 4 zákona č. 63/1951 Sb., o odpovědnosti za škody způsobené dopravními prostředky, podle které tzn. „neodvratitelnost spočívá v tom, že škodu způsobujícímu zásahu nemohlo být zabráněno veškerou péčí podle poměrů potřebnou“.

možné například předvídat ze statistik, nebylo by možné hovořit o nepředvídatelnosti.¹⁰⁴

Vyhraněně objektivní pojetí je možné nalézt i u Švestky, který uvádí: „V žádném případě nesmí jednat o škodu subjektivně neodvratitelnou. Škoda musí být neodvratitelná objektivně, v tom smyslu, že ji nemohl odvrátit ani dotyčný provozovatel, ale ani nikdo jiný na jeho místě počínající si s péčí řádného hospodáře.“¹⁰⁵

V tuzemské v právní teorii je však možné se setkat i s výrazně více subjektivním pojetím. Kanda jasně konstatoval, že pro vymezení kategorie vyšší moci nemá být otázka příčinného vztahu, tedy toho, zda něco vede k určitému následku, rozhodující. Při vymezení pojmu vyšší moc je třeba vycházet z hlediska viny. Vyšší moc je v tomto pojetí především typem náhody, a to náhody kvalifikované. Jde-li o náhodu, musí splňovat i její základní charakteristiky. Náhoda jako protiklad zavinění znamená, že v případech, kde je dáno zavinění, je vyloučena náhoda, a tedy i vyšší moc.

V případech, kdy zavinění není podstatným, resp. zjišťovaným znakem (typicky u tzv. objektivní odpovědnosti), je třeba zkoumat, jedná-li se o prostou náhodu, nebo o náhodu kvalifikovanou, tedy vyšší moc. Rozdíl mezi vyšší mocí (kvalifikovanou náhodou) a prostou náhodou vyplývá z toho, zda lze působení takové události odvrátit, nebo nikoliv. Odvratitelnost má pak vždy svojí objektivní i subjektivní stránku. Je-li objektivně neodvratitelná, jde bez dalšího o vyšší moc. Objektivnost odvrátitelnosti, resp. neodvratitelnosti vyšší moci je pochopitelně závislá na stupni lidského poznání, vědeckého a technického vývoje atd. Je jasné, že nelze obecně říct, že všechny případy vyšší moci jsou neodvratitelné vždy a všude. Zatímco v civilizované společnosti (státě) na vysokém stupni technického rozvoje může být událost objektivně odvrátitelná a půjde o prostou náhodu, na jiném místě, v jiné společnosti, bude neodvratitelnou, tudíž vyšší mocí. Tato úvaha do značné míry přináší do jinak objektivně vnímané neodvratitelnosti jisté subjektivní hledisko. Subjektivistický směr v pojmání vyšší moci jde ovšem ještě dál. Odvratitelnost nelze vymezovat jen s ohledem

¹⁰⁴ LUBY, Štefan, tamtéž, s. 582.

¹⁰⁵ ŠVESTKA, Jiří. *Odpovědnost za škodu při provozech zvláště nebezpečných*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960, s. 99 – 100.

na poměry průměrné osoby, ale je ji třeba vztáhnout ke zcela konkrétnímu případu a zcela konkrétní osobě, která měla v dané situaci událost odvracet. U vyšší moci je tak třeba zkoumat nejenom charakteru události samé, ale *i osoby povinné v daném případě jednat, a to z hlediska možnosti odvrácení škodlivého výsledku. Různá dílčí kritéria jako „neobyčejnost“, „nepřekonatelnost“ aj. týkající se události nebo kritérium „maximální péče“ aj. týkající se subjektu, jsou pouze pomocnými kritérii, ke kterým musí soud přihlížet v jejich souhrnu, přičemž nelze podtrhnout pouze jedno z nich a učinit ho rozhodujícím kritériem, jak to činí začasť zejména buržoazní právní věda.*¹⁰⁶ Toto pojetí je tedy do značné míry sjednocující, neboť slučuje znaky objektivního i subjektivního pojmání vyšší moci.

Je nutné jen doplnit, že používání pojmu vyšší moc v naší právní úpravě ustoupilo postupně do pozadí. Již od vydání tzv. občanského zákoníku se tento pojem v právní nauce i v zákonodárství přestal téměř užívat.¹⁰⁷ Zatímco ABGB tento pojem ještě výslovně znal, pozdější úpravy používaly pro označení téhož spíše obrat neodvratitelná náhoda nebo „okolnost nemající původ v provozu“ (u § 428 OZ).¹⁰⁸ Většinou pak byly tyto typy náhod pojímány objektivisticky ovšem s výraznými subjektivními prvky. Dobře je to patrné například z důvodové zprávy k § 4 odst. 4 zákona č. 63/1951 Sb., o odpovědnosti za škody způsobené dopravními prostředky. V tomto ustanovení byly zakotveny případy, kdy se mohl provozovatel dopravního prostředku zprostit své odpovědnosti za škodu, která byla způsobena při jeho provozu. Jedním z případů je i situace, kdy nemohla být škoda odvrácena a zároveň měla původ v úkonu třetí osoby stojící vně provozu nebo jestliže škoda nemohla být odvrácena a nelze ji zároveň odvozovat ani ze stavu dopravního prostředku nebo jiných dopravních zařízení, ani ze selhání nebo nedostatku činnosti provozních zařízení nebo organizmu osob v provozu užitých. Důvodová zpráva k tomu uvádí, že *škoda nemohla být odvrácena tehdy, pokud nemohla být zamezena péčí podle poměrů potřebnou. Tak tomu je zejména v případech, kdy škodu způsobí vyšší moc, tj. událost, která nemůže být vůbec*

¹⁰⁶ KANDA, Antonín. *Vliv změny poměrů na trvání závazků*. Praha: Academia, 1966, s. 90 – 91.

¹⁰⁷ Současný nový občanský zákoník pojem vyšší moc opět hojně užívá a jistě povede do budoucna k řadě nových pokusů o její přesné vymezení.

¹⁰⁸ J. Fiala In HENDRYCH, Dušan. *Právní slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009, 1459 s. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-059-1.

žádným opatřením odvrácena (při daném stavu techniky a hospodářství v dané společnosti); např. neočekávaná smršť zvrhne auto, blesk zapálil loď. Toto pojetí je jednoznačně objektivistické. Odpovědnost však podle důvodové zprávy neměla být dána ani tehdy, *jestliže škoda nemohla být odvrácena v konkrétním případě, o který šlo. Proto byla zvolena dikce „jestliže škoda nemohla být odvrácena“ a nikoliv např. „jestliže škoda byla neodvratná“*. Toto subjektivní vymezení neodvratitelnosti doplňuje důvodová zpráva zcela konkrétním případem, dle kterého se bude o neodvratnou náhodu jednat, pokud před jedoucí rychlík spadne strom a vlak vykolejí. Spadne-li však strom na trať za bouřky a vlak vykolejí až po delší době, ve které mohla být už trať prohlédnuta, o neodvratnou náhodu nejde (vyšší moc). Není tedy podstatné, zda škoda byla *objektivně neodvratitelná, nýbrž stačí, že škoda nemohla být odvrácena za daných poměrů*.

109

Z právě podaného výkladu je zjevné, že vyšší moc, neodvratná náhoda a kvalifikovaná náhoda jsou v podstatě synonyma. V našem právním prostředí dlouhodobě převládá objektivistické pojmání neodvratitelnosti s četnými subjektivními prvky.¹¹⁰ Prostá náhoda (*casus minor*) je pak taková náhoda, která je v daných souvislostech odvrátitelná, nicméně i zde se jedná o náhodu se všemi jejími základními znaky.

3.4.2 Vnější a vnitřní náhoda

Dalším možným dělením náhody je její rozčlenění na vnější a vnitřní náhodu. Tyto pojmy se používají v právu dlouhodobě, úzce přitom souvisí s již podaným členěním náhody na vyšší moc, resp. neodvratnou náhodu a náhodu prostou.

Vnitřní náhody jsou zpravidla takové náhody, které vznikají z individuálních poměrů stran, tedy zejména z jejich podniků, zařízení, které

¹⁰⁹ HLAVSA, Jaroslav, TYL, Karel. *Náhrada škod způsobených provozem dopravních prostředků*. 1. vyd. Praha: Dopravní nakladatelství, 1960, s. 142.

¹¹⁰ KNAPPOVÁ, Marta, Jiří ŠVESTKA a Jan DVOŘÁK. *Občanské právo hmotné*. 4., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: ASPI, 2006, 612 s. ISBN 807-35713-154.

provozují, atd. Tento typ náhody má tedy svůj původ v okolnostech, které přichází do úvahy jako základ pro uložení nebo vyloučení odpovědnosti.¹¹¹

Vnější náhoda je pak taková náhoda, která vychází z poměrů, které jsou oběma stranám (odpovědnému a poškozenému) více méně cizí.¹¹² V tomto případě jde tedy o náhodu, která nemá původ v okolnostech, které přichází v úvahu jako základ pro uložení nebo vyloučení odpovědnosti. Je to náhoda, která přichází zvenku.¹¹³

Rozlišení vnější a vnitřní náhody je velmi důležité zejména v souvislosti s náhradou škody. Pokud se už vůbec ukládá odpovědnost za náhodu, je to zpravidla jen za náhodu vnitřní, nikoliv za náhodu vnější. Povinnost k náhradě škody způsobené vnější náhodou je výjimečná. Odpovědnost za vnitřní náhodu a odpovědnost za náhodu vnější přitom na sebe plynule navazují.

U vnitřní náhody se je možné hovořit o odpovědnosti za náhodu bez dalšího. Neodpovídá se ovšem obecně za jakoukoliv vnitřní náhodu. Obecně totiž platí pravidlo, že nahodilý zásah do cizích majetkových poměrů by měl zásadně postihnout toho, jehož majetek byl poškozen. Je třeba připomenout, že koncepce odpovědnosti dlouhodobě stojí na požadavku zavinění. Tam kde, je vyžadováno, odpovědnost za náhodu nepřichází v úvahu. Odpovědnost za náhodou je tak stále výjimkou z pravidla.

Koncepce odpovědnosti, resp. ručení za vnitřní náhody má svůj původ v druhé polovině 19. století, kdy docházelo k překotnému rozvoji moderní způsobů výroby a dopravy. Již v tehdejší právní nauce bylo na příkladu osob užitých při určité činnosti jasně poukazováno na to, že omezení ručení (tedy odpovědnosti) pouze za výběr pomocníka (tzv. *culpa in eligendo*) se nehodí pro moderní dobu. Tato doba vedla ke vzniku velkých podniků, které nemůže řídit a provozovat jediná osoba. Podniky tohoto typu generují vysoké zisky a je tedy přiměřené, aby jejich „ředitelé“ odpovídali nejen za volbu použitých osob, ale

¹¹¹ LUBY, Štefan. *Prevenia a zodpovednosť v občianskom práve*. sv. I. Bratislava: Vydavateľstvo slovenskej akadémie vied, 1958, s. 584.

¹¹² PAVLÍČEK, Antonín. *Doporučuje-li se reforma norem práva občanského v příčině ručení za škodu nezaviněnou?* Praha: vlast. nákl., 1904, s. 14.

¹¹³ LUBY, Štefan. *Prevenia a zodpovednosť v občianskom práve*. sv. I. Bratislava: Vydavateľstvo slovenskej akadémie vied, 1958, s. 584.

*bezvýjiměčně za škody jimi způsobené.*¹¹⁴ Jde o vyjádření zásady ručení za vnitřní náhody. Ten, kdo je odpovědný za vnitřní náhodu, je odpovědný i za veškeré škody způsobené jeho zástupci a pomocníky, a to bezvýjiměčně. Tato osoba odpovídá i za všechny vady nástrojů a provozního zařízení, z nichž vzniká škoda.¹¹⁵ Vnitřní náhoda proto může spočívat v defektu materiálu, tak v defektu organismu použité osoby atd.

Postupem času se tento princip prosadil do většiny případů objektivní odpovědnosti za škodu, kde je poměrně jasně stanovena hranice mezi náhodou vnější a vnitřní. Za vnější se většinou neodpovídá, za vnitřní naopak ano. Má-li vznik nepříznivého následku (zejména škody) původ v činnosti kryté objektivní odpovědností, není podstatné, jak k náhodě došlo. Není tedy například důležité, byly-li dodrženy všechny bezpečnostní předpisy, odpovídá se tu za náhodu, nikoliv za porušení předpisu, natož pak za jeho porušení zaviněné. Nezáleží ani na tom, zda například provozované zařízení prošlo náležitými zkouškami. Není ani podstatné, zda byl řádně vykonán státní dozor nad určitou činností a nebyly shledány žádné nedostatky. Není ani důležité, že zařízení splňovalo technické normy. Vznikne-li v takových případech z vyvíjené činnosti nepříznivý následek, tedy zejména škoda, bude jí osoba, která odpovídá i za vnitřní náhodu povinna nahradit bez dalšího. Případný regresivní nárok vůči jinému, například dodavateli či výrobcí zařízení není z pohledu postiženého podstatný.¹¹⁶

Do vnitřní náhody je ovšem třeba řadit i selhání použitých osob, zejména zaměstnanců, které nemá souvislost s jejich volným jednáním. Vnitřní náhodou je tak například mdloba či infarkt řidiče autobusu či pilota letadla. Jde o situace, kdy nebyl porušen žádný předpis a jejich vznik nebylo možné očekávat, zároveň se jedná o selhání osoby nezaviněné, resp. obecně nevolní, nicméně řidič či pilot

¹¹⁴ PAVLÍČEK, Antonín. *Doporučuje-li se reforma norem práva občanského v příčině ručení za škodu nezaviněnou?* Praha: vlast. nákl., 1904, s. 30 an.

¹¹⁵ PAVLÍČEK, Antonín. *Doporučuje-li se reforma norem práva občanského v příčině ručení za škodu nezaviněnou?* Praha: vlast. nákl., 1904, s. 38. ... *Neuznáváme-li zásadu škody způsobené, jsou veškeré případy, kde někdo ručí za škody nezpůsobené vlastní vinou (tedy nahodilé, nebo jinými způsobené) pouze výjimky od pravidla zásady zavinění a jistě nelze tyto výjimky zakládat na nějaké jednotné zásadě. Tyto výjimky jsou odůvodněny pouze a jedině změněnými poměry doby novější, hlavně velkolepostí a výnosností podniků, rozšířením prostředků komunikačních a zvýšeným tím nebezpečím pro život, zdraví a majetek, což v souhrnu vyžaduje přísnější dozor principála a zejména zvláštní opatrnost při výběru pomocníků.*

¹¹⁶ ŠVESTKA, Jiří. *Odpovědnost za škodu při provozech zvláště nebezpečných.* Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960, s. 101 – 102.

je osobou užitou uvnitř činnosti. Byť nejsou jeho zdravotní obtíže kryty zaviněním a je tedy možné označit je za náhodné, jde o náhodu vyskytující se uvnitř provozu, za takovou náhodu provozovatel, tedy osoba odlišná od dotyčného řidiče či pilota odpovídat bude bez dalšího.¹¹⁷

Zajímavou a často řešenou otázkou je, zda je vnější náhoda to samé jako vyšší moc a naopak vnitřní náhoda to samé jako náhoda prostá. Je možné se setkat s oběma přístupy. Někteří autoři uvádějí, že vyšší moc musí být vždy současně vnější náhodou. Pojem vyšší moc a vnější náhoda se podle nich nepřekrývá. *Kdo ručí za vnitřní náhodu, ručí za náhodu až do vyšší moci, která je totožná s náhodami zevnějšími.*¹¹⁸ Ztotožnění vyšší moci a vnější náhody má svůj původ v průmyslové revoluci a vzniku tzv. zdrojů zvýšeného nebezpečí, u kterých byla postupně zakotvována odpovědnost za náhodu s výjimkou případů, kdy šlo o náhodu vnější, tedy takovou, která neměla žádnou souvislost s provozem podniku, stroje, vozidla atd. Tato vnější náhoda pak byla ztotožněna s vyšší mocí, která nebyla odvratitelná ani při vynaložení náležitých úsilí. Takové pojetí je však příliš zužující. Kanda k tomu uvádí, že vnitřní náhoda může být, případem vyšší moci (jde-li o událost neodvratitelnou a svým charakterem mimořádnou atd.), jen zákonem svou formulací v takových případech rozšiřuje odpovědnost odpovědné osoby nad rámec prosté náhody i na případy v zákoně vymezené, mající jinak charakter vyšší moci. Podle uvedeného autora *tak nelze označovat obecně vnější původ jako charakteristický rys pojmu tzv. vyšší moci odlišující ji od prosté náhody.*¹¹⁹

3.4.3 Náhoda zaviněná a nezaviněná, náhoda smíšená

Rozlišování zaviněné a nezaviněné náhody jde na první pohled poněkud proti smyslu dosud podaného vymezení náhody jako určitého opaku zavinění, resp. události nezávislé na zavinění. Přesto se jedná o poměrně tradiční dělení, se

¹¹⁷ HLAVSA, Jaroslav, TYL, Karel. *Náhrada škod způsobených provozem dopravních prostředků*. 1. vyd. Praha: Dopravní nakladatelství, 1960, s. 121 a 144.

¹¹⁸ PAVLÍČEK, Antonín. *Doporučuje-li se reforma norem práva občanského v příčině ručení za škodu nezaviněnou?* Praha: vlast. nákl., 1904 s. 38. On sám však neuznává, že by se zevní náhoda kryla s pojmem vyšší moc.

¹¹⁹ KANDA, Antonín. *Vliv změny poměrů na trvání závazků*. Praha: Academia, 1966, s. 92.

kterým je možné se setkat ve starší i nové úpravě občanského práva. Pojem zaviněná a nezaviněná náhoda úzce souvisí tzv. náhodou smíšenou (*casus mixtus*).

Smíšená náhoda byla zakotvena v § 1311 ABGB a v § 341 středního občanského zákoníku¹²⁰. Podle § 1311 ABGB platilo, že dal-li někdo zaviněním podnět k náhodě, odpovídá za škodu, která z toho vznikla. V takovém případě se pak hovoří o zaviněné náhodě na rozdíl o náhody nezaviněné, u níž zavinění nestojí v příčinném řetězci bezprostředně předcházejícím vzniku samotné náhody. Náhoda se tu uplatňuje jako skutečnost spolupůsobící újmu.

Podle převažujícího výkladu se zde vlastně nejednalo o odpovědnost za náhodu, ale o odpovědnost zavinění. Cílem totiž nebylo někomu přičíst náhodu, ale o to, že v příčinném vztahu, který vede ke vzniku náhody, je možné nalézt i zaviněné jednání, které sice zcela samo škodu nezpůsobilo, způsobilo ji spolu s náhodou, ale je *conditio sine qua non*. Samotným ustanovením § 1311 ABGB se tak de facto pouze určoval rozsah odpovědnosti za zavinění. *Casus mixtus předpokládá, že pachatel zaviněně porušil svou povinnost, a na to nastala újma, kterou bychom nepočítali k t. zv. příčinné souvislosti* (viz výše).¹²¹ Stejně se k pojetí smíšené náhody staví i důvodová zpráva k § 341 středního občanského zákoníku. *Zásadně není odpovědnost za škodu způsobenou náhodou. Je však spravedlivé, aby byl odpovědný ten, kdo dá k náhodě podnět, a to zejména tehdy, když nedbá předpisů nebo takových zařízení, která mají nahodilým škodám zabránovat.*¹²²

Zbývá jen doplnit, že s povinností k náhradě škody, která byla způsobena smíšenou náhodou, počítá i zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, s účinností od 1. ledna 2014 (v textu dále jen „nový občanský zákoník“, u paragrafu „NOZ“). V § 2904 NOZ je v podstatě převzato znění § 341 středního občanského zákoníku.

¹²⁰ V textu dále jen „střední občanský zákoník“, u paragrafu to samé vzhledem k četnosti výskytu.

¹²¹ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír et al. *Komentář k obecnému zákoníku občanskému, díl V*. Praha: Linhart, 1937, s. 694.

¹²² Důvodová zpráva k § 341 zákona č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, s. 270.

3.4.4 Shrnutí

Na základě výše uvedeného, je patrné, že pojem náhoda je v právu užíván v řadě souvislostí a výklad tohoto pojmu není zcela ustálený. Někdy je náhoda vykládána jako prvek subjektivní, jindy naopak objektivní. Některé výklady směřují k vymezení náhody jako protikladu zavinění, jiné toto srovnání naopak zcela vylučují.

Nicméně vyjdeme-li z převažujících znaků je možné za náhodu nezaviněnou, na lidské vůli přímo nezávislou právní událost, která vykazuje znaky neočekávatelnosti a nepředvídatelnosti.

Náhoda se dále dělí. Primárně jde o náhodu neodvratitelnou, která splývá s pojmem kvalifikovaná náhoda a zároveň s pojmem vyšší moc (*casus maior, vis maior*), stejně tak jako s dříve užívanými pojmy náhoda kromobyčejná či neodolatelná. Všechny takto označené náhody lze souhrnně definovat jako *výjimečnou událost, jejíž škodlivé následky jsou vzhledem k existující úrovni společenského vedení s přihlédnutím ke konkrétnímu případu, zejména možnostem odpovědné osoby, neodvratitelné. Pod termínem „výjimečný“ pak zahrnujeme všechny rysy, které mohou v daném případě mít vliv na neodvratitelnost určité události, jako např. „kromobyčejnost“ – „nepředvídatelnost“ – „neobyčejnost“ aj., které bývají v literatuře jednotlivě zdůrazňovány jako rysy charakterizující určitou událost jako tzv. vyšší moc (resp. neodvratitelnou či kvalifikovanou náhodu).*¹²³

Pojem odvratitelná náhoda splývá s pojmem prostá náhoda (*casus* či *casus minor*) a představuje pouze nižší stupeň náhody, které je možné čelit lidskou starostlivostí a silou, kterou lze vynaložit na daném stupni společenského vývoje a bylo možné (a bylo třeba) ji tak vzhledem k okolnostem případu vynaložit.¹²⁴

Rozlišení mezi zaviněnou a nezaviněnou náhodou je pak nejobecněji možné shrnout tak, že v případě zaviněné náhody se v podstatě ani o náhodu nejedná, neboť jí bezprostředně předchází (vyvolává jí) zaviněné protiprávní jednání, za které se odpovídá. Nezaviněná náhoda je pak náhodou ve vlastním

¹²³ KANDA, Antonín. *Vliv změny poměrů na trvání závazků*. Praha: Academia, 1966, s. 92 – 93.

¹²⁴ LUBY, Štefan. *Prevencia a zodpovednosť v občianskom práve*. sv. I. Bratislava: Vydavateľstvo slovenskej akadémie vied, 1958, s. 582.

smyslu slova. V tomto ohledu se může jednat jak o vyšší moc, tak o náhodou prostou.

4. Náhoda v rámci úpravy náhrady škody

4.1 Úvodní vymezení

Náhrady škody je v oblasti soukromého práva tou problematikou, u které se nejčastěji setkáme s pojmem náhoda, s jejím definováním a rozbořením jejího začlenění do struktury odpovědnostních vztahů. Z výše podaného výkladu je patrné, že většina názorů, náhledů, definic a rozborů pojmu náhoda je zakotvena právě v publikacích, které se zabývají náhradou škody, resp. odpovědnostními vztahy jako takovými.

Pro vymezení vztahu náhody a náhrady škody platí několik základních zásad, které v základu vymezují jasné postavení náhody ve struktuře náhrady škody, resp. v rámci jednotlivých předpokladů vzniku odpovědnosti za škodu. Prvním je pravidlo *casus a nullo praestatur*, které říká, že za náhodou nikdo nepovídá, tedy že škoda způsobená náhodou zatěžuje toho, koho postihla.

Druhým, navazujícím pravidlem je zásada *casum sentit dominus*. Podle tohoto klasického pravidla náhoda zpravidla postihuje vlastníka poškozené věci (byť někdy může přímo ze zákona postihnout i jiné osoby – např. výpůjčka, úschova).

Tyto zásady byly přímo zakotveny § 1311 ABGB, podle kterého, *pouhá náhoda postihuje toho, v jehož jmění nebo osobě se seběhla*.

Střední občanský zákoník obdobné ustanovení výslovně neměl. Obě uvedená pravidla byla v obecné rovině dovozována ze spojení § 337, který povinnost k náhradě škody zakotvoval obecně jen na případy, kdy byla škoda způsobena úmyslně nebo nedbalostí porušením závazku nebo jiné právní povinnosti a § 341, který pojednával o škodě způsobené zaviněnou náhodou. Pravidla o tom, že za náhodou se neodpovídá, pak bylo možné dovodit z dalších speciálních ustanovení. V rámci úpravy nájemní smlouvy bylo v § 408 odst. 1, zakotveno pravidlo, podle kterého byla-li věc poškozena nebo zneužitím

opotřebena, odpovídal nájemce i za osoby, které měly příležitost věc poškodit nebo zneužívat, protože náležejí k jeho domácnosti nebo podnikání, za náhodou však nájemce přesto neodpovídal. V § 442 byla otázka náhody řešena v rámci příkazní smlouvy. Příkazník měl mít, došlo-li k odvolání příkazní smlouvy, právo na náhradu škody a část odměny odpovídající již vykonané práci, a to i v případě, kdy bylo dokončení příkazního jednání zmařeno náhodou, ke které příkazník nedal podnět.

Současný dosud platný a účinný občanský zákoník obdobná pravidla neobsahoval a neobsahuje výslovně vůbec. I zde se však dají dovodit ze subjektivně pojímané odpovědnosti za škodu, která jednoznačně, jako základní princip plyne již od vydání občanského zákoníku z § 420 OZ. Stejně pravidlo, jaké bylo možné nalézt v § 408 odst. 1 středního občanského zákoníku, dnes obsahuje ustanovení § 683 odst. 1 OZ, podle kterého dojde-li k poškození nebo nadměrnému opotřebení pronajaté věci v důsledku jejího zneužití, odpovídá nájemce i za škody způsobené osobami, kterým umožnil k pronajaté věci přístup, za náhodou však neodpovídá. Pravidlo, že újmy způsobená náhodou je jasně vyjádřeno i v § 640 OZ. V tomto případě se sice nejedná o vznik škody, ale základní princip je stejný.

Nový občanský zákoník je v tomto směru koncipován obdobně jako střední občanský zákoník. Subjektivní princip zakotvuje pro náhradu škody jako základní (zejména § 2895 NOZ), vedle toho zvláště staronově zavádí v § 2904 NOZ zaviněnou náhodou (*casus mixtus*). Pravidlo, že škoda vzniklá náhodou postihuje vlastníka, je pak možné dovodit z některých zvláštních ujednání, která vliv náhody řeší ve specifických situacích. Příkladem může být § 995 NOZ, který systematicky spadá do úpravy držby. Řeší přitom situaci, kdy byla podána žaloba napadající držbu nebo její poctivost a této žalobě bylo vyhověno. Poctivý držitel se v takové situaci považuje za nepoctivého nejpozději od okamžiku, kdy mu byla doručena žaloba. Náhoda, která by věc u vlastníka nebyla stihla, však jde k tíži držitele, jen když spor svévolně zdržel. Náhoda tedy postihuje vlastníka s výjimkou případu, kdy držitel svévolí, tedy zaviněně, spor zdržuje.

Ačkoliv tedy od zrušení ABGB nebyla ani jedna ze zásad přímo a výslovně uvedena v zákonném textu občanskoprávních kodexů, lze je

bez pochyb *dovodit prostrednictvím argumentum a contrario z principu zavinění, ke kterému náhoda stojí v protikladu*¹²⁵ a pochopitelně i z dílčích ustanovení, která z nich jednoznačně vycházejí.

Vedle těchto základních pravidel se v úpravě občanského práva dlouhodobě objevuje řada výjimek, které umožňují, aby určitá osoba odpovídala i za náhodu. Některé z těchto institutů byly zmíněny již v rámci obecného výkladu o pojmu náhody. Je patrné, že se jedná o situace tvořící stále výjimku z obecného pravidla. V každém jednotlivém případě je zvlášť třeba jejich zakotvení v zákoně, jinak by s ohledem na obecný mechanismus odpovědnosti pouze za zavinění, nebyla možná. Vedle výslovné zákonné úpravy povinnosti k náhradě škody způsobené náhodou, je možné takové pravidlo zakotvit i smluvně. V zásadě se tedy dá říct, že za škodu způsobenou náhodou se odpovídá tehdy, jestliže je to stanoveno v zákoně, nebo tehdy, když se na tom subjekty dohodnou.¹²⁶

V následujícím výkladu se pokusíme vymežit základní situace, kdy je počítáno s náhradou škody způsobené náhodou přímo ze zákona.

4.2 Jednotlivé případy povinnosti k náhradě škody způsobené náhodou

Ve všech těchto případech půjde o situace tzv. objektivní odpovědnosti, kde není důležitá přítomnost zavinění. Příčinou vzniku škody zde může být náhoda, může jít však být i zaviněné jednání. Z pohledu zákona to však není rozlišení těchto dvou situací důležité, zavinění není vyžadováno, a tudíž ani zkoumáno. Ve většině případů se přitom slovo „náhoda“ vůbec nevyskytuje, přesto se však jedná, resp. může jednat o povinnost nahradit škodu, kterou náhoda způsobila. Situace budou pro přehlednost vysvětlovány ve vzájemně souvisejících skupinách.

¹²⁵ LUBY, Štefan. *Prevenia a zodpovednosť v občianskom práve*. sv. I. Bratislava: Vydavateľstvo slovenskej akadémie vied, 1958, s. 571.

¹²⁶ LUBY, Štefan. *Prevenia a zodpovednosť v občianskom práve*. sv. I. Bratislava: Vydavateľstvo slovenskej akadémie vied, 1958.

4.2.1 Škoda způsobená náhodou v souvislosti provozem

4.2.1.1 Provoz podle § 420a občanského zákoníku

Prvním ustanovením, které je třeba v souvislosti s náhodou zmínit je dnes bezesporu § 420a OZ. Podle něj odpovídá každý za škodu, kterou způsobí jinému provozní činností.¹²⁷ Dnes představuje toto ustanovení základní skutkovou podstatu objektivní odpovědnosti za škodu v celém občanském právu, i když mnozí autoři jeho obecnou povahu ve vztahu k jiným případům objektivní odpovědnosti za škodu zpochybňují.¹²⁸ Povinnost k náhradě škody zde není vázána na zaviněné protiprávní jednání, je však jasné, že škoda může vzniknout a často také vzniká i z porušení právní povinnosti, například z porušení předpisů, které jsou dány k předcházení vzniku škod. Zákon však tyto situace nijak výslovně neodlišuje od vzniku škoda z jiného důvodu než z porušení právní povinnosti. Škoda tedy může vzniknout i z události na lidské vůli nezávislé, není tedy pochyb o tom, že se může jednat i o škodu vzniklou z náhody.¹²⁹

Úprava § 420a OZ dopadá pouze na situace, kdy je škoda způsobena provozní činností. Občanský zákoník v odstavci druhém tohoto ustanovení uvádí, že škoda je takto způsobena, je-li způsobena:

- a) činností, která má provozní povahu, nebo věcí použitou při činnosti;
- b) fyzikálními, chemickými, popřípadě biologickými vlivy provozu na okolí;
- c) oprávněným prováděním nebo zajištěním prací, jimiž je způsobena jinému škoda na nemovitosti nebo je mu podstatně ztíženo nebo znemožněno užívání

¹²⁷ Toto ustanovení bylo do občanského zákoníku zařazeno až po novele č. 509/1991 Sb., a nahradilo § 421 OZ, který řešil odpovědnost socialistických organizací. Nicméně § 421 OZ byl obsahově koncipován odlišně a podle mnohých tehdejších autorů se jednalo o případ subjektivní odpovědnosti.

¹²⁸ Např. J. Psutka uvádí, že je sporné, zda cílem zákonodárce bylo vytvořit obecnou skutkovou podstatu objektivní odpovědnosti, která by byla srovnatelná s § 420 OZ. Při současném znění lze s velkými obtížemi dovozovat obecnost § 420a OZ i jen ve vztahu k dalším případům provozních činností (např. § 427 a násl., § 432, 433 a násl. OZ). Jiným případům tzv. objektivní odpovědnosti (např. 421, § 421a OZ) je § 420a OZ postaven bezesporu na roveň. Srov. J. Psutka In FIALA, Josef et al. *Občanský zákoník. Komentář. I. díl*, 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 684. ISBN 807-3573-954; obdobně J. Švestka In KNAPPOVÁ, Marta, Jiří ŠVESTKA a Jan DVOŘÁK. *Občanské právo hmotné. 4., aktualiz. a dopl. vyd.* Praha: ASPI, 2006, s. 495. ISBN 80735713154.

¹²⁹ Jak bylo již výše uvedeno, správně terminologicky se nejedná ani o odpovědnost, protože zde není nezbytným předpokladem delikt, tedy protiprávní jednání.

nemovitosti. Toto zákonné vymezení je většinou kritizováno jako nepřesné a točící se v kruhu.¹³⁰

V literatuře je provozní činnost vysvětlována na základě historických východisek, které vedly k uzákonění takového typu odpovědnosti. Zásadní vliv tu měl především rozvoj průmyslové výroby a moderní dopravy v druhé polovině 19. století a první polovině 20. století. *V souvislosti s nimi vznikaly rozličné, do té doby neexistující situace vyznačující se zvýšenou nebezpečností a rizikem vzniku škody. Všechny tyto činnosti svými postupy i rozsahem zpravidla vedly ke značnému prospěchu jejich provozovatele. Jevilo se spravedlivé, aby vysoké výhody plynoucí z provozu byly náležitým způsobem vyváženy právě zpřísněnou odpovědností za rizika z něj pramenící (tzv. teorie rizika).*¹³¹ Z těchto základních předpokladů se historicky vyvinulo dnešní pojetí odpovědnosti za náhodu.

Na základě těchto východisek je dnes provozní činnost zpravidla definována jako jakákoliv organizovaná, cílevědomá činnost, byť provozovaná třeba i nepodnikatelským způsobem, která má určitý hospodářský nebo jiný profesionální účel.¹³² Mělo by jít současně o činnost, která navenek vykazuje nepříznivé vlastnosti, způsobilé jako vedlejší produkt přivodit majetkovou újmu.¹³³ Tomu odpovídá i definice Nejvyššího soudu, který v obecné rovině definuje provoz jako *činnost související s předmětem činnosti (zpravidla podnikatelské, obchodní), kterou fyzická nebo právnická osoba provozně vyvíjí. Předmět této činnosti je vymezen ve zřizovací listině, v oprávnění k podnikatelské činnosti nebo*

¹³⁰ FIALA, Josef et al. *Občanský zákoník. Komentář. I. díl*, 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 686. ISBN 978-80-7357-395-9.

¹³¹ FIALA, Josef et al., tamtéž, s. 685.

¹³² ELIÁŠ, Karel. *Občanský zákoník: velký akademický komentář : úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Sv. I. Praha: Linde, 2008, s. 810. *Zákony - komentáře* (Linde). ISBN 978-807-2016-877. FIALA, Josef a Milan KINDL. *Občanské právo hmotné*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 606. Právnické učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 978-807-3800-581.

¹³³ FIALA, Josef *Občanský zákoník. Komentář. I. díl*, 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 685. ISBN 978-80-7357-395-9.

v živnostenském oprávnění.¹³⁴ Při určení, které konkrétní činnosti mají ještě povahu provozu, a které již nikoliv pak hraje zásadní roli judikatura.¹³⁵

Ustanovení § 420a OZ lze použít jen na případy, kdy škoda vzniká subjektům stojícím mimo provoz. Podle § 420a OZ tak nebude možné postupovat například v případech, kdy osobě vznikne škoda na zdraví v souvislosti s výkonem práce v rámci provozu. Z jakého právního důvodu je činnost postižené osoby uvnitř provozu vykonávána, není podstatné.

Povinnost k náhradě škody podle § 420a OZ není koncipována jako absolutní. Provozovatel se může své povinnosti k náhradě zprostit, prokáže-li, že škoda byla způsobena neodvratitelnou událostí nemající původ v provozu anebo vlastním jednáním poškozeného (§ 420a odst. 3 OZ). Ustanovení tedy zakotvuje dva liberační důvody.

První z nich jasně naznačuje, že povinnost k náhradě škody není spjata s jakoukoliv náhodou. Provozovatel neodpovídá, byla-li škoda způsobena neodvratitelnou událostí nemající původ v provozu. Odpovídá tedy jistě za náhodu v rozsahu náhody vnitřní (odvratitelné i neodvratitelné) a náhody prosté vnější. Neodpovídá naopak za náhodu, která byla způsobena neodvratitelnou událostí nemající původ v provozu, tedy vnější vyšší mocí. Podle konstantního výkladu lze událost považovat za neodvratitelnou, nemá-li provozovatel možnost ji odvrátit (k odvratitelnosti viz předchozí výklad). Důvodem bude zejména její specifická povaha, bezprostřednost atd. Takovou událostí bude například zemětřesení, povodeň, bouře, blesk atd. Je však důležité připomenout, že i těmto typům událostí je mnohdy možné předejít dopředu efektivními ochrannými prostředky. Vyšší mocí je tak například bezpochyby blesk, pokud však blesk zapálí provozovnu, ze které následně uniknou nebezpečné látky do okolí proto, že nebyl instalován hromosvod, jde nepochybně o případ náhody odvratitelné, a tudíž se provozovatel své odpovědnosti zprostit nemůže.¹³⁶

¹³⁴ Srov. rozsudek NS ČR ze dne 25. května 2000, sp. zn. 25 Cdo 890/2000; rozsudek NS ze dne 28. března 2002, sp. zn. 25 Cdo 845/2000; rozsudek NS ze dne 19. prosince 2001, sp. zn. 25 Cdo 62/2000.

¹³⁵ Srov. usnesení NS ze dne 22. prosince 2004, sp. zn. 25 Cdo 2206/2003; usnesení NS ze dne 22. prosince 2004, sp. zn. 25 Cdo 2206/2003; rozsudek NS ze dne 29. ledna 2003, sp. zn. 25 Cdo 270/2001 aj.

¹³⁶ ŠVESTKA, Josef, SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta,, HULMÁK, Milan et al. *Občanský zákoník I. § 1 až 459. Komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 1221. ISBN 978-

Připomenout je třeba i to, že se vždy musí jednat o náhodou vnější. Případná událost nesmí mít původ v samotném provozu. Nepůjde tedy o vnější náhodou například v situaci, kdy dojde k nenadálému výbuchu v provozu nahromaděných třeskavých plynů.¹³⁷

V novém občanském zákoníku je povinnost k náhradě škody způsobené provozní činností koncipována zcela nově. Důvodem je dle důvodové zprávy především nevyjasněný vztah škody způsobené provozní činností (dle § 420a OZ) a škody způsobené provozem zvlášť nebezpečným (§ 432 OZ – viz dále). Podle nové úpravy by mělo platit, že kdo provozuje závod nebo jiné zařízení sloužící k výdělečné činnosti, nahradí škodu vzniklou z provozu, ať již byla způsobena vlastní provozní činností, věcí při ní použitou nebo vlivem činnosti na okolí. Povinnosti se zprostí, prokáže-li, že vynaložil veškerou péči, kterou lze rozumně požadovat, aby ke škodě nedošlo (§ 2924 NOZ). Je patrné, že se jedná o případ tzv. objektivní odpovědnosti s možností liberace. Možností zproštění provozovatele je založena na tom, že prokáže vynaložení veškeré myslitelné péče, kterou lze rozumně požadovat, aby ke škodě nedošlo. Výrazem „rozumně požadovat“ je dle důvodové zprávy vyjádřeno, že se nemají na mysli jen povinnosti ujednané ve smlouvě nebo stanovené právními předpisy, ale vše, co se v daném ohledu jeví s ohledem na povahu provozu jako racionální. Formulace zároveň vede k tomu, že požadavky na provozovatele nemohou být kladeny jako přepjaté, byť jsou formulovány jako objektivní, neboť musí odpovídat tomu, co se od jednajícího v daném oboru očekává jako opatrné jednání podle dosažené úrovně jednání i obecné zkušenosti.¹³⁸ Ustanovení tedy jasně stanoví hranici mezi povinností k náhradě škody a zproštěním této povinnosti na kritériu odvrátitelnosti, s ohledem na znění zákona i důvodové zprávy, značně subjektivně pojímané. Nelze než připomenout, že neodvrátitelnost je základním znakem vyšší moci, provozovatel tedy jistě nebude odpovídat za škodu, která bude vyšší mocí

807-4001-086. ŠVESTKA, Jirí., SPÁČIL, Jirí., ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK, Milan et al. *Občanský zákoník II. § 460 až 880. Komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 2257. Velké komentáře. ISBN 978-807-4001-086.

¹³⁷ FIALA, Josef et al. *Občanský zákoník. Komentář. I. díl*, 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 688.

¹³⁸ Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku, Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html> [cit. 1-5-2012].

způsobena. Na rozdíl od současného znění bude liberačním důvodem zjevně i vnitřní vyšší moc.

4.2.1.2 Provoz dopravních prostředků

Škoda způsobená provozem dopravních prostředků představuje snad nejtypičtější příklad náhrady škody způsobené náhodou, tak jak se postupně vyvíjely v druhé polovině 19. století. V této době začal prudký rozvoj dopravy za použití moderních dopravních prostředků. Z počátku se pochopitelně jednalo především o železniční dopravu, později nastoupila i doprava automobilová a v prvních desetiletích 20. století i doprava letecká. Se všemi uvedenými typy doprav souvisel vznik zcela nových nebezpečí, která do té doby nemusel právní řád řešit. Tak například vlak jedoucí krajinou vykazoval řadu zcela nových nebezpečných vlastností. Předně se pohyboval velkou rychlostí, kterou do té doby nebylo možné při přepravě dosáhnout. Současně jej nebylo možné okamžitě zastavit. Při jízdě vznikal velký hluk, který se nepříznivě projevoval v okolí, například plašením zvířat. Značně nebezpečným byl i nově užitý pohon na principu spalovacího motoru. Při jakémkoliv takovém typu pohonu dochází k výrobě vysokého množství zbytkového tepla, které je vypouštěno do okolí. Tím bylo zvyšováno riziko vzniku požárů, o parním pohonu tyto charakteristiky platí pochopitelně dvojnásobně. Je tedy jasné, že v okamžiku, kdy se začala rozvíjet doprava takovými typy prostředků, došlo k výrazné změně oproti dosud užívaným způsobům založeným na lidské popřípadě zvířecí síle. Velký nárůst počtu škod a jejich rozsahu velmi zásahy vedl k prosazení koncepce „ručení za náhodu“. Základem i zde byla teorie rizika. Podle Randy si slušnost žádá, aby *podnikatel závodu v tak velkých rozměrech provozovaného a značnými výsadami nadaného byl účasten jak výhody, tak rizika.*¹³⁹ Tento princip byl následně užíván ve všech obdobných případech jako odůvodnění pro zavedení odpovědnosti bez zřetele na zavinění provozovatele, tedy za náhodu. Šlo pochopitelně v tehdejších poměrech o cosi do značné míry revolučního. Snad prvním předpisem v této oblasti bylo již nařízení č. 238/1854 ř.z., o udílení koncesí ke stavbě soukromých železnic (tzn. železniční koncesní zákon), které zavádělo povinnost železnic hradit škodu

¹³⁹ RANDA, Antonín. *O závazcích k náhradě škody*. 7. vyd. Praha: nákl. J. Otty, 1912, s. 74.

bez ohledu na zavinění, pokud taková škoda vznikla na pozemku třetí osobě stavbou železnice či v důsledku provozování železnice. Na toto nařízení záhy navázal zákon č. 27/1969 ř.z., o ručení železnic za tělesné poškození a zabití lidí způsobené na železnicích. Ten umožňoval podniku provozujícímu železniční dopravu zprostit se škody na zdraví nebo smrt člověka způsobené událostí v dopravě prání železnice jen v případě, kdy bylo prokázáno, že škoda byla způsobena neodvratitelnou náhodou nebo neodvratitelným jednáním třetí osoby, za něž železnice neručí. V roce 1902 zákonem č. 147/1902 ř.z., o ručebním závazku železnic, došlo k rozšíření působnosti tohoto zákona na všechny typy dráhy, bez ohledu na typ a pohon¹⁴⁰, které dosud podléhaly v otázce ručení za škody režimu občanského zákoníku. V oblasti automobilové dopravy byly v zásadě stejné principy zavedeny již zákonem č. 162/1908 ř.z., o ručení z provozování jízdních silostrojů (automobilů). I tady byla zavedena povinnost nahradit škodu bez ohledu na zavinění s možností liberace. Škoda způsobená provozem letadel, resp. letecké dopravy byla pak sice jako poslední oblast, přesto však velmi záhy, v roce 1925, upravena zákonem č. 172/1925 Sb. z. a n., o letectví. I zde byl zaveden princip objektivní odpovědnosti. S liberací bylo počítáno pouze v případě, že událost vedoucí ke vzniku škody byla způsobena zaviněním poškozeného nebo třetí osoby nepodílející se na provozu. V tomto směru se tedy odpovídalo dokonce i za vnější plnou moc.

Po roce 1950 byl v souvislosti s vydáním středního občanského zákoníku přijat zákon č. 63/1951 Sb., o odpovědnosti za škody způsobené dopravními prostředky, kterým došlo k sjednocení všech do té doby roztržitých úprav odpovědnosti za škodu způsobené provozem dopravních prostředků. Typově se stále jednalo o odpovědnost objektivní s možností liberace. Po roce 1964 byla úprava vtělena do občanského zákoníku, konkrétně do ustanovení § 427 až 431 OZ, kde se nachází s menšími změnami až dodnes. Návaznost na předchozí předpisy až k nařízení č. 238/1854 ř.z., o udílení koncesí ke stavbě soukromých železnic (tzn. železniční koncesní zákon) je však stále evidentní.

Pro vymezení charakteru tohoto typu odpovědnosti je určující vymezení

¹⁴⁰ Blíže k vývoji např. ELIÁŠ, Karel. *Občanský zákoník: velký akademický komentář : úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Sv. I. Praha: Linde, 2008, s. 858. *Zákony - komentáře (Linde)*. ISBN 978-807-2016-877.

pojmu provozovatel a provoz.

Podle § 427 OZ se úprava vztahuje jednak na provozovatele dopravy a jednak na provozovatele dopravního prostředku. Provozovatel dopravy je osoba (fyzická nebo právnická), která dopravu vyvíjí jako svoji převažující činnost. V základu je možné provozovatele definovat obdobně jako v § 420a OZ půjde o takové subjekty, jejichž hlavní hospodářskou činností je řízení a uskutečňování silniční, železniční, vodní a vzdušné dopravy osob a nákladů (R 109/67). V dnešní době bude provoz dopravy spjat především s výkonem podnikatelské činnosti provozovatele.¹⁴¹ Provozovatel dopravního prostředku je pak konkrétní fyzická nebo právnická osoba, která dopravní prostředek dlouhodobě organizovaně užívá, nemusí to tedy být nutně vlastník. Užívání dopravního prostředku zde však nesestává z organizované činnosti vedoucí k přemístování osob nebo nákladu, kterou by provozovatel vykonával jako svojí hlavní činnost a to zpravidla v rámci podnikání, a tedy i za účelem zisku, jako je tomu v případě provozovatele dopravy.¹⁴²

Zákon mezi oběma typy provozovatelů odlišuje jen pro účely vymezení dopravních prostředků, při jejichž provozu budou povinni k náhradě škody bez ohledu na zavinění. Zatím co provozovatel dopravy odpovídá za škodu způsobenou dopravním prostředkem bez ohledu na jeho pohon. Provozovatel dopravního prostředku bude odpovídat jen za škodu způsobenou provozem motorového vozidla (auto, motocykl, autobus, trolejbus, vlak aj.), motorového plavidla a letadla (bez ohledu na motorický pohon). Je třeba jen doplnit, že z pohledu případné odpovědnosti není vůbec podstatné, zda měl provozovatel příslušné povolení k provozování dopravy, řídičské oprávnění k řízení konkrétního dopravního prostředku. Významné nebude ani to, zda dopravní prostředek splňoval příslušná kritéria kladená na jeho technickou způsobilost.

¹⁴¹ V literatuře lze nalézt poměrně rozsáhlé výklady pojmu provozovatele dopravy ve smyslu § 427 OZ, které poukazují na celou řadu obtíží spjatých s doslovným užíváním dnes již značně zastaralé judikatury k těmto ustanovením (srov. např. ELIÁŠ, Karel. *Občanský zákoník: velký akademický komentář : úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Sv. I. Praha: Linde, 2008, s. 862 - 864. *Zákony - komentáře* (Linde). ISBN 978-807-2016-877.

¹⁴² Potřeba dosažení zisku není však zjevně ani zde zcela nezbytná. Poukázat lze například na zákon č. 194/2010 Sb., o veřejných službách v přepravě cestujících, a o změně dalších zákonů, podle kterého mohou stát, kraje a obce kompenzaci ve smluvně stanoveném rozsahu, provozovateli dopravy jeho ztráty související se zajišťováním dopravní obslužnosti. Je tedy patrné, že provoz dopravy je někdy realizován i s vidinou ekonomické ztráty.

Z pohledu odpovědnosti není rozhodující ani to, zda je dopravní prostředek provozován v prostoru k tomu určeném nebo nikoliv (např. auto na poli či v lese místo na pozemní komunikaci). Důležité je jen to, že zde existuje provozovatel a dopravní prostředek je provozován, tedy že splňuje dále uvedené provozní charakteristiky.

Provoz dopravního prostředku, resp. dopravy je velmi obtížné zcela jednoznačně vymezit. Dopravní prostředek je věc, která slouží k přemístování osob nebo věcí. Základní charakterovou vlastností provozu dopravního prostředku je tedy bezesporu jeho pohyb. Pohyb je společným znakem všech dopravních prostředků, jedno jde-li o jízdu, let či plavbu. Dopravní prostředek, který se hýbe (zpravidla za použití motorické síly) je v provozu. Pro provoz dopravy toto pravidlo bude platit obdobně. Pojem dopravy je, jak již bylo vysvětleno, v mnoha ohledech odlišný, možno říci širší, než provoz dopravního prostředku. I tak ovšem obě situace sdílejí stejný myšlenkový základ. V obou případech byla zavedena zvláštní zpřísněná odpovědnost, v důsledku nebezpečných charakteristik moderních dopravních prostředků. Ačkoliv se tedy obě situace zcela nekryjí, je jasné, že je zde základ odpovědnosti stejný.

Pod provoz se zahrnují zpravidla i další aktivity a činnosti přímo související s přemístováním dopravního prostředku z místa na místo (např. úkony související s přípravou jízdy, prohlédnutí vozidla před jízdou, kontrola uložení a připevnění nákladu aj.). Jde-li o dopravní prostředek hnaný motorickou silou, je takový dopravní prostředek možné označit za provozovaný v případě, kdy je takové síly užito. Obtížně bychom tedy mluvili o škodě způsobené dopravním prostředkem v situaci, kdy se pod zaparkovaným prostředkem utrhne krajnice, v důsledku čehož dojde k poškození sousedního pozemku.

V judikatuře a odborné literatuře je již dlouhodobě věnována velká pozornost různým specifickým situacím, ve kterých je pochybné, zda se ještě jedná o provoz dopravního prostředku nebo nikoliv. Řešena tak byla například rozdílnost opravy motorového vozidla (kdy se nejedná o provoz) od údržby související s přípravou k jízdě.¹⁴³ Jindy byl zkoumán rozdíl mezi krátkodobým zastavením (odstavením) vozidla, kdy se ještě o provoz jednat může a jeho

¹⁴³ KLAPÁČ, Josef *Zodpovědnost' za škody spôsobené prevádzkou motorových vozidel*. Bratislava: VEDA, 1981, s. 52.

odstavením dlouhodobým či trvalým. Námětem zkoumání byla i otázka provozu jednotlivých dopravních prostředků spojených do jízdní soupravy, resp. dopravních prostředků tlačných, tažených či vezených na jiných dopravních prostředcích. Značná pozornost byla věnována i rozdílu mezi škodou způsobenou dopravním prostředkem jako pracovním strojem při samotné jízdě (letu, plavbě) a při výkonu činnosti, která v pohybu nespočívá.¹⁴⁴ Tyto situace jsou posuzovány a vykládány v podstatě konstantně v mnoha případech téměř sto let.¹⁴⁵

Je třeba ovšem dodat, že podle občanského zákoníku (§ 427 odst. 1 OZ) nepostačuje, aby škoda vznikla v souvislosti s provozem, text zákona vyžaduje, aby škoda byla vyvolaná jeho zvláštní povahou tohoto provozu. Tato formulace byla obsažena již v zákoně č. 63/1951 Sb., o odpovědnosti za škody způsobené dopravními prostředky, v základu s obdobnou formulací by bylo možné se setkat i v dalších odvětvových předpisech, které tomuto zákonu předcházely.¹⁴⁶ Rozbor tohoto pojmu není jednoduchý, nicméně vzhledem k rozsahu této diplomové práce se jim nebudeme blíže zabývat. Na tomto místě lze snad jen převzít závěry právní nauky a judikatury, podle kterých platí, že povinnost nahradit škodu podle ustanovení § 427 OZ není namístě při každém způsobení škody dopravním prostředkem, ale právě jen tehdy, když je vyvolaná zvláštní povahou provozu (R 3/84). *Tato specifická povaha plyne především z technických charakteristik provozu. Zjistit, zda škoda byla vyvolána zvláštní povahou vlastního provozu, o který jde, lze proto pouze celkovým posouzením technické povahy konkrétní dopravy (resp. dopravního prostředku), způsobu jeho provozu a způsobu vzniku škody v konkrétním případě. Rozmanitost dopravy projevující se ve využívání mnoha rozličných postupů a technických prvků používaných i v jiných provezech a situacích s dopravou nesouvisejících znemožňuje vyloučit všechny provozní elementy, které se vyskytují jinde. To znamená, že za zvláštní povahu provozu nelze pokládat jen to, co se vyskytuje pouze v dopravě. Zvláštní povaha se nemusí vázat k tomu kterému konkrétnímu provozu nebo jen dopravnímu prostředku s tím,*

¹⁴⁴ Například nakládání autojeřábem při kterém dojde zavadění ramene jeřábu o elektrické vedení, není provozem motorového vozidla ve smyslu § 427 OZ (R 3/84). Obdobný závěr byl judikován i při škodě způsobené vadným leteckým postřikem (R 20/75).

¹⁴⁵ Například rozhodnutí z tzv. Vážného sbírky č. 13944; 13264; 10010.

¹⁴⁶ Například zákon č. 86/1937 Sb., o drahách (železniční zákon) počítal s vyvozením povinnosti k náhradě škody v případě, že ke škodě došlo při železniční dopravě na trati úkony nebo jevy, kterými se navenek projevuje nebezpečnost vlastní drážní dopravy.

že by se jinde obdobný technický postup nevyžíval.¹⁴⁷ Na druhou stranu není možné shledávat zvláštní povahu ve všem, co je součástí provozu dopravy či dopravního prostředku. Důvodem postupného vývoje zvláštní úpravy povinnosti k náhradě škody způsobené provozem dopravních prostředků byl vznik nových rizik spojených s rozvojem dopravních prostředků poháněných motorickou silou. Odlišnost od do té doby užívaných způsobů dopravy je nutné hledat v diferencních fyzikálních charakteristikách.¹⁴⁸ O těchto zvláštních vlastnostech provozu, mezi které patří především rychlost, hmotnost, hybnost, hlučnost či vyvíjení vysokých teplot bylo pojednáno již výše. I zde je možné nalézt rozsáhlou judikaturu, která se pokouší v desítkách případů stanovit hranici mezi případy, kdy škoda sice vznikla v souvislosti se zvláštní povahou provozu, nemá však původ v jeho zvláštních charakteristikách.¹⁴⁹

Jakmile na základě právě vymezených charakteristik dospějeme k závěru, že určitý dopravní prostředek je provozovatelem provozován, a je-li škoda vyvolána zvláštní povahou provozu, nastupuje zde zpřísněná odpovědnost za náhodu, tedy bez zřetele na zavinění. Provozovatel se své odpovědnosti nemůže zprostit, jestliže škoda byla způsobena okolnostmi, které mají původ v provozu (§ 428 OZ). Nejde však bez dalšího o odpovědnost za jakoukoliv náhodu. V § 428 OZ je formulován současně i liberační důvod, při jehož naplnění se může provozovatel liberovat. Občanský zákoník uvádí, že: „*Jinak se odpovědnosti zprostit, jen jestliže prokáže, že škodě nemohlo být zabráněno ani při vynaložení veškerého úsilí, které lze požadovat.*“ Uvození slovem „jinak“ představuje odkaz na první větu § 428 OZ, musí jít tedy o škodu způsobenou jinak než okolnostmi, které mají původ v provozu.

Je tedy patrné, že na základě § 428 OZ jsou vymezeny poměrně jasně dvě odlišné situace. Jednak je zavedeno, v jakém rozsahu je odpovědnost provozovatele absolutní, tedy bez možnosti liberace. Tak tomu bude vždy, má-li škoda původ v provozu. S ohledem na znění § 427 OZ je asi zřejmé, že by se

¹⁴⁷ HLAVSA, Jaroslav, TYL, Karel. *Náhrada škod způsobených provozem dopravních prostředků*. 1. vyd. Praha: Dopravní nakladatelství, 1960, s. 88.

¹⁴⁸ ELIÁŠ, Karel. *Občanský zákoník: velký akademický komentář : úplný text zákona skomentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Sv. I. Praha: Linde, 2008, s. 876 - 877. *Zákony - komentáře* (Linde). ISBN 978-807-2016-877.

¹⁴⁹ Zmínit lze například tato rozhodnutí: R 60/57; R 30/79; R 35/80; Váž. 7336; Váž. 11321; Váž. 11495; Váž. 11682.

mělo jednat o původ ve zvláštních charakteristikách (technických vlastnostech) provozu tak, jak byly vymezeny výše. Ač to není v občanském zákoníku výslovně uvedeno, je jasné, že možnost zproštění je vyloučena ve všech případech tzv. vnitřní náhody. Takovou vnitřní náhodou budou všechny příčiny vedoucí k náhradě škody, které spočívají v technickém stavu dopravního prostředku (resp. dopravního zařízení), i když nebyl vadný stav sám o sobě na první pohled patrný (R 9/72). Půjde například o vadné palivo, lom kolejnic, prasklý rozvod brzdové kapaliny atd. Z pohledu odpovědnosti za vnitřní náhodu vůbec nebude podstatné, zda dopravní prostředek, popřípadě určité technické zařízení užívané v dopravě mají náležité technické osvědčení, popřípadě jinak ověřenou způsobilost k provozu. Příčina zde plyne ze zvláštní povahy dopravního prostředku bez dalších pochyb a liberace je vyloučena.¹⁵⁰

Za vnitřní náhodu je třeba považovat i selhání osob užitých v dopravě (R 3/84). Zákon č. 63/1951 Sb., o odpovědnosti za škody způsobené dopravními prostředky, který předcházel úpravě § 427 OZ an., výslovně uváděl v § 4 odst. 1 čísl. 3 jako příklad vnitřní náhody *selhání organismu osob v provozu užitých*. Takovou osobou byla pochopitelně i osoba v rámci provozu dopravního prostředku zaměstnaná. V praxi se tyto náhody negativně projevují zejména provozu dopravy a dopravních prostředků, které jsou ovládány pouze jednou osobou (automobily, autobusy, motorky atp.). V. Veselý uvádí v komentáři jako příklady náhlou mdlobu, mrtvici, přechodnou nevolnost, ospalost, ale například i *vlétnutí mušky do oka*.¹⁵¹

Druhou situací vymezenou v § 428 OZ je pak zakotvení možné liberace. Škoda i zde vzniká v souvislosti s provozem dopravního prostředku, jinak by pochopitelně nebylo vůbec nutné to v rámci této úpravy řešit. Příčina vzniku škody však stojí vně provozu, resp. přesněji řečeno vně zvláštní zvláštních charakteristik provozu. Provozovatel se může povinnosti k náhradě zprostit, prokáže-li, že škodě nemohlo být zabráněno ani při vynaložení veškerého úsilí, které lze takto požadovat. Je patrné, že zákon zde počítá s možností liberace

¹⁵⁰ ELIÁŠ, Karel. *Občanský zákoník: velký akademický komentář : úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Sv. I. Praha: Linde, 2008, s. 885. *Zákony - komentáře* (Linde). ISBN 978-807-2016-877.

¹⁵¹ VSESLÝ, Vilém *Náhrada škody způsobené dopravními prostředky. Komentář k zákonu ze dne 11. července 1951, č. 61 Sb.* Praha: Orbis, 1952, s. 48.

v případě, že škoda byla způsobena nezaviněnou, neodvratitelnou, vnější náhodou. Provozovatel je tak odpovědný za náhodu po hranici vnější vyšší moci. Podle konstantního výkladu právní nauky i judikatury pak platí, že takovou náhodou jsou velmi často přírodní události (vichřice, silný mráz, povodeň, zemětřesení apod.), které provozovatel nemůže zpravidla žádným způsobem eliminovat, a jsou proto z jeho pohledu neodvratitelné a nepředvídatelné. Pro stanovení neodvratitelnosti má zásadní význam i časová bezprostřednost mezi příčinou vedoucí ke vzniku škody a jejím vznikem. Čím delší je časový úsek mezi událostí (např. povodní) a vznikem škody (např. vykolejení vlaku na podemleté trati), tím zpravidla stoupá reálná možnost škodě předejít.¹⁵² Neodvratitelnost náhody však může mít původ i v jednání osoby. Vždy se musí jednat o osobu stojící vně provozu. Jednání osoby použité při provozu je výše popsanou vnitřní náhodou. V tomto případě tak půjde často o jednání samotného poškozené (např. skok sebevraha pod jedoucí vlak). Ve všech uvedených případech je pochopitelně na provozovateli, aby tyto okolnosti prokázal.

Nový občanský zákoník ponechává stávající koncepci odpovědnosti za náhodu v podstatě v nezměněné podobě. Formulace § 2927 odst. 2 NOZ kopíruje pravidlo obsažené v § 428 OZ v podstatě v nezměněné podobě.

4.2.1.3 Provoz zvlášť nebezpečný

Na totožných základech jako odpovědnost za škodu, která byla způsobena provozem dopravních prostředků, stojí i odpovědnost za škodu způsobenou provozem zvlášť nebezpečným. Toto ustanovení bylo do občanského zákoníku převzato z § 351 středního občanského zákoníku.¹⁵³ Dnešní znění § 432 OZ pouze stručně uvádí, že za škodu vyvolanou povahou provozu zvlášť nebezpečného, odpovídá provozovatel stejně jako provozovatel dopravního prostředku. Je tedy patrné, že i zde se bude jednat o odpovědnost za náhodu, tedy bez zřetele na zavinění. Provozovatel se ani zde nebude moci zprostit své

¹⁵² ELIÁŠ, Karel. *Občanský zákoník: velký akademický komentář : úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Sv. I. Praha: Linde, 2008, s. 887. *Zákony - komentáře* (Linde). ISBN 978-807-2016-877.

¹⁵³ Podle důvodové zprávy bylo zařazení tohoto nového typu odpovědnosti potřebné, protože vedle zvláštní úpravy týkající se dopravy po železnici, letadly, automobily a říční plavby je nutné mít i obecný předpis stanovící povinnost k náhradě škody u provozů, jež jsou kvalifikovány jako zvlášť nebezpečné. Tímto ustanovením nejsou ovšem zmíněné zvláštní úpravy dotčeny.

odpovědnosti, bude-li mít škoda původ ve zvláštní povaze provozu, je tedy povinný i k náhradě škody způsobené vnitřní náhodou. Mez odpovědnosti je proto i v tomto případě nastavena na pomyslné hranici mezi prostou náhodou, popřípadě kvalifikovanou vnitřní náhodou a vnější vyšší mocí.

Rozdíl v obou úpravách tak bude spočívat jen v rozdílné povaze provozní činnosti. Pod provoz zvlášť nebezpečný řadíme pochopitelně jiné provozy než dopravu resp. dopravní prostředky. Zákon sám přitom nijak takové provozy blíže nespecifikuje. Na základě dlouhodobého výkladu je však možné definovat provoz zvlášť nebezpečný jako lidmi organizovanou a řízenou opakující se činnost, při níž jsou využívány technické prostředky, nebezpečné suroviny a výrobky, popř. přírodní síly, které nejsou za daných podmínek vědy, techniky a hospodářství, a to ani při zachování veškeré opatrnosti, plně ovladatelné a kontrolovatelné, takže z procesu jejich využití hrozí pro okolí zvýšené a zpravidla přímé nebezpečí vzniku závažných škod.¹⁵⁴ Konkrétně jsou mezi takové provozy často řazeny výrobní výbušnin a třaskavin. Charakteristiky provozu zvlášť nebezpečného naplní i provozy, v nichž jsou vyráběny, užívány či zpracovávány nebezpečné látky, chemikálie či jedy. Za zvlášť nebezpečný provoz se považují i důlní provozy. Výše zmíněné charakteristiky naplňuje zpravidla i provoz hutí, elektráren, plynáren atp.¹⁵⁵

S ohledem na toto vymezení provozů lze jen zopakovat, že se zde odpovídá i za neodvratitelnou vnitřní náhodou. Vznik škody plynoucí z provozu nelze zcela předejít, s ohledem na dosažený stupeň vědeckého vývoje. Počítá se tedy s tím, že bude neodvratitelný, má-li však původ ve zvláštní povaze provozu

¹⁵⁴ ELIÁŠ, Karel. *Občanský zákoník: velký akademický komentář : úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Sv. I. Praha: Linde, 2008, s. 927. *Zákony - komentáře* (Linde). ISBN 978-807-2016-877., nebo ŠVESTKA, Jiří., SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK, Milan et al. *Občanský zákoník I. § 1 až 459. Komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 1253. ŠVESTKA, Jiří., SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK, Milan et al. *Občanský zákoník II. § 460 až 880. Komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 2257. *Velké komentáře*. ISBN 978-807-4001-086. ŠVESTKA, J. *Odpovědnost za škody způsobené při provozech zvlášť nebezpečných*, 1. vyd. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960, s. 38 an.

¹⁵⁵ Na základě judikatury jsou dnes řazeny mezi provozy zvlášť nebezpečné i další typy atypických činností (např. jezy). Srov. rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 31. října 1995, sp. zn. 6 Cdo 52/94. U jiných naopak takové charakteristiky shledány nebyly (např. u automobilového závodu. Srov. rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 19. února 2004, sp. zn. 25 Cdo 1923/2002).

zvláště nebezpečného, bude za něj provozovatel stejně odpovídat. Toto pojetí plně vychází z teorie rizika tak, jak byla výše vymezena.

Podle nového občanského zákoníku platí, že kdo provozuje závod nebo jiné zařízení zvláště nebezpečné, nahradí škodu způsobenou zdrojem zvýšeného nebezpečí. Provoz je přitom zvláště nebezpečný, nelze-li předem rozumně vyloučit možnost vzniku závažné škody ani při vynaložení řádné péče. V tomto směru zůstává pojetí škody způsobené provozem zvláště nebezpečným v zásadě stejné, byť se dnes toto vymezení dovozuje pouze výkladem. Na rozdíl od současné úpravy ovšem nový občanský zákoník v § 2925 odst. 3 NOZ zakotvuje vyvratitelnou domněnku, podle které se má za to, že provoz je zvláště nebezpečný, pokud se provozuje továrním způsobem nebo pokud se při něm používá výbušná nebo podobně nebezpečná látka, nebo se s takovou látkou nakládá.

Nově je v občanském zákoníku koncipován liberační důvod. Provozovatel se své povinnosti k náhradě zprostití, pokud prokáže, že škodu způsobila zvnějšku vyšší moc nebo že ji způsobilo vlastní jednání poškozeného nebo neodvratitelné jednání třetí osoby. Jiné důvody zproštění si nelze ujednat. Tato formulace nepotřebuje jistě výraznějšího zpřesnění. Do zákonného textu se nám výslovně vrací vyšší moc, konkrétně ta zevnější. Provozovatel je tedy povinen k náhradě škody i za vnitřní náhodu, dokonce i za vnitřní vyšší moc (kvalifikovanou vnitřní náhodu), nad tuto mez povinný k náhradě škody nebude.

4.2.1.4 Provoz jaderných zařízení

V souvislosti s provozem zvláště nebezpečným je třeba alespoň stručně připomenout speciální úpravu náhrady jaderných škod. Dříve byly tyto případy řazeny pod úpravu provozů zvláště nebezpečných. Dnes má tato oblast samostatnou úpravu obsaženou v zákoně č. 18/1997 Sb., o mírovém využívání jaderné energie a ionizujícího záření (atomový zákon) a ve Vídeňské úmluvě o občanskoprávní odpovědnosti za jaderné škody (sdělení MZV č. 133/1994 Sb., dále jen Úmluva), která byla do vnitrostátní úpravy včleněna § 32 odst. 1 atomového zákona., dle kterého se pro účely občanskoprávní odpovědnosti za jaderné škody použijí ustanovení mezinárodní smlouvy, kterou je Česká republika vázána. Ustanovení obecných právních předpisů o odpovědnosti za škodu

(tedy zejména občanského zákoníku) se použijí jen tehdy, nestanoví-li mezinárodní smlouva nebo atomový zákon jinak. Sám atomový zákon řeší jen dílčí otázky související s jadernými škodami, jakými jsou například limit náhrady či ručení státu za provozovatele jaderných zařízení, popř. přeprav.

Za jadernou škodu je v souladu s čl. I. písm. k) Úmluvy možné v nejobecnějším smyslu považovat ztrátu života, jakékoliv osobní zranění nebo jakoukoliv ztrátu či poškození majetku, které vzniklo nebo je důsledkem radioaktivních vlastností nebo kombinace radioaktivních vlastností s toxickými, výbušnými nebo jinými nebezpečnými vlastnostmi jaderného paliva nebo radioaktivních produktů či odpadu v jaderném materiálu nebo z jaderného materiálu vycházejícího nebo pocházejícího z jaderného zařízení nebo zasílaného do něho. Za jadernou škodu odpovídá podle Úmluvy provozovatel jaderného zařízení, pokud se prokáže, že takováto škoda byla způsobena jadernou událostí v jeho zařízení nebo zahrnující jaderný materiál vycházející nebo pocházející z jeho jaderného zařízení (čl. II Úmluvy). Jaderná událost je pak vymezena jako případ či série případů mající stejný původ, který způsobuje jadernou škodu (čl. I. písm. l Úmluvy).

Z pohledu zkoumaného tématu je zásadní uvést, že Úmluva zavádí u jaderných škod objektivní odpovědnost provozovatele. V čl. IV Úmluvy je uvedeno, že odpovědnost provozovatele za jadernou škodu podle této Úmluvy bude absolutní. Je však zjevné, že se nejedná o absolutní objektivní odpovědnost, neboť hned následující odstavce téhož článku zavádějí několik možných liberačních důvodů provozovatele.

Provozovatel se může zejména zprostit (zcela nebo z části), pokud dokáže, že jaderná škoda vznikla zcela nebo zčásti v důsledku buď hrubé nedbalosti osoby, která utrpěla škodu, nebo z jednání či opomenutí takovéto osoby učiněným s úmyslem způsobit škodu. Na provozovatele se rovněž nebude vztahovat žádná odpovědnost za jadernou škodu způsobenou jadernou událostí přímo v důsledku ozbrojeného konfliktu, nepřátelství, občanské války nebo povstání. Nebude-li přímo ve vnitrostátním právním řádu státu, na jehož území je umístěno jaderné zařízení stanoveno jinak, nebude provozovatel odpovídat ani za jadernou škodu způsobenou jadernou událostí přímo v důsledku vážné přírodní pohromy výjimečného charakteru.

Je patrné, že Úmluva zavádí objektivní odpovědnost s možností liberace. Na rozdíl od tradičních formulací, které můžeme najít u provozních činností v občanském zákoníku, však liberační důvody mnohem blíže rozvádí. Z uvedených možností je zřejmé, že provozovatel odpovídá za škodu až po hranici vnější kvalifikované náhody. Za vyšší moc, pod kterou můžeme zařadit všechny z jeho pohledu neodvratitelné situace, jaký jsou bezesporu ozbrojený konflikt, nepřátelství, občanská válka, povstání nebo vážná přírodní pohroma výjimečného charakteru odpovídat nebude. Úmluva přitom umožňuje členským státům tato pravidla v určitém rozsahu modifikovat, tedy zejména zpřísnit, na základě doplňující vnitrostátní úpravy. Dalším možným liberačním důvodem je pak samotné jednání poškozeného, které vedlo ke způsobení škody.¹⁵⁶

4.2.2 Škoda způsobená náhodou v souvislosti s plněním závazků ze smluv

Občanský zákoník zavádí v celé řadě případů povinnost k náhradě škody způsobené náhodou v souvislosti s porušením povinností plynoucích ze závazkových právních vztahů. Jako celek je tato úprava značně roztržštěná a netvoří jednotnou ucelenou skupinu případů. Tradiční úpravu je možné najít v úpravě zvláštních případů odpovědnosti za škodu v části šesté, hlavě druhé, oddílu druhém, tedy v § 421 OZ an. O těchto případech bude pojednáno v první řadě. Krom toho se s odpovědností za náhodou setkáváme i některých smluvních typů.

4.2.2.1 Škoda vzniklá na věci převzaté za účelem splnění závazku

Tento případ odpovědnosti za náhodou je upraven poměrně velmi stručně v ustanovení § 421 OZ. Podle něj platí, že každý, kdo od jiného převzal věc, jež má být předmětem jeho závazku, odpovídá za její poškození, ztrátu nebo zničení, ledaže by ke škodě došlo i jinak. Jde o základní pravidlo pro všechny typy

¹⁵⁶ Blíže k odpovědnosti za jaderné škody např. KNAPPOVÁ, Marta, Jiří ŠVESTKA a Jan DVOŘÁK. *Občanské právo hmotné*. 4., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: ASPI, 2006, s. 549 an. ISBN 80735713154. nebo PSUTKA, Jindřich. *Odpovědnost za ekologické škody v občanském právu*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s. 295 an. Právní monografie. ISBN 978-80-7357-559-5.

závazkových vztahů, v nichž dochází k předávání věci druhé smluvní straně za účelem splnění jejího závazku. Půjde například o předání auta do autoopravny, oděvů do čistírny (R 2/78, 2/87). Pokud by § 421 OZ neexistoval, byla by v takových situacích pouze subjektivní odpovědnost podle obecné úpravy § 420 OZ a za škodu vzniklou na takto předané věci by ten, komu byla věc předána, odpovídal pouze v případě, že by ji zavinila.

Ten, kdo věc převzal, odpovídá za poškození věci, tedy za to, že se hodnota věci sníží v důsledku zhoršení jejich vlastností. Stejně tak odpovídá i za její celkové zničení, kdy věc přestane zcela existovat. Totožný rozsah odpovědnosti je dán i pro ztrátu věci, kdy samotná věc nemusí být ani poškozena ani zničena, může tedy existovat ve stejné jakosti i množství jako doposud, nicméně v důsledku její ztráty ji není možné vrátit osobě. Povinným k náhradě je vždy jen ten, komu byla věc předána za účelem splnění jeho závazku, § 421 OZ tedy rozhodně nelze užít v případě jakéhokoliv předání věci třetí osobě. Oprávněným je naopak ten, kdo věc předal.¹⁵⁷

Objektivní odpovědnost v § 421 OZ není neomezená. Byť je ustanovení zákona velmi stručné, je v něm zcela zřetelně zakotven liberační důvod. Pokud by ke škodě došlo i jinak, nebude možné odpovědnost vyvodit. Škoda by vznikla i jinak, pokud by vznikla i v případě, že nedošlo k předání věci. Půjde například o situaci, kdy automobil, předaný za účelem provedení pravidelné prohlídky do autoservisu, začne v noci na odstavném parkovišti hořet vlivem vady elektroinstalace. Lze očekávat, že ke stejnému důsledku by došlo i v případě, kdy aby bylo takové vozidlo ponecháno v dispozici jeho uživatele. Méně často, i když nikoliv zcela vyloučenou situací by mohla být i živelná pohroma, která postihla jak osobu plnící závazek, tak osobu ze závazku oprávněnou (např. náhlá povodeň, která zničí vozidlo stojící před autoservisem, pokud by jinak stálo jen o kousek dál před domem vlastníka a k vyplavení auta by došlo stejně).

Z uvedeného je patrné, že ten kdo plní závazek, odpovídá za náhodu, nikoliv však v plném rozsahu. Neodpovídá rozhodně za náhodu (vnitřní i vnější), která by vedla k poškození či zničení věci i v případě, že by vůbec předána nebyla. Neodpovídá proto především za vyšší moc, pokud by danou věc postihla

¹⁵⁷ Takovou osobou může být i osoba odlišná od vlastníka. Právní vztah z odpovědnosti za škodu tu vzniká jen mezi účastníky smlouvy o této službě (R 12/89).

ve stejném rozsahu bez ohledu na to, byla-li by v dispozici vlastníka, nebo osoby, jíž byla předána za účelem plnění závazku.

Tento institut je zachován v podstatě v nezměněné podobě i v § 2944 NOZ.

4.2.2.2 Škoda způsobená povahou přístroje nebo věci, jichž bylo použito při plnění závazku

Druhým zásadním případem, ve kterém je řešena škoda vzniklá v souvislosti s plněním závazku je § 421a OZ. Podle tohoto ustanovení odpovídá každý za škodu způsobenou okolnostmi, které mají původ v povaze přístroje nebo jiné věci, jichž bylo při plnění závazku použito. Tento typ odpovědnosti se vztahuje i na poskytování zdravotnických, sociálních, veterinárních a jiných biologických služeb. Jde o institut v dnešní době hojně využívaný, zejména v souvislosti s poskytováním zdravotnických služeb. Bližší rozbor zastánců a odpůrců tohoto ustanovení by značně přesáhl rámec této práce. Z pohledu tématu je třeba pouze uvést, že § 421a OZ zakládá případ odpovědnosti za náhodu pro všechny případy, které splňují dva základní znaky:

- 1) škoda vzniká při plnění závazku a
- 2) škoda má původ v povaze přístroje nebo věci, kterých bylo při plnění tohoto závazku použito.

Jsou-li splněna tato základní východiska, nemůže se poskytovatel závazku své odpovědnosti zprostit.

Z uvedeného je patrné, že se zde odpovídá za vnitřní náhodu ať již prostou, nebo kvalifikovanou bez možnosti liberace. Naopak za vnější náhodu, tedy náhodu, která nebude souviset s použitou věcí či přístrojem by poskytovatel služby v zásadě odpovídat neměl.

V novém občanském zákoníku tato úprava zachována nebyla¹⁵⁸, částečně ji nahrazuje § 2963 NOZ, který pojednává o škodě způsobené věcí. Odpovědnost

¹⁵⁸ Dle důvodové zprávy k NOZ je ustanovení § 421a OZ v kontextu evropských právních rádu zcela ojedinělé a představuje v současné době nedůvodnou zátěž pro ty, kdo neporuší právní povinnost a naopak postupují s plnou profesionalitou a podle zásad svého povolání (*lege artis*); tím spíš, že dnes jsou vztahy mezi soukromými osobami co do povahy kvalitativně odlišné od těch,

je zde však koncipována jinak. Povinným k náhradě je ten, kdo jinému plnil a použil při tom vadnou věc, přičemž z této vady vznikla škoda. V plnění vadnou věcí je možné spatřovat zaviněné porušení právní povinnosti minimálně ve formě nedbalosti.

4.2.2.3 Škoda podle § 433 a násl. občanského zákoníku

Tradiční případ odpovědnosti za náhodu zakotvuje občanský zákoník v § 433 – 437 OZ.¹⁵⁹ Podle § 433 OZ odpovídá provozovatel poskytující ubytovací služby za škodu na věcech, které byly vneseny přímo ubytovanými fyzickými osobami nebo které byly vneseny pro ně. Za vnesené se považují věci, které byly přineseny do prostor vyhrazených k ubytování nebo k uložení věcí, anebo které byly za tím účelem odevzdány provozovateli nebo některému z pracovníků provozovatele. Stejná odpovědnost bude dopadat i na provozovatele činností, se kterými je zpravidla spojeno odkládání věcí. V těchto případech odpovídá ten, kdo takovou činnost provozuje, občanovi za škodu na věcech odložených na místě k tomu určeném nebo na místě, kam se obvykle odkládají. Stejně jako provozovatel poskytující ubytovací služby odpovídají konečně i provozovatelé garáží a jiných podniků podobného druhu, pokud jde o dopravní prostředky v nich umístěné a jejich příslušenství (§ 435 OZ).

Ke všem třem uvedeným situacím existuje dlouhodobý konstantní výklad právní nauky a poměrně hojná judikatura. Z pohledu charakteru náhradové povinnosti je zásadní, že se jedná o případ tzv. objektivní odpovědnosti. Provozovatel ubytovacích služeb nebo činností, s nimiž je obvykle spojeno odkládání věcí i provozovatelé garáží a jiných podniků podobného druhu, jsou tedy povinni nahradit škodu bez zřetele na zavinění, a jsou tak povinni nahradit i škodu vzniklou náhodou. Současně je však třeba připomenout, že se nejedná o případ absolutní objektivní odpovědnosti. Zákon ve všech třech případech umožňuje provozovateli zprostit se povinnosti k náhradě škody za předpokladu, že by k ní došlo i jinak. Tedy i tehdy, pokud by nebyla předána ke vnesení, vnesena, odložena či umístěna.

jaké podle představ někdejšího zákonodárce měly být mezi občany a socialistickými organizacemi. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html> [cit. 3-5-2012].

¹⁵⁹ Tento typ odpovědnosti by mohl být řazen i do případů škod způsobených provozní činností, nicméně tematicky má blíže ke škodě související s plněním závazku.

Je patrné, že dikce ustanovení je obdobná té v § 421 OZ. Odpovědnost za náhodu tu tak není v plném rozsahu. Provozovatel rozhodně neodpovídá za náhodu (vnitřní i vnější), která by vedla k poškození či zničení věci i v případě, že by vůbec předána nebyla. Neodpovídá tedy jistě za vyšší moc, pokud by danou věc postihla ve stejném rozsahu bez ohledu na to, byla-li by v dispozici vlastníka, nebo osoby, již byla předána za účelem plnění závazku. Provozovatel se však nemůže zprostit povinnosti k náhradě, pokud má původ v jeho provozu, resp. v jím poskytovaných službách. Zákon sice počítá v určitých případech s možnou limitací náhrady (§ 434 OZ), nicméně ani ta nepřichází v úvahu, pokud byla škoda způsobena těmi, kteří v provozu pracují.

4.2.2.4 Škoda vzniklá při přepravě osob a nákladu

Ve smlouvě o přepravě jsou zakotvena některá speciální pravidla pro vyvození odpovědnosti za škodu vůči dopravci. Jde-li o přepravu osob, řídí se náhrada škody vzniklé cestujícím na zdraví nebo na zavazadlech přepravovaných společně s ním a na věcech, které měl u sebe, úpravou § 427 an. OZ, tedy odpovědností za škodu způsobenou provozem dopravních prostředků. Za škodu způsobenou na zavazadlech přepravovaných odděleně od cestujících ovšem odpovídá dopravce podle ustanovení o odpovědnosti při nákladní přepravě (§ 764 odst. 2 OZ). Právě úprava odpovědnosti za škodu u smlouvy o přepravě nákladu, představuje další příklad odpovědnosti za náhodu zakotvený v občanském zákoníku. Dopravce odpovídá za škodu, která vznikla na přepravované zásilce v době od převzetí k přepravě až do vydání, tedy během přepravy. Škoda na zásilce se může projevit v řadě podob. *Může jít o úplné zničení zásilky, o poškození zásilky (zhoršení jakosti zásilky její vnější či vnitřní změnou – poškrábání, rozbití, plesnivění, rezivění, prohnutí atd.), o částečnou ztrátu obsahu zásilky (menší hmotnost, menší počet kusů oproti počtům deklarovaným v přepravních listinách), nebo o úplnou ztrátu zásilky.*¹⁶⁰

¹⁶⁰ ELIÁŠ, Karel. *Občanský zákoník: velký akademický komentář : úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Sv. I. Praha: Linde, 2008, s. 2302. *Zákony - komentáře (Linde)*. ISBN 978-807-2016-877.

Odpovědnost je tu koncipována jako objektivní. Za škody na zásilce odpovídá bez zřetele na to, došlo-li k jejímu vzniku na základě jeho zavinění, nebo nikoliv. Zákon v § 769 odst. 1 OZ zakotvuje několik liberačních důvodů. Dopravce je k náhradě škody povinen, ledaže škoda byla způsobena odesílatelem nebo příjemcem, vadností zásilky, jejího obalu nebo balení, zvláštní povahou zásilky, anebo okolností, kterou nemohl dopravce odvrátit.¹⁶¹ Je tedy zřejmé, že dopravce odpovídá za vnitřní náhodu, spočívající v samotné dopravě. Neodpovídá však za vyšší moc, tedy za okolnosti, které nemohl odvrátit. Neodpovídá rovněž za samotné zavinění poškozeného, ani za zavinění dalších osob, které se účastní závazkového právního vztahu, nejsou však v postavení osob použitých při přepravě nákladu.¹⁶² Neodpovídá tak za škodu vzniklou z toho, že někdo odesílá vadnou zásilku, či zásilku špatně zabalenou. Neodpovídá ani za škodu vzniklou z povahy samotné zásilky. Jednotlivé přepravní řády, řešící jednotlivé typy přeprav, mohou stanovit, za jakých podmínek se má za to, že škoda vznikla některým z uvedených liberačních důvodů.

Za jiné škody z nákladní přepravy, než jsou škody na přepravované zásilce, odpovídá dopravce, jen byly-li způsobeny překročením dodací lhůty (§ 770 odst. 2 OZ). I v tomto případě se může jednat o překročení způsobené náhodným, tedy nikoliv zaviněným jednáním. Občanský zákoník tu při vymezování bližších podmínek a rozsahu náhrady škody odkazuje na příslušné přepravní řády.

Totožný princip odpovědnosti je u přepravních smluv zachován i v novém občanském zákoníku, konkrétně v ustanovení § 2566 NOZ.

¹⁶¹ O. Frinta v komentáři uvádí přesně v souladu s koncepcí vyšší moci, že půjde například o živelní pohromy, jako jsou povodně, vichřice, bouře, sněhové kalamity, orkány, rozsáhlé sesuvy půd, zemětřesení, mrazy, pády meteoritů, dále pak stávky, nepokoje, války, přerušení dodávek energií, či pohonných hmot, neodvratitelné zásahy třetích osob (teroristické a diverzní útoky), atd. In ELIÁŠ, Karel. *Občanský zákoník: velký akademický komentář : úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Sv. I. Praha: Linde, 2008, s. 2305. *Zákony - komentáře* (Linde). ISBN 978-807-2016-877.

¹⁶² Lze jen připomenout, že podle řady v úvodu práce vymezených přístupů je takové počínání třetích osob pojímáno z pohledu povinného jako kvalifikovaná vnější náhoda.

4.2.2.5 Škoda vzniklá v souvislosti s plněním příkazní smlouvy

Povinností k náhradě škody způsobené náhodou se zabývá i úprava příkazní smlouvy, a to hned ve dvou ustanoveních. Podle § § 729 odst. 1 OZ¹⁶³ je příkazce mimo jiné povinen nahradit příkazníkovi kromě zaviněné škody i tu škodu, která vznikla v souvislosti s výkonem příkazu. Dle odst. 2 pak platí, že v případě, kdy příkazník utrpí při výkonu příkazu škodu jen náhodou¹⁶⁴, může se domáhat náhrady po příkazci tehdy, pokud se zavázal provést příkaz bezplatně. Jde o specifický případ náhrady škody. Příkazce zde není, resp. nemusí být osobou, která škodu způsobila zaviněným protiprávním jednáním. Přesto je přímo ze zákona povinen nahradit škodu, která při plnění příkazu vznikne. Zákon tu právo příkazníka omezuje ve dvou směrech. Předně se musí jednat o bezúplatné plnění příkazu, u úplatné příkazní smlouvy by toto ochranné pravidlo ve vztahu k příkazníkovi uplatněno být nemohlo. Druhým omezujícím kritériem je limitace rozsahu náhrady škody. V rozporu s obecnou úpravou, která počítá s náhradou škody v plném rozsahu, tedy tak, aby majetek před a po poškození byl v zásadě stejný, občanský zákoník v § 729 odst. 2 OZ uvádí, že příkazník nemůže jako náhradu dostat víc, než by mu náleželo jako obvyklá odměna, pokud byla sjednána. Jde tedy o specifický případ náhrady škody způsobené náhodou, náhrada je zde však limitována.

S ohledem na formulaci ustanovení je pak třeba dospět k závěru, že povinnost příkazce zde nebude omezena jen na náhodu odvratitelnou, ale bez zakotvení liberačního důvodu bude třeba nejspíše vycházet z toho, že je povinen příkazníkovi nahradit i škodu vzniklou vyšší mocí. Zároveň se může nejspíše jednat i o náhodu zaviněnou, nikoliv však příkazcem nebo příkazníkem, ale třetí osobou stojící mimo tento vztah. Tak tomu může dokonce velmi často, (např. okradení příkazníka zlodějem). Vůči takové osobě by měl příkazce, který

¹⁶³ Ustanovení je převzato z § 439 středního občanského zákoníku.

¹⁶⁴ V literatuře je tato škoda označována také latinským názvem *damni ex occasione mandati*. Srov. např. ELIÁŠ, Karel. *Občanský zákoník: velký akademický komentář : úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Sv. I. Praha: Linde, 2008, s. 2161. *Zákony - komentáře* (Linde). ISBN 978-807-2016-877.

byl povinen nahradit škodu podle dnešní obecné úpravy právo regresu dle § 440 OZ.¹⁶⁵

Totožné pravidlo jako § 729 obsahuje i nový občanský zákoník v ustanovení § 2437 NOZ.

Druhé ustanovení příkazní smlouvy, ve kterém je řešena povinnost nahradit škodu způsobenou náhodou je § 732 OZ.¹⁶⁶ Podle něj, zanikla-li příkazní smlouva odvoláním, je příkazce povinen nahradit příkazníku náklady vzniklé do odvolání, utrpěnou škodu a přísluší-li příkazníkovi odměna, i její část odpovídající provedené práci. To platí i tehdy, bylo-li dokončení příkazního jednání zmařeno náhodou, ke které nedal příkazník podnět. Je patrné, že toto ustanovení má širší dopad. Vedle náhrady škody počítá i s náhradou nákladů a odměny. Příkazce je povinen všechny tyto nároky uhradit obecně tehdy, odvolal-li příkaz. V tomto případě je povinnost k náhradě jasným důsledkem jeho jednání. Podle druhé věty § 732 OZ je však ve stejném rozsahu povinen i v případě, kdy bylo dokončení příkazu zmařeno náhodou. Liberačním důvodem by zde byla skutečnost, že příkazce dal k takové náhodě podnět. V tomto směru se formulace blíží tzv. zaviněné náhodě (*casus mixtus*), která postihuje toho, kdo ji svým zaviněním vyvolal (podnítil). Rozdíl je v tom, že § 732 OZ tuto situaci výslovně na zavinění neváže.

Obdobné pravidlo obsahuje nový občanský zákoník v ustanovení § 2438 NOZ, jen je systematicky zařazeno k úpravě poskytování odměny, a nikoliv u ustanovení o odvolání příkazní smlouvy.

4.2.2.6 Jednatelství bez příkazu

S odpovědností za náhodu počítá i institut jednatelství bez příkazu. Ten zakládá možnost nepřikázaného jednatele obstarat cizí záležitosti za jiného, aniž je k tomu oprávněn (zmocněn). V § 744 OZ jsou pak zakotveny dvě možné situace, kdy bude nepřikázaný jednatel odpovídat i za náhodu. V prvním jde o

¹⁶⁵ ELIÁŠ, Karel. *Občanský zákoník: velký akademický komentář : úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Sv. I. Praha: Linde, 2008, s. 2161. *Zákony - komentáře* (Linde). ISBN 978-807-2016-877.

¹⁶⁶ Ustanovení je převzato z § 442 středního občanského zákoníku.

případ, kdy vznikne škoda při zásahu do záležitostí jiného, které nespočívá v odvrácení hrozící škody.¹⁶⁷ Druhým případem je vznik škody při zasahování do cizích záležitostí proti projevené vůli toho, do jehož záležitostí je takto zasahováno. V obou případech se odpovídá i za škodu vzniklou náhodou. Nepříkázaný jednatel by se mohl zprostit pouze v případě, že by škoda vznikla i bez jeho zásahu. Touto formulací směřuje zákon zjevně především k liberaci, bude-li mít náhoda povahu vyšší moci, tedy kvalifikované neodvratitelné náhody, která by však způsobila škodu i bez ohledu na počínání nepříkázaného jednatele.

4.2.2.7 Smlouva o úschově

S odpovědností za škodu způsobenou náhodou počítá ve specifické situaci i úprava smlouvy o úschově. Schovatel je povinen převzatou věc po celou dobu trvání smluvního vztahu opatrovat dohodnutým způsobem. Nebyla-li dohoda o způsobu úschovy uzavřena, je povinen ji opatrovat pečlivě, zejména je povinen dát ji pojistit, je-li to obvyklé (§ 749 odst. 1 OZ). Použije-li schovatel převzatou věc (s výjimkou případů, kdy to bylo dohodnuto), popřípadě umožní-li její použití jinému, odpovídá i za náhodnou škodu, která by při takovém jeho počínání vznikla (§ 751 OZ). Stejně tak bude odpovídat za škodu, která vznikne v situaci, kdy dá bez svolení složitele nebo bez nezbytné potřeby věc do úschovy někomu jinému. Za škodu vzniklou náhodou odpovídá konečně i v případě, kdy je v prodlení s vrácením uschované věci.

Je patrné, že ve všech zmíněných případech schovatel odpovídá za škodu, která souvisí s jeho protiprávním jednáním. Jde tedy do značné míry pouze o specifický případ zaviněné náhody, tedy náhody, u které je jednou z příčin zaviněné porušení právní povinnosti. Kdyby k němu nedošlo, nevznikla by ani škoda způsobená náhodou. Je proto zřejmé, že samotná náhoda může být i vnější, nicméně vznik škody musí mít jako nezbytnou příčinu porušení právní povinnosti schovatele i náhodu samotnou.

Takto zpřísněná objektivní odpovědnost ale není koncipovaná jako absolutní. Občanský zákoník zakotvuje liberační důvod, který umožní schovateli zprostit se povinnosti k náhradě. Za náhodnou škodu nebude odpovídat v případě,

¹⁶⁷ Nejde-li o odvrácení hrozící škody, musí ten, kdo chce obstarat záležitost jiného, zpravit jej o tom a vyčkat jeho souhlasu.

že by tato škoda postihla uschovanou věc i jinak. Tedy, i kdyby nedošlo k jejímu neoprávněnému užití, předání jinému či opožděnému odevzdání, popř. by ke škodě došlo i tehdy, kdyby věc převzata nebyla.¹⁶⁸ Tento důvod zproštění je obdobný, byť ne zcela shodný jako u výše vymezeného případu jednatelství bez příkazu. I zde je tedy možné uvést, že formulace zákona směřuje především k liberaci, bude-li mít náhoda povahu vyšší moci, tedy kvalifikované neodvratitelné náhody.

Zbývá jen dodat, že současný stav zákonné úpravy je některými autory kritizován. Ustanovení § 751 OZ se podle nich překrývá s § 421 OZ. Někdy je mezi oběma situacemi odlišováno tak, že za škodu způsobenou na převzaté věci během trvání úschovy, platí právní úprava obsažená v § 421 OZ, zatímco § 751 OZ se užije v případě, byla-li porušena smlouva o úschově. S ohledem na to, že se v obou případech jedná o objektivní odpovědnost s možností liberace založenou na podobných základech, lze opravdu nalézt určitou duplicitu. Proto podle některých autorů pojetí odpovědnosti zakotvené v § 751 OZ *nekonvenuje naší právní tradici ani nemá obdobu v zahraničí. Působí jako nechtěné dítě, spíše omyl a přehlédnutí zákonodárce.*¹⁶⁹

Nový občanský zákoník tuto úpravu v rámci smlouvy o úschově zachovává v § 2405 NOZ. Podobný mechanismus pak zakotvuje pro velmi blízkou situaci v § 1357 NOZ. Toto ustanovení se řeší problematiku možného nakládání se zástavou. Byla-li zastavená věc odevzdána třetí osobě k opatrování, tato osoba nesmí zástavu užívat nebo umožnit její užití jinému, ani ji odevzdat jiné osobě. Pokud by tak učinila, odpovídá i za náhodu, která by zástavu u ní nebyla postihla.

¹⁶⁸ ŠVESTKA, Jiří., SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK, Milan et al. *Občanský zákoník II. § 460 až 880. Komentář.* 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 2257. Velké komentáře. ISBN 978-807-4001-086.

¹⁶⁹ ELIÁŠ, Karel. *Občanský zákoník: velký akademický komentář : úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008.* Sv. I. Praha: Linde, 2008, s. 2206. *Zákony - komentáře* (Linde). ISBN 978-807-2016-877.

4.2.3 Škoda způsobená při vstupu na cizí pozemek

V rámci úpravy sousedských práv v § 127 OZ jsou vlastníci sousedících pozemků povinni umožnit na nezbytnou dobu a v nezbytné míře vstup na své pozemky, popřípadě na stavby na nich stojící. Důvodem pro takový vstup je nezbytná údržba a obhospodařování sousedících pozemků a staveb. Toto pravidlo, které bylo v téměř totožné podobě původně zakotveno již v § 130a OZ (po novele č. 131/1982 Sb.) bylo výkladem značně rozšířeno a umožňuje dnes vstup na cizí pozemek v celé řadě případů, nad rámec obecného znění zákona.¹⁷⁰

Pro určení povahy náhradové povinnosti je důležitá poslední věta § 127 odst. 3 OZ, která zakotvuje povinnost nahradit škodu v případě, kdy vznikne při takovém vstupu. Odpovědnost je omezena tím, že se může jednat pouze o škodu na sousedním pozemku nebo na sousední stavbě. Důležité je však především to, že se jedná o případ absolutní objektivní odpovědnosti za škodu. Ten, kdo škodu způsobil, je povinen ji nahradit bez ohledu na to, šlo-li o zaviněné způsobení škody, nebo nikoliv, své povinnosti se přitom nemůže zprostit. Jde tedy jednoznačně o odpovědnost za náhodu, a to de facto bez omezení. Byla-li škoda způsobena v souvislosti se vstupem a jde-li o škodu na pozemku nebo stavbě, bude osoba, která v souladu s § 127 OZ na pozemek vstoupila povinna nahradit i škodu, která vznikne v důsledku vyšší moci.

Nový občanský zákoník se zdá být při formulování obdobné situace mírnější. V § 1021 OZ pouze konstatuje, že souseď nahradí vlastníkovu pozemku škodu, která je v souvislosti se vstupem vlastníkovu způsobena. Dovětek o nemožnosti zproštění takové odpovědnosti byl vypuštěn. Nicméně z důvodové zprávy lze zjistit, že ačkoliv se v novém občanském zákoníku výslovně neuvádí, že by se povinný nemohl této povinnosti zprostit, je to jen proto, že to není třeba zdůrazňovat, *neboť to vyplývá již z toho, že ustanovení neuvádí liberační důvody.*¹⁷¹

¹⁷⁰ ELIÁŠ, Karel. *Občanský zákoník: velký akademický komentář : úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Sv. I. Praha: Linde, 2008, s. 553 – 554. *Zákony - komentáře* (Linde). ISBN 978-807-2016-877.

¹⁷¹ Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku, Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html> [cit. 1 -5-2012].

4.2.4 Některé další (nové) případy odpovědnosti za náhodu podle nového občanského zákoníku

Prvním případem, který je možné zmínit je škoda na nemovité věci upravená v § 2926 NOZ . Kdo podle tohoto ustanovení, byť oprávněně provádí nebo zajišťuje práce, jimiž se jinému působí škoda na nemovité věci, nebo jimiž se držba nemovité věci znemožní nebo podstatně ztíží, nahradí škodu z toho vzniklou. Při bližším pohledu jde o ustanovení, které v částečném rozsahu nahrazuje dnešní § 420a OZ, resp. přebírá jeho znění. Nicméně toto ustanovení není na rozdíl od § 420a OZ spojeno s provozní činností.

Zajímavou je především koncepce odpovědnosti. Formulace zákonného textu je poměrně stručná a na první pohled nedává jednoznačná vodítka o tom, jaký charakter náhradová povinnost bude mít. Stačí však jen připomenout již zmíněný § 1021 NOZ, který má téměř totožné znění a rovněž neobsahuje žádný liberační důvod. V § 1021 NOZ se jedná o případ tzv. absolutní objektivní odpovědnosti a stejně bude nutné vyložit i § 2926 NOZ. Povinnost k náhradě bude tedy dána i tehdy, byla-li škoda způsobena vyšší mocí.

Další zajímavou, dnes neupravenou situací je škoda způsobená zvířetem obsažená v § 2933 až 2935 NOZ. Podle těchto ustanovení platí, že způsobí-li škodu zvíře, nahradí ji jeho vlastník, ať již bylo pod jeho dohledem nebo pod dohledem osoby, které vlastník zvíře svěřil, anebo se zatoulalo nebo uprchlo. Osoba, které zvíře bylo svěřeno nebo která zvíře chová nebo jinak používá, nahradí škodu způsobenou zvířetem společně a nerozdílně s vlastníkem. Vlastník zvířete zde tedy odpovídá zjevně za porušení své povinnosti o zvíře řádně pečovat, odpovídá i za volbu nevhodné osoby, již bylo zvíře svěřeno. Vedle toho však odpovídá i za náhodu.

Vlastník zvířete se podle § 2934 NOZ může své povinnosti k náhradě zprostit, slouží-li domácí zvíře vlastníku k výkonu povolání či k jiné výdělečné činnosti nebo k obživě, anebo slouží-li jako pomocník pro osobu se zdravotním postižením, v případě, že prokáže, že při dozoru nad zvířetem nezanedbal

potřebnou pečlivost, anebo že by škoda vznikla i při vynaložení potřebné pečlivosti. Za týchž podmínek se povinnosti k náhradě zproští i ten, komu vlastník zvíře svěřil. Pokud zvíře odejme svémocně třetí osoba, musí škodu způsobenou zvířetem nahradit sama, za předpokladu, že vlastník nebo osoba, které vlastník zvíře svěřil, prokáže, že odnětí nemohli rozumně zabránit. Pokud se jim tuto skutečnost prokázat nepodaří, budou odpovídat společně a nerozdílně.

Ten, kdo zvíře odejme svémocně, se však své povinnosti k náhradě škody způsobené zvířetem nemůže zprostit vůbec. Toto pravidlo má zjevně sankční povahu. Vyloučení možnosti liberace nutně vede k tomu, že bude muset být nahrazena i škoda způsobená vyšší mocí.

Na škodu způsobenou zvířetem navazuje škoda způsobená věcí, která musí mít s ohledem na vydělení zvířat z věcí (§ 494 NOZ) samostatnou úpravu. Vedle § 2936 NOZ, který byl zmíněn již v rámci výkladu o § 421a OZ, je zásadním ustanovením § 2938 NOZ. Podle něj v případě zřícení budovy nebo odloučení její části v důsledku vady budovy nebo jejího nedostatečného udržování nahradí její vlastník škodu z toho vzniklou. Společně a nerozdílně s ním hradí škodu předešlý vlastník, má-li škoda příčinu v nedostatku vzniklém za trvání jeho vlastnického práva a svého nástupce na tento nedostatek neupozornil. Povinnost právního předchůdce je omezena časovou lhůtou, ke škodě musí dojít nejpozději do roka od zániku jeho vlastnického práva. To neplatí, pokud se jedná o takový nedostatek, o kterém nástupce musel vědět.

Lze dovodit, že škoda bude hrazena i v případě, že vznikne náhodou. Ve většině případů lze však očekávat, že se bude jednat o specifický případ zaviněné nehody, neboť zřízení má mít vždy alespoň z části původ ve vadném stavu budovy. Vadný stav budovy pak bude zpravidla zapříčiněn nedbalou výstavbou či údržbou budovy. Ustanovení (obdobně jako § 1021 či 2926 NOZ) neobsahuje žádný liberační důvod.

5. Náhoda v rámci úpravy dalších vybraných institutů občanského práva

Náhoda a nahodilost se projevují v rámci závazkových právních vztahů i v řadě dalších souvislostí, které bezprostředně nesouvisejí s náhradou škody. Náhoda je zde v základu pojímána stejně, nicméně s jejím nastoupením jsou spojené jiné následky. Pokud byla kategorizace projevů náhody v rámci deliktního práva obtížná, je v dále uvedených případech s ohledem na jejich roztržitost a do značné míry samostatnost téměř nemožná. Přesto je při výkladu proveden pokus o určité tematické rozčlenění do dvou základních skupin, byť není určité zcela jednoznačné a bohužel ani výstižné.

5.1 Náhoda v souvislosti s plněním závazku

K podobným principům, jaké je možné najít u vyloučení odpovědnosti za škodu, která byla způsobena náhodou, můžeme přiřadit i pravidlo zakotvené v § 640 OZ. Toto ustanovení spadá do úpravy smlouvy o dílo. Platí přitom, že bylo-li *dílo zmařeno náhodou* před dobou splnění, ztrácí zhotovitel nárok na odměnu. Zhotovitel je tedy povinen provést dílo na své nebezpečí. Pokud nesplní kvůli náhodě, půjde to k jeho tíži. Z dikce ustanovení je zřejmé, že není podstatné, o jaký typ náhody se jedná. Zhotovitele tak budou postihovat dokonce objektivně nepředvídatelné a neodvratitelné okolnosti, tedy i vyšší moc. Jde jen o modifikaci již uvedené zásady *casus sentit dominus*.

Prvek náhody se silně projevuje i v rámci institutu *nemožnosti plnění*. Této problematice se dotýká hned několik ustanovení občanského zákoníku (zejména § 37 odst. 2, § 50a odst. 3, § 575 an., ale i § 561 OZ). Poměrně stručné a nijak koncentrované vymezení nemožnosti v občanském zákoníku ani zdaleka neodpovídá teoretické komplikovanosti, která je s tímto institutem dlouhodobě spjata. Složitost se projevuje už jen v tom, podle kolika kritérií je možné nemožnost plnění kategorizovat. Setkáme se tak s nemožností plnění počáteční a následnou, částečnou a úplnou, objektivní a subjektivní či zaviněnou a nezaviněnou. Z pohledu zkoumaného tématu jsou zajímavá především poslední dvě dělení. Účinná právní úprava vychází z objektivní nemožnosti plnění. Subjektivní okolnosti, které jsou na straně dlužníka, nemají zpravidla vliv na další

trvání závazku popřípadě na jeho změnu.¹⁷² Nejde-li o počáteční nemožnost plnění, která vede bez dalšího k neplatnosti smlouvy, měly by okolnosti bránící splnění povinnosti existovat *v době, kdy má být povinnost splněna*, není tu přitom rozhodné, zda dotyčná okolnost má charakter překážky dočasné nebo trvalé.¹⁷³ Základním následkem nemožnosti plnění je potom zánik povinnosti dlužníka plnit. Podle dnešní zákonné úpravy platí, že plnění není nemožné, lze-li je uskutečnit i za ztížených podmínek, s většími náklady nebo až po sjednaném čase (§ 575 odst. 2 OZ). Je-li nemožné splnit jen část předpokládaného plnění, zanikne povinnost jen, pokud jde o tuto část. Přitom je zachováno právo věřitele od smlouvy odstoupit. Jestliže však vyplývá z povahy smlouvy nebo z účelu plnění, jež byl dlužníkovi znám v době uzavření smlouvy, že plnění zbytku závazku nemá pro věřitele žádný hospodářský význam, zaniká závazek v celém rozsahu, ledaže věřitel bez zbytečného odkladu poté, kdy se o nemožnosti části plnění dozvěděl, sdělí dlužníkovi, že na zbytku plnění trvá (§ 575 odst. 3 OZ).

Je jasné, že takto koncipovaná nemožnost plnění může nastat i nezávisle na lidské vůli, ať již na straně věřitele, tak i na straně dlužníka. Nemožnost plnění tedy může vzniknout i na základě nezaviněných skutečností, tedy i na základě náhody. Typicky může být nemožnost plnění vyvolána vyšší mocí. V literatuře se lze setkat s rozsáhlým rozbořem *vztahu tzv. vyšší moci a nemožnosti splnění*. Zkoumána byla zejména otázka, jedná-li se o dva pojmy svým obsahem totožné, či zda je mezi nimi nějaký rozdíl a v čem spočívá. Jisté je, že nejde o synonyma, a proto také jejich zaměňování je z teoretického hlediska nesprávné.¹⁷⁴ Nemožnost plnění může být způsobena zaviněným protiprávním jednáním a v takovém případě nebude možné o náhodě, popřípadě vyšší moci hovořit.

V případech, kdy bude nemožnost plnění vyvolána vyšší mocí, dochází pouze k zániku povinnosti plnit. Povinnost k náhradě škody tu nevznikne.¹⁷⁵

¹⁷² ELIÁŠ, Karel. *Občanský zákoník: velký akademický komentář : úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Sv. I. Praha: Linde, 2008, s. 1680. *Zákony - komentáře* (Linde). ISBN 978-807-2016-877.

¹⁷³ KANDA, Antonín. *Vliv změny poměrů na trvání závazků*. Praha: Academia, 1966, s. 94.

¹⁷⁴ KANDA, Antonín. *Vliv změny poměrů na trvání závazků*. Praha: Academia, 1966, s. 94.

¹⁷⁵ ELIÁŠ, Karel. *Občanský zákoník: velký akademický komentář : úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Sv. I. Praha: Linde, 2008, s. 1683. *Zákony - komentáře* (Linde). ISBN 978-807-2016-877.

V souladu s § 577 odst. 2 OZ je však zřejmé, že právo na vydání bezdůvodného obohacení tím není dotčeno.

Případem nemožnosti plnění závazku způsobené vyšší mocí například spočívající v živelné katastrofě (např. větrná smršť, mráz v době vegetačního cyklu, sucho, katastrofální deště aj.), která způsobí neúrodu plodiny, jež je předmětem plnění sjednaného závazku. Je jasné, že v tomto případě je nastoupení účinků vyšší moci svým charakterem pro dlužníka zpravidla neodvratitelné.¹⁷⁶

Do problematiky plnění závazků minimálně z části tematicky zasahuje i tzv. *přechod nebezpečí nahodilé zkázy věci*.¹⁷⁷ Jedná se zpravidla o sankci, která je přímo ze zákona (vyloučit však nelze a priori ani smluvní ujednání) uložena zavázanému, který poruší svojí povinnost. Podle občanského zákoníku jde typicky o situaci, kdy se věřitel dostane do prodlení, protože nepřijal řádně nabídnuté plnění nebo neposkytl v době plnění součinnost potřebnou ke splnění dluhu (§ 522 OZ). Vedle povinnosti uhradit náklady, které dlužníkovi vzniknou, na něj přechází nebezpečí nahodilé zkázy věci, kterou nepřevzal.

Na podobných základech je postavena i výhrada vlastnického práva podle § 601 OZ, na základě které dochází ke změně vlastnictví k prodané movité věci až po zaplacení kupní ceny. V takové situaci se může rozejít okamžik převzetí věci a okamžik nabytí vlastnického práva. Kupující, ač ještě není vlastníkem, nese nebezpečí nahodilé zkázy a nahodilého zhoršení od okamžiku odevzdáním věci, nikoliv až od vzniku vlastnictví.

V obou těchto případech je prolomena zásada *casus sentit dominus*, neboť náhoda, zde nemusí postihnout vlastníka, ale osobu jinou.

V některých situacích je řešena otázka *hrazení nákladů*, které vznikly pouze náhodou. V občanském zákoníku se s takovou úpravou můžeme setkat v již zmiňovaném § 732 OZ. Zanikne-li příkazní smlouva odvoláním, je příkazce povinen nahradit příkazníkovi, vedle utrpěné škody, i náklady vzniklé do odvolání a přísluší-li příkazníkovi odměna, i její část odpovídající provedené práci. To platí i tehdy, bylo-li dokončení příkazního jednání zmařeno náhodou, ke které nedal

¹⁷⁶ Je však možné si představit i situace, kdy sice nastane objektivní nepříznivá skutečnost (např. sucho), dlužník má však možnost jí čelit (např. použitím existujícího zavlažovacího zařízení). V takovém případě jsou následky události odvratitelné a o vyšší moc se jednat nebude.

¹⁷⁷ Velmi blízko má tato problematika pochopitelně i k náhradě škody.

příkazník podnět. Povinnost k náhradě nákladů vzniklých náhodou zde bude totožná, jako u škody vzniklé v obdobné situaci (viz výše).

S hrazením nákladů vzniklých náhodou je možné se setkat i v některých zvláštních předpisech. Příkladem může být v § 32 zákona č. 26/2000 Sb., o veřejných držbách, který řeší o předání předmětu dražby jejímu vydražiteli. Platí tu obecné pravidlo, že veškeré náklady spojené s předáním a převzetím předmětu dražby nese vydražitel. Tato povinnost však nebude dána v případě, jestliže je způsobil svým zaviněním bývalý vlastník nebo dražebník nebo jestliže jim tyto náklady vznikly náhodou, která se jim přihodila.

Podobné pravidlo je možné najít i v procesních předpisech. Například § 147 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, stanoví, že účastníku nebo jeho zástupci může soud uložit, aby hradili náklady řízení, které by jinak nebyly vznikly, jestliže je způsobili svým zaviněním nebo jestliže tyto náklady vznikly náhodou, která se jim přihodila. Obdobnou úpravu obsahuje hned několik ustanovení zákona č. 182/2006 Sb., insolvenční zákon (např. § 203 odst. 4, § 267 odst. 3).

Nastoupení náhody může vést i k *prodloužení lhůt*. Takovou úpravu můžeme nalézt hned na několika místech zákon č. 191/1950 Sb., směnečný a šekový řád. Podle čl. I. § 54 tohoto zákona platí, že v případě, kdy včasnému předložení směnky nebo její včasné protestaci vadí nepřekonatelná překážka, prodlužují se lhůty stanovené pro tyto úkony. Za nepřekonatelnou překážku zákon považuje *zákonné ustanovení některého státu nebo jiný případ vyšší moci*. Zákon si tedy vyšší moc, jakožto případ kvalifikované náhody, definuje specificky pro své vlastní potřeby. Zároveň je v odst. 6 téhož ustanovení uvedeno, že případy vyšší moci nepředstavují skutečnosti, které se týkají toliko osoby majitele nebo toho, koho majitel pověřil k tomu, aby předložil směnku nebo učinit protest. Nastane-li vyšší moc, je majitel povinen neprodleně dát zprávu svému indosantu o případu vyšší moci, vyznačit tuto zprávu na směnce nebo přívěsku a připojit datum a podpis. Pomine-li vyšší moc, musí majitel neprodleně předložit směnku k přijetí nebo k placení a případně učinit protest. Pokud by vyšší moc trvala déle než třicet dní po splatnosti směnky, lze vykonat postih, aniž je třeba předložit směnku nebo učinit protest.

Obdobnou úpravu lze nalézt v čl. II. § 48 téhož zákona pro včasné předložení šeku, včasnou protestaci nebo zjištění stejného významu šeku.

5.2 Náhoda a nahodilost v kontextu tzv. odvážných smluv

Náhoda je vlastní i tzv. smlouvám odvážným (aleatorním), jejichž imanentním znakem je vždy určitý prvek nejistoty a nahodilosti. Mezi aleatorní smlouvy tradičně řadíme pojistnou smlouvu, kterou je třeba odlišit od sázky a hry.

Pokud jde o sázku a hru, jejím účelem je stvrzení vítězství nebo spekulace na zisk. Naproti tomu u pojištění není obohacení oprávněné osoby, nýbrž potřeba mít k dispozici peněžitou sumu pro určitou eventuální situaci, která buď sama vyvolá onu majetkovou potřebu, anebo činí žádoucím uspokojení již existujících potřeb určité osoby nebo osob; účelem pojištění není obohacení oprávněné osoby.

5.2.1 Pojistná smlouva

Na prvním místě je nutné zmínit pojištění, resp. přesněji řečeno *pojistnou smlouvu*. Úprava pojistné smlouvy byla dlouho součástí přímo občanského zákoníku (a mělo by to tak být i v novém občanském zákoníku), v současné době je však upravena v samostatném zákoně č. 37/2004 Sb., zákon o pojistné smlouvě. Na základě *pojištění vzniká závazek poskytnout za úplatu ve sjednaném rozsahu plnění, nastane-li předem určená nahodilá událost týkající se pojistného rizika*.¹⁷⁸ V nejobecnějším smyslu slova se tedy na základě pojistné smlouvy pojistitel zavazuje v případě vzniku nahodilé události poskytnout ve sjednaném rozsahu plnění a pojistník se zavazuje platit pojistiteli pojistné. Z již uvedeného je patrné, že pojištěním se poskytuje ochrana jen před následky nahodilých událostí.¹⁷⁹ Samotná pojistná událost je přitom definována přímo v § 3 písm. b) zákona o pojistné smlouvě. Jde o nahodilou skutečnost, která blíže označená v pojistné smlouvě nebo ve zvláštním právním předpisu, na který se pojistná smlouva odvolává, s níž je spojen vznik povinnosti pojistitele poskytnout pojistné plnění. Nahodilá skutečnosti je pak vymezena jako skutečnost, která je možná, ale u které

¹⁷⁸ KNAPPOVÁ, Marta, Jiří ŠVESTKA a Jan DVOŘÁK. *Občanské právo hmotné*. 4., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: ASPI, 2006, s. 318. ISBN 80735713154.

¹⁷⁹ KNAPPOVÁ, Marta, Jiří ŠVESTKA a Jan DVOŘÁK. *Občanské právo hmotné*. 4., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: ASPI, 2006, s. 339. ISBN 80735713154.

není jisté, zda v době trvání soukromého pojištění vůbec nastane, nebo není známa doba jejího vzniku (§ 3 písm. a) zákona o pojistné smlouvě). Tato definice pojistné události je tradiční a nedoznala ani po vydání zákona o pojistné smlouvě výraznějších změn.¹⁸⁰ Za nahodilou událost se považuje například požár, povodeň, havárie motorového vozidla. *Jde-li o události týkající se lidského života nebo jeho délky, je nahodilá i taková událost, o níž účastníci pojištění vědí, že vzniknout musí, avšak nemohou v době sjednání pojištění určit, kdy se tak stane, popř. zda se tak stane v době, na kterou bylo pojištění sjednáno; nahodilost spočívá pak v časové neurčitelnosti této události (smrt, dožití určitého dne nebo věku).*¹⁸¹

Z uvedeného je patrné, že nastoupení účinků pojistné smlouvy je vždy spojeno s náhodou. Nahodilost lze přitom rozčlenit od dvou kategorií. Jde-li o událost, u které lze důvodně přepokládat, že nastane, v době vzniku pojištění se však neví, zda se tak vůbec stane, mluví se o nahodilosti absolutní. Jde-li o událost týkající se lidského života nebo jeho délky, je sice nepochybné, že taková událost nastane, nelze však přesně určit, kdy tomu bude. V takovém případě se zpravidla hovoří o nahodilosti relativní.¹⁸²

5.2.2 Sázka a hra

Druhým případem aleatorních smluv vázaných na prvek nahodilosti je sázka a hra (§ 845 OZ). Sázka je většinou pojímána jako příslib plnění, nastane-li určitá událost. *Událostí může být jak událost, která dosud nenastala, teprve v budoucnu očekávaná, tak i potvrzení správnosti či uskutečnění určité události, která již nastala, ale není jisto, zda se skutečně stala.*¹⁸³ Může tak jít například o ověření správnosti tvrzení, které bylo mezi subjekty sázky sporné.

¹⁸⁰ Například v komentáři J. Švestky v publikaci ČEŠKA, Zdeněk, KABÁT, Jozef, ONDŘEJ, Josef.; ŠVESTKA, Jiří et al. *Občanský zákoník komentář. Díl II.* Praha: Panorama, 1987, se na straně 330 v komentáři k § 355 spojuje vznik práva na plnění z pojistné smlouvy.

¹⁸¹ KRATOCHVÍL, Zdeněk. *Nové občanské právo.* Praha: Orbis, 1965, s. 457.

¹⁸² KNAPPOVÁ, Marta, Jiří ŠVESTKA a Jan DVOŘÁK. *Občanské právo hmotné. 4., aktualiz. a dopl. vyd.* Praha: ASPI, 2006, s. 340. ISBN 80735713154.

¹⁸³ ELIÁŠ, Karel. *Občanský zákoník: velký akademický komentář : úplný text zákona skomentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008.* Sv. I. Praha: Linde, 2008, s. 2398. *Zákony - komentáře (Linde).* ISBN 978-807-2016-877.

V případě hry je, na rozdíl od sázky, k dosažení výsledku vždy nutná určitá aktivita smluvních stran. Nejde tedy jen o výše uvedené „ověření“ správnosti.

V obou případech je nezbytným znakem nahodilost v podobě nejistoty výsledku. Je přitom zřejmé, že náhoda může být jediným předpokladem, který povede k výsledku (např. ruleta, výherní automaty). U některých typů her a sázek může však být vliv nahodilosti snižen vázaností výsledku na určité vlastnosti, schopnosti či dovednosti hráčů (např. karetní hry, šachy).¹⁸⁴

Lze jen doplnit, že na stejné koncepci stojí i zákon č. 202/1990 Sb., o loteriích a jiných podobných hrách, který v § 1 odst. 2 za loterii (nebo jinou podobnou hru), považuje takovou hru, jíž se účastní dobrovolně každá fyzická osoba, která zaplatí vklad (sázku), jehož návratnost se účastníkovi nezaručuje. O výhře nebo prohře rozhoduje náhoda nebo předem neznámá okolnost nebo událost uvedená provozovatelem v předem stanovených herních podmínkách. Nezáleží přitom na tom, provádí-li se hra pomocí mechanických, elektronickomechanických, elektronických nebo obdobných zařízení.

6. Obecné pojetí náhody v německém občanském zákoníku

Ačkoliv se pojem náhoda, příp. adjektivum náhodný v německém občanském zákoníku (dále jen „BGB“) ¹⁸⁵, vyskytuje stejně jako v českém právním řádu, tak ani tady nenalezneme jeho legální definici. BGB byl přijat roku 1896 s účinností od 1. ledna 1900 až do současnosti. Pochopitelně byl několikrát novelizován; jedna ze zásadních novel, označovaná jako modernizace závazkového práva (*Schuldrechtsmodernisierung*) proběhla v roce 2002. ¹⁸⁶

¹⁸⁴ ŠVESTKA, Jiří., SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK, Milan et al. *Občanský zákoník II. § 460 až 880. Komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 2351 an. Velké komentáře. ISBN 978-807-4001-086.

¹⁸⁵ BGB znamená zkráceně „Bürgerliches Gesetzbuch“, tedy zákon č. 195/1895 říšské Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Zkratka BGB se používá vždy v této podobě (nikoliv např. burg. ges. či b.g.b.).

¹⁸⁶ Aktuální verze BGB je dostupná na stránkách Spolkového ministerstva spravedlnosti: <http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/> O novele německého závazkového práva srov. např.

Obecně o pojmu náhoda bylo již pojednáno v předchozích kapitolách. Pro srovnání lze uvést výklad hesla jednoho z nejobsáhlejších německých právnických slovníků. *Obecně je náhoda událost, u které nelze rozpoznat nějakou zákonitost. V oblasti práva je náhoda především událostí, kterou člověk nezavinil. Náhoda tak stojí v protikladu k nějaké události způsobené zaviněním.*¹⁸⁷ Pojem náhody lze také hrubě nastínit jako neznalost příčin, kdy člověk čelí něčemu nepochopitelnému, nečekanému, nepředvídatelnému a nenadálému.¹⁸⁸

Německý právní řád spojuje s náhodou různé právní následky. Zásadně každý nese sám škodu způsobenou náhodou. Dalším následkem je, že pokud bude následná nemožnost plnění způsobená náhodou, dlužník je zproštěn povinnosti plnit. Za náhodu ručí ale dlužník v prodlení nebo zloděj (*fur semper in mora*) nebo osoba s objektivní odpovědností.¹⁸⁹

Deliktní právo lze rozdělit do 6 základních skupin¹⁹⁰ podle skutkových podstat zavinění:

- odpovědnost za zaviněné jednání
- odpovědnost za vyvratitelné předpokládané zavinění
- objektivní odpovědnost
- odpovědnost za třetího
- povinnost k náhradě z důvodů spravedlnosti
- odpovědnost za náhodu.

KRAJEWSKI, Markus. The New German Law of Obligations. In: *European business law review*. Kluwer Law International, 2003, roč. 2003, č. 14. s. 201 – 215. ISSN 0959-6941.

¹⁸⁷ TILCH, Horst a Frank ARLOTH. *Deutsches Rechts-Lexikon*. 3. Aufl. München: C.H. Beck, 2001. s. 4961. Autor hesla Dr. Gerhard Köbler. ISBN 34064805433.

¹⁸⁸ MEDER, Stephan. *Schuld, Zufall, Risiko: Untersuchungen struktureller Probleme privatrechtlicher Zurechnung*. Frankfurt am Main: V. Klostermann, c1993, s. 15. ISBN 34-650-2601-2.

¹⁸⁹ TILCH, Horst a Frank ARLOTH. *Deutsches Rechts-Lexikon*. 3. Aufl. München: C.H. Beck, 2001. s. 4961. Autor hesla Dr. Gerhard Köbler. ISBN 34064805433.

¹⁹⁰ MEDICUS, Dieter. *Bürgerliches Recht: eine nach Anspruchsgrundlagen geordnete Darstellung zur Examensvorbereitung*. 21., neu bearb. Aufl. Köln: Carl Heymanns Verlag, 2007, 445 – 449 s. Academia iuris. ISBN 978-345-2264-305.

Do objektivní odpovědnosti zahrnujeme § 231 BGB (svépomoc v omylu), § 701 BGB (odpovědnost pohostinských zařízení) a § 833 BGB (odpovědnost chovatele zvířat).

Odpovědnost za náhodu se vyskytuje u § 287 BGB (odpovědnost za prodlení), § 582a BGB (převzetí věci za odhadovanou hodnotu), § 732 BGB (vrácení předmětu při vypořádávání majetku společnosti), § 848 BGB (odpovědnost za náhodu při odnětí věci), 2380 BGB (přechod nebezpečí, užitků a věcných břemen při dědické kupní smlouvě). Pod tuto odpovědnost by se mohla podřadit i ustanovení § 670 BGB (analogicky náhrada nákladů u příkazní smlouvy), § 675 BGB (obstarávání obchodu za odměnu) a § 683 BGB (náhrada nákladů jednatele) jako specifická rizika při činnosti.¹⁹¹ Nejedná se ovšem o taxativní vymezení, neboť náhoda se vyskytuje i v jiných ustanoveních, a to nejen BGB.

Výchozím ustanovením je § 287 BGB, který obecně upravuje dlužníkovu odpovědnost za prodlení, proto se mu také budu věnovat podrobněji.¹⁹² Ustanovení § 287 BGB zní: „*Dlužník musí během prodlení odpovídat za každou nedbalost. Odpovídá kvůli plnění i za náhodu, ledaže by škoda byla vznikla i při včasném plnění.*“ Při prodlení dlužníka dojde ke zpřísnění jeho odpovědnosti, a to v případech, kdy by jinak odpovídal za každou nedbalost, včetně hrubé nebo v případech, kdy má povinnost věc pečlivě opatrovat tak, jak by postupoval při opatrování vlastních záležitostí.

Odpovědnost v případě náhody se vztahuje pouze na předmět plnění, kvůli kterému, aniž by to zapříčinil dlužník, vzniklo dlužníkovi zhoršení situace nebo zánik či zkáza předmětu plnění.¹⁹³ To se vztahuje např. k dárci (§ 521 BGB), dále k výpůjčitelu (§ 599 BGB), taktéž k nálezci (§ 968 BGB), který ručí za úmysl i hrubou nedbalost, nebo v případě bezplatné úschovy (§ 690 BGB),

¹⁹¹ MEDICUS, Dieter. *Bürgerliches Recht: eine nach Anspruchsgrundlagen geordnete Darstellung zur Examensvorbereitung*. 21., neu bearb. Aufl. Köln: Carl Heymanns Verlag, 2007, 445 – 449 s. Academia iuris. ISBN 978-345-2264-305.

¹⁹² *Der Schuldner hat während des Verzugs jede Fahrlässigkeit zu vertreten. Er haftet wegen der Leistung auch für Zufall, es sei denn, dass der Schaden auch bei rechtzeitiger Leistung eingetreten sein würde.*

¹⁹³ MUSIELAK, Hans-Joachim. *Grundkurs BGB: eine Darstellung zur Vermittlung von Grundlagenwissen im bürgerlichen Recht mit Fällen und Fragen zur Lern- und Verständniskontrolle sowie mit Übungsklausuren*. 11., neu bearbeitete Aufl. München: Verlag C.H. Beck, 2009, s. 244 – 245. ISBN 978-340-6594-137.

kdy uschovatel ručí jen za takovou péči, kterou by vynakládal ve vlastních záležitostech.

Ve druhé větě § 287 BGB je stanoveno, že dlužník odpovídá za náhodu, ovšem je zde možnost liberace, a to za předpokladu, že nebude odpovídat za škodu, pokud by nastala i v případě včasného plnění. Nicméně, nejedná se o absolutní odpovědnost za každou náhodu, ale pouze za tu, kterou svým protiprávním jednáním umožnil. Přitom je vztah mezi náhodnou událostí na straně jedné a prodlení na straně druhé, během kterého je událost uskutečněna, velmi zvláštní, neboť ustanovení § 287 BGB, věta druhá, neobsahuje úpravu, pokud se náhodná událost a z toho výsledná překážka plnění ukáže jako následek příčinné souvislosti.

V první řadě jde o časovou souvislost a o to, že na dlužníka v prodlení bude uvaleno riziko plnění. V rámci § 287 BGB, druhé věty, je odpovědnost za náhodu vyloučena, pokud by škoda nastala také u včasného plnění. Především v první řadě je u tohoto liberačního důvodu poukazováno na důkaz hypotetické události vzhledem ke konkrétnímu případu, že stejnou náhodnou událostí je ta, která by skutečně vedla k překážce plnění a hypoteticky by rovněž postihla i věřitele.

Něco jiného ale platí, vzhledem k systematickému uspořádání § 287 BGB věty první, ve které je uvedeno, že pokud dlužník způsobil překážku plnění, nebo když se to ukáže jako kauzální následek jeho prodlení, které škodu zapříčinilo, tak je za škodu vzniklou v rozsahu odpovědnosti za náhodu odpovědný a nárok na náhradu škody nastoupí na místo povinnosti plnit.¹⁹⁴

Odpovědnosti za náhodu se ustanovení § 582a BGB týká pouze prvního odstavce věty první, která zní: *„Jestliže si pronajme nájemce pozemku inventář za odhadovanou cenu se závazkem, že ho vrátí při skončení nájemného vztahu v odhadované hodnotě, potom nese riziko náhodného zániku a náhodného zhoršení inventáře“*.¹⁹⁵ Toto ustanovení je systematicky zařazeno v pátém titulu

¹⁹⁴ GEBAUER, Martin. *Hypothetische Kausalität und Haftungsgrund: Untersuchungen struktureller Probleme privatrechtlicher Zurechnung*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2007, s. 312–323. ISBN 978-316-1493-225.

¹⁹⁵ *Übernimmt der Pächter eines Grundstücks das Inventar zum Schätzwert mit der Verpflichtung, es bei Beendigung des Pachtverhältnisses zum Schätzwert zurückzugewähren, so trägt er die Gefahr des zufälligen Untergangs und der zufälligen Verschlechterung des Inventars. Innerhalb der Grenzen einer ordnungsmäßigen Wirtschaft kann er über die einzelnen Inventarstücke verfügen.*

BGB – nájemní smlouva, ale liší se od nájemní smlouvy tím, že předmět této smlouvy může být pouze věc, ze které může mít nájemce plody nebo jiný užitek. Nájemce je povinen tento inventář vrátit v odhadované hodnotě a během trvání smlouvy s ním nakládat s péčí řádného hospodáře. Pokud je mezi odhadovanou cenou převzatého inventáře a hodnotou, kterou má při vrácení, rozdíl, je pronájemce povinen tento rozdíl zaplatit. Přičemž platí, že se jedná o objektivní odpovědnost, tedy riziko náhody nese pronájemce, se kterým už s tím vstupuje do závazkového vztahu. Pokud dojde ke zhodnocení inventáře, pronajímatel může odmítnout hodnotu, která jej zhodnotila, odmítnutím přechází vlastnictví na nájemce. Nájemce totiž není vlastníkem věcí po dobu trvání smlouvy, ani těch, o které zhodnotil inventář. Nicméně dle recentní judikatury se ani pronajímatel nestává automaticky vlastníkem, nýbrž je potřeba právního titulu nabytí vlastnictví, a to na základě smlouvy o převodu (§ 929, § 930 BGB).¹⁹⁶

Dalším ustanovením, které patří do skupiny odpovědnosti za náhodu je § 732 BGB, které zní: *„Předměty, které společník přenechal společnosti na užívání, se mu musí vrátit. Za náhodně zničený anebo poškozený předmět nemá právo žádat náhradu“*.¹⁹⁷ Aby společník nemohl uplatnit právo na náhradu škody, musí jít o náhodné zničení nebo poškození předmětu. Není-li tomu tak, může škodu požadovat po obchodním vedení, neboť porušilo povinnost péče řádného hospodáře a způsobilo tím tak společníkovi škodu, za kterou odpovídá (§ 708 BGB). Tato úprava se týká obchodních společností a vzhledem k zaměření práce je její zmínění pouze okrajové.

S ustanovením § 287 BGB částečně souvisí § 848 BGB.¹⁹⁸ Celé ustanovení zní: *„Osoba, která je povinná vrátit věc, kterou odebrala jiné osobě nedovoleným konáním, je zodpovědná i za náhodnou ztrátu, za náhodnou*

¹⁹⁶ Rozsudek Vrchního zemského soudu v Düsseldorfu ze dne 27. května 2010, sp. zn. I 10 U 147/09. Dostupné z: <http://openjur.de/u/147673.html>.

¹⁹⁷ *Gegenstände, die ein Gesellschafter der Gesellschaft zur Benutzung überlassen hat, sind ihm zurückzugeben. Für einen durch Zufall in Abgang gekommenen oder erschlechterten Gegenstand kann er nicht Ersatz verlangen.*

¹⁹⁸ *Wer zur Rückgabe einer Sache verpflichtet ist, die er einem anderen durch eine unerlaubte Handlung entzogen hat, ist auch für den zufälligen Untergang, eine aus einem anderen Grund eintretende zufällige Unmöglichkeit der Herausgabe oder eine zufällige Verschlechterung der Sache verantwortlich, es sei denn, dass der Untergang, die anderweitige Unmöglichkeit der Herausgabe oder die Verschlechterung auch ohne die Entziehung eingetreten sein würde.*

nemožnost vydání z jiného důvodu anebo za náhodné zhoršení věci, ledaže by vzhledem k případu, došlo ztrátě, jiné nemožnosti vydání anebo zhoršení i bez odnětí.“ Jedná se o nedovolené jednání upravené v dvacátém sedmém titulu (§ 823 – 853 BGB) spolu s dalšími odpovědnostními vztahy. Ustanovení § 848 BGB opět poukazuje na zásadu *fur semper in mora*, neboť se vyžaduje, aby věc byla odňata nedovoleným, tedy protiprávním jednáním. Ten, který odejme věc, se v podstatě stává dlužníkem dle § 287 BGB, jak implicitně vyplývá, ovšem není zde již potřeba jeho prodlení. Pokud dojde k protiprávnímu odejmutí věci, je jasné, že osoba ví, že věc není jejím vlastnictvím, a proto se se od vlastníka věci nevyžaduje, aby dlužníka upomínal kvůli navrácení věci. Skutečný význam § 848 BGB spočívá ve výslovném hypotetickém kauzálním postupu, zároveň ale nestanovuje objektivní odpovědnost za následnou škodu, pouze v případě náhody.

Posledním ustanovením, které spadá do šesté skupiny je § 2380 BGB, upravuje přechod nebezpečí, užitků a věcných břemen u smlouvy, která se řadí pod kupní smlouvu (§ 433 BGB), ale s určitými odlišnostmi, neboť se jedná o speciální typ kupní smlouvy v souvislosti s dědictvím. *„Po uzavření smlouvy přechází nebezpečí, vlastnictví užitků a věcných břemen na kupujícího stejně jako náhodná škoda nebo zánik a náhodného zhoršení dědických předmětů. Od okamžiku uzavření smlouvy mu náleží oprávnění užívat předmět a nést nebezpečí poškození.*“¹⁹⁹ Je nutné podotknout, že se nejedná o závět'. Jediné, co se týká náhody, je okamžik uzavření smlouvy, při kterém přechází na kupujícího nebezpečí nahodilé škody.

¹⁹⁹ *Der Käufer trägt von dem Abschluss des Kaufs an die Gefahr des zufälligen Untergangs und einer zufälligen Verschlechterung der Erbschaftsgegenstände. Von diesem Zeitpunkt an gebühren ihm die Nutzungen und trägt er die Lasten.*

7. Závěr

Je možné shrnout, že problematika náhody je ve svých základech poměrně ustálená. Základní principy, se kterými je možné se v této oblasti setkat, jako je například zásada *casus a nullo praestatur* či *casum sentit dominus*, pocházejí již z římského práva. Stejně tak je tomu i se základní typologií náhody či s obecným vymezením vyšší moci. Vedle toho je však třeba poznamenat, že v detailech je náhoda značně proměnlivá. V právní nauce je možné najít celou řadu koncepcí, které se jí pokoušejí definovat a začlenit do struktury soukromého práva. Tyto jednotlivé přístupy jsou pak značně rozdílné, vycházejí mnohdy ze zcela odlišných východisek a dospívají k diametrálně odlišným závěrům. Pod mnohými z těchto teorií tak, jak byly vymezeny v úvodních pasážích práce, se dokonce otrásá i základní vymezení náhody jako protikladu zavinění. Značná pozornost je věnována i dělení náhody a ani v tomto případě nejdou závěry zcela konstantní. Různost výkladu můžeme najít dokonce i u tak tradičních pojmů jakými vyšší moc a prostá náhoda bezesporu jsou.

Nicméně i přes tyto značné diferentní závěry právní nauky přetrvává pojetí náhody jako události nezávislé na zavinění, jejíž nastoupení, a případně i následky se vždy vyznačují jistým stupněm nejistoty a nepředvídatelnosti, u kvalifikované náhody též neodvratitelností. Takto obecně pojímaná náhoda se projevuje v řadě právních institutů. Zároveň je třeba připomenout, že úprava náhody není koncentrována na jednom místě, a to ani pro účely svého základního vymezení. Jde tedy o značně průřezový pojem, který navíc není u jednotlivých institutů často ani výslovně zmiňován, ačkoliv se v nich jasně projevuje. Hledání náhody v občanském právu je tedy hledáním projevů nahodilosti v jednotlivých institutech, nahodilost samotná je pak zpravidla opisována jinými výrazy než termínem „náhoda“.

Nejvíce takových případů můžeme najít v rámci úpravy náhrady škody, kdy je náhoda jednak častým liberačním důvodem, stejně tak často je však i skutečností, za kterou se odpovídá, zejména v případech tzv. objektivních odpovědností. Tyto situace je možné nalézt v občanském zákoníku přímo v části šesté v rámci úpravy náhrady škody. Mnoho jiných je však zakotveno i v rámci úpravy závazkového práva, resp. jednotlivých smluvních typů (např. smlouvy příkazní, smlouvy o úschově aj.), ale například i v rámci úpravy věcných práv.

Vedle toho je možné se setkat s náhodou v rozličných situacích souvisejících s plněním, resp. splněním závazků. Zde půjde například o problematiku nemožnosti plnění, přechodu nebezpečí na věci, hrazení nahodile vzniklých nákladů atd. Samostatnou oblast pak tvoří tzv. smlouvy odvážné, tedy především smlouva pojistná, hra a sázka, pro které je náhoda vždy imanentní. Tato roztržitost a nejednotnost náhody však není ničím novým. Nelze ji například ani přičítat zastaralosti či nemodernosti občanského zákoníku. Stačí jen letný pohled do historie, aby bylo patrné, že stejně nejednotně a nejasně byla zakotvena i v obecném zákoníku občanském popřípadě v tzv. středním občanském zákoníku. Žádnou výraznější změnu v tomto směru nepřináší ani nový občanský zákoník (č. 89/2012 Sb.). V souvislosti s tímto závěrečným zhodnocením je však třeba podotknout, že to snad ani nelze vnímat jako nedostatek úpravy. Prvek náhody je v právu obsažen v natolik rozličných situacích, že sjednocující úprava snad ani není možná. Možná pak není pravděpodobně ani jednotná definice náhody.

8. Resumé

Diese These ist über einen Zufall im Zivilrecht. Ich wählte dieses Thema, weil ich daran interessiert in Schadenersatz bin. Im Einleitungskapitel schrieb ich über der dem Begriff Zufall in unsere Leben. Dies ist eine allgemeine Konzeption, besonders Zufall in Philosophie, Mathematik und in anderen Naturwissenschaften wie Physik oder Biologie.

Im folgenden Kapitel ich zergliedere dem Begriff Zufall in Recht. Anzumerken ist, dass das römische Recht die Grundlage gelegt für ein kontinentales System des Rechts wird. Derzeit setzen wir weiterhin auf die Konzepte und Prinzipien des römischen Rechts, z. B. *vis maior*, *custodia*, *casus sentit dominus* (jeder hat seinen Schaden selbst zu tragen) oder *casus a nullo praestatur* (für Zufall braucht keiner einzustehen). Diese Begriffe und Prinzipien sind immer noch Teil des Zivilrechts, obwohl das römische Recht selbst nicht mehr gültig ist.

Ein weiterer Teil ist über die Zufall in der zivilen Lehre. In Anbetracht des historischen Kontextes zerlege ich den Zeitraum bis Jahre 1950 und nach Jahre 1950, aufgeteilt haben und nach 1950, weil wurde es in dieses Jahr sogenannte „mittel Bürgerlichen Gesetzbuch“ verabschiedet.

Ich betrachte es wichtig die theoretische Abteilung des Zufalls. Insbesondere ist die Verhältnis zwischen *vis maior*, *unabwendbaren Zufall* und *einfachen Zufall*. Ein weiterer Faktor sein kann, ob der Zufall außerhalb zeigt, oder von innen, also externe und interne. Nach der Verschulden können wir dividieren der Zufall wie verschuldende Zufall, unverschuldende Zufall und gemischter Zufall (Verschulden des Entlehners und Zufall treffen zusammen).

Im folgenden Kapitel wird dem Zufall in Bezug auf Schadensersatz gewidmet, vor allem durch den Verkehr verursachten Schäden, mit der Erfüllung vertraglicher Verpflichtungen bei der Eingabe eines fremden Landes. Aufgrund der neuen Regelung das Bürgerlichen Gesetzbuch, die noch nicht wirksam, auch über die teilweise Einstellung der Zufall ich konzentriere. Das neue Bürgerliche Gesetzbuch ist eine separate Bestimmung, die dem Zufall bezieht.

Das vorletzte Kapitel enthält weitere ausgewählte Institute des bürgerlichen Rechts. Insbesondere sind die Verpflichtungen und aleatorischen Vertrages. Dies ist ein Kapitel, das verschiedene Bestimmungen über den Zufall mischt.

Letztes, sechstes Kapitel umfasst die deutsche Regelung. In Zufall ist im deutschen Zivilrecht die weder auf Vorsatz noch auf Fahrlässigkeit einer Person beruhende Ursache von Ereignissen. Grundsätzlich trägt jeder, der durch Zufall einen Schaden erleidet, diesen Schaden selbst; jedoch haften z. B. der Schuldner im Verzug und der Dieb. Letzter haftet nach dem römischen Rechtssatz *fur semper in mora*, weil er immer im Verzug ist (nämlich im Verzug der Rückgabe). Dies hat zur Folge, dass der Dieb immer für den zufälligen Untergang der Sache haftet, selbst wenn der Untergang der Sache für ihn weder vermeidbar noch vorhersehbar war.

9. Použitá literatura

TUZEMSKÁ LITERATURA

ACZEL, Amir D. *Náhoda: příručka pro hazardní hráče, zamilované, obchodníky s cennými papíry a pro všechny ostatní*. Praha: Dokořán, 2008.

BAUER, František. *O povinnosti k náhradě nepřímé škody*. Praha: Právnické nakladatelství JUDr. Václava Tomsy, 1945.

BIČOVSKÝ, Jaroslav, HOLUB, Milan. *Odpovědnost za škodu v právu občanském, pracovním, obchodním a správním: praktická příručka..* Praha: Linde, 2003

BLAHO, Peter, HARAMIA, Ivan, ŽIDLICKÁ, Michaela. *Základy římskeho práva*. 1. vyd. Bratislava: Manz, 1997

BLECHA, I., et al. *Filosofický slovník*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2. vydání, 2002, s. 86.

ČEŠKA, Zdeněk, KABÁT, Jozef, ONDŘEJ, Josef.; ŠVESTKA, Jiří et al. *Občanský zákoník komentář. Díl II*. Praha: Panorama, 1987

DAWKINS, Richard. *Boží blud: přináší náboženství útěchu, nebo bolest?*. Vyd. 1. Překlad Zuzana Gabajová. Praha: Academia, 2009, s. 142. Galileo, 25.

ELIÁŠ, Karel et al. *Občanský zákoník – Velký akademický komentář*. sv. I. Praha: Linde, 2008.

ELIÁŠ, Karel et al. *Občanský zákoník – Velký akademický komentář*. sv. II. Praha: Linde, 2008.

FABIAN, František. *Metoda Monte Carlo a možnosti jejího uplatnění*. 1. vyd. Praha: Prospektrum, spol.s.r.o., 1998, s. 116.

FIALA, Josef a Milan KINDL. *Občanské právo hmotné*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007.

FIALA, Josef et al. *Občanský zákoník. Komentář. I. díl*, 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009.

Filosofický slovník. 2., opravené a rozšířené vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1998. s. 294.

- FOLEY, Robert. *Lidé před člověkem*. Vyd. 1. Překlad Lenka Urbanová. Praha: Argo, 1998, s. 15 – 20. ISBN 80-720-3070-1.
- HENDRYCH, Dušan *Právní slovník*. Praha: C.H.Beck., 2001.
- HLAVSA, Jaroslav, TYL, Karel. *Náhrada škod způsobených provozem dopravních prostředků*. 1. vyd. Praha: Dopravní nakladatelství, 1960.
- KANDA, Antonín. *Vliv změny poměrů na trvání závazků*. Praha: Academia, 1966.
- KINCL, Jaromír, URFUS Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 2., dopl. a přeprac. vyd., V nakl. Beck 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1995.
- KNAPPOVÁ, Marta, ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan et al. *Občanské právo hmotné*. sv. 1, 5. jub. vyd., Praha: Wolters Kluwer, 2009.
- KNAPPOVÁ, Marta, ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan et al. *Občanské právo hmotné*. sv. 2, 4. vyd., Praha: Aspi, 2006.
- KNAPPOVÁ, Marta. *Povinnost a odpovědnost v občanském právu*. Praha: Academia, 1968.
- KOTOUČKOVÁ, Hana. *Historie robustních matematicko – statistických metod*. Brno, 2009. Disertační práce. Masarykova univerzita, Fakulta přírodovědecká.
- KRATOCHVÍL, Zdeněk. *Nové občanské právo*. Praha: Orbis, 1965.
- KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské 3. Právo obligační*. Praha: Všeherd, 1932.
- LUBY, Štefan. *Prevenca a zodpovednosť v občianskom práve*. sv. I. Bratislava: Vydavateľstvo slovenskej akadémie vied, 1958.
- LUBY, Štefan. *Prevenca a zodpovednosť v občianskom práve*. sv. II. Bratislava: Vydavateľstvo slovenskej akadémie vied, 1959.
- MACUR, Josef. *Odpovědnost a zavinění v občanském právu*. Brno: Univerzita J.E. Purkyně, 1980.
- Masarykův slovník naučný: lidová encyklopedie všeobecných vědomostí Díl V., N-Q*. Praha: Československý kompas, 1931. s. 19.
- MONOD. *Náhoda a nutnost: Jacques Monod v zrcadle naší doby : sborník statí*. Editor Anton Markoš. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2008

- Ottův slovník naučný nové doby: Dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému. Díl čtvrtý svazek první. Majon-Od. fotoreprintpův. vyd. Praha: Argo, 2001, s. 420.*
- PAVLÍČEK, Antonín. *Doporučuje-li se reforma norem práva občanského v příčině ručení za škodu nezaviněnou?* Praha: vlast. nákl., 1904.
- PŁOCKI, Adam a Pavel TLUSTÝ. *Pravděpodobnost a statistika pro začátečníky a mírně pokročilé. 1. vyd. Praha: Prometheus, 2007, s. 127.*
- Příruční slovník jazyka českého. Díl III., N-O. V Praze: Školní nakladatelství, 1940. xiv,1272 s. 77 – 79.*
- PSUTKA, Jindřich. *Odpovědnost za ekologické škody v občanském právu. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011.*
- RANDA, Antonín. *O závazcích k náhradě škody. 7. vyd. Praha: nákl. J. Otty, 1912.*
- REBRO, Karol, BLAHO Peter. *Rímske právo. 3., dopl. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2003.*
- ROSENTHAL, Jeffrey S. *Zasažen bleskem: podivuhodný svět pravděpodobnosti. Vyd. 1. Překlad Magdalena Hykšová. Praha: Academia, 2008, s. 272. Galileo, sv. 20.*
- ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír et al. *Komentář k obecnému zákoníku občanskému, díl V.. Praha: Linhart, 1937.*
- SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011.*
- SOKOL, Jan. *Malá filosofie člověka a Slovník filosofických pojmů. 4. rozš. vyd., (ve Vyšehradu 2.). Praha: Vyšehrad, 2004. s. 152 – 153. ISBN 80-7021-713-8.*
- SVOBODA, Emil. *Výbor prací z práva občanského a z právní filosofie. K otázce ručení za náhodu. Praha: Melantrich, 1939.*
- ŠVESTKA, Jiří. *Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku. Praha: Academia, 1966.*
- ŠVESTKA, Jiří. *Odpovědnost za škodu při provozech zvláště nebezpečných. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960.*

ŠVESTKA, Jiří., SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK, Milan et al. *Občanský zákoník I. § 1 až 459. Komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009.

ŠVESTKA, Jiří., SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK, Milan et al. *Občanský zákoník II. § 458 až 880. Komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009.

Velký slovník naučný. m/ž. 1. vyd. Praha: Diderot, 1999. s. 964 – 966.

Encyklopedie Diderot.

VSESLÝ, Vilém *Náhrada škody způsobené dopravními prostředky. Komentář k zákonu ze dne 11. července 1951, č. 61 Sb.* Praha: Orbis, 1952.

TUZEMSKÉ ČLÁNKY

KLAPÁČ, Josef. *Zodpovědnost' za škody způsobené prevádzkou motorových vozidel*. Bratislava: VEDA, 1981.

KNAPP, Viktor. Některé úvahy o odpovědnosti v občanském právu. *Stát a právo*. 1956, č. I.

KNAPPOVÁ, M. Vznik a splnění závazku k náhradě škody. *Právník*. 1979, č. 11.

RANDA, Antonín. *O závazcích k náhradě škody z činů nedovolených dle rakouského práva občanského*. Právník, 1879.

ZAHRANIČNÍ LITERATURA

GEBAUER, Martin. *Hypothetische Kausalität und Haftungsgrund: Untersuchungen struktureller Probleme privatrechtlicher Zurechnung*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2007.

MEDICUS, Dieter. *Bürgerliches Recht: eine nach Anspruchsgrundlagen geordnete Darstellung zur Examensvorbereitung*. 21., neu bearb. Aufl. Köln: Carl Heymanns Verlag, 2007.

MEDER, Stephan. *Schuld, Zufall, Risiko: Untersuchungen struktureller Probleme privatrechtlicher Zurechnung*. Frankfurt am Main: V. Klostermann, 1993.

MUSIELAK, Hans-Joachim. *Grundkurs BGB: eine Darstellung zur Vermittlung von Grundlagenwissen im bürgerlichen Recht mit Fällen und Fragen zur Lern-*

und Verständniskontrolle sowie mit Übungsklausuren. 11., neu bearbeitete Aufl.
München: Verlag C.H. Beck, 2009.

TILCH, Horst a Frank ARLOTH. Deutsches Rechts-Lexikon. 3. Aufl. München:
C.H. Beck, 2001.

ZAHRANIČNÍ ČLÁNKY

KRAJEWSKI, Markus. The New German Law of Obligations. In: European
business law review. Kluwer Law International, 2003, roč. 2003, č. 14. s. 201 –
215. ISSN 0959-6941.